

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**UVEDBA EVRA V SLOVENIJI IN
PRIMERJAVA S PORTUGALSKO**

Jožica Kavšek

Ljubljana, september 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO
VISOKOŠOLSKEGA PROGRAMA

UVEDBA EVRA V SLOVENIJI IN PRIMERJAVA S PORTUGALSKO

Kandidatka: Jožica Kavšek
04031426

Mentor: doc. dr. Aleksander Aristovnik

Ljubljana, september 2010

IZJAVA O AVTORSTVU

diplomskega dela

Podpisana Jožica Kavšek, študentka z vpisno številko 04031426, sem avtorica diplomskega dela z naslovom Uvedba evra v Sloveniji in primerjava s Portugalsko.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisla v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesečnega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za upravo v skladu z njenimi navodili,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: prof. slo. Nataša Lavrič.

Ljubljana, 26.09.2010

Podpis avtorice:

POVZETEK

Slovenija je 1. januarja 2007 vstopila v Evropsko monetarno unijo in prevzela skupno valuto – evro. Uvajanje evra je dolg proces, v katerem je morala Slovenija dokazati, da je sposobna prevzeti obveznosti članstva monetarne unije. Slovenija je imela kot nova članica EU pri uvajanju evra določene prednosti, saj so ji pomagale izkušnje držav, ki so evro že uvedle. Uspešnost prevzema evra pa je v začetku leta 2007 očrnila visoka inflacija ob koncu leta in se nadaljevala tudi v letu 2008. S prihodom evra v obtok so se podražili nekateri vsem dostopni izdelki in storitve. Slovenija torej ni nobena izjema, kar se tiče izkušenj držav, ki so evro prevzele pred nami. Portugalska je po uvedbi evra leta 2002 padla v globoko in dolgotrajno gospodarsko krizo. Portugalska gospodarska rast je temeljila na zadolževanju, pri čemer država ni bila sposobna zagotoviti rasti produktivnosti svojih industrijskih in storitvenih sektorjev. Portugalska izkušnja z evrom je dobra lekcija za vse države, ki so že uvedle evro ali pa ga še nameravajo uvesti. Prednost obeh v času krize je članstvo v monetarni uniji, saj sta tako manj dovzetni za razna nihanja in posledično lažje ohranjata stabilnost.

Ključne besede: Evropska monetarna unija, evro, uvedba evra, inflacija, gospodarska rast, finančna kriza.

SUMMARY

On January 1st 2007, Slovenia entered the European Monetary Union and adopted the common currency – the euro. Introduction of the euro is a long process in which Slovenia had to prove her capability to take over the obligations of the Monetary Union membership. Slovenia, being a new European Union member, had certain advantages during the introduction and adoption of the euro due to the help which it has received with experiences from all other countries which had already adopted the euro. The successfulness of the euro adoption was reduced with high inflation at the end of year 2007, which continued also in the year 2008. The prices of some generally accessible and frequent goods and services increased after the euro adoption in Slovenia, which had already been observed in countries, which adopted euro before us. Portugal fell to deep and lasting economic crisis in 2002. Portuguese economic growth was based on incurring debts, where Portugal wasn't capable to assure the productivity's growth of its own industrial and service sectors. Portuguese experience with euro is good lesson for all states, which already adopted euro or they still intend to adopt it. The advantage of the both mentioned countries is to be part of the monetary union during the crisis, since they are less opened to different influences and it is easier to maintain the stability.

Key words: the European Monetary Union, euro, adoption of euro, inflation, economic growth, financial crisis.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU.....	i
POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
KAZALO	iv
1 UVOD	1
1.1 Opredelitev oziroma opis problema	1
1.2 Namen, cilji in osnovne trditve diplomskega dela	1
1.3 Predpostavke in omejitve raziskave.....	2
1.4 Uporabljene raziskovalne metode	3
2 EKONOMSKA IN MONETARNA UNIJA.....	4
2.1 Razvoj evropske monetarne unije	4
2.2 Kaj je Ekonomska in monetarna unija?.....	4
2.3 Faze ekonomske integracije.....	5
2.4 Ekonomska integracija in EMU v Evropi	5
2.5 Maastrichtski kriteriji	5
2.6 Pakt stabilnosti in rasti	6
2.7 Skupna evropska valuta – evro	7
2.7.1 Razlogi uvedbe evra	7
2.7.2 Prednosti (koristi) enotne valute	8
2.7.3 Učinek evra	9
2.7.4 Evro bankovci in kovanci	9
2.8 Ekonomska in monetarna unija: startni strel.....	9
2.9 V pričakovanju razširitve evroobmočja	11
2.10 Monetarna politika	11
2.11 Ekonomska politika	12
2.12 Prednosti in slabosti vključevanja v EMU	12
3 PORTUGALSKA PRED IN PO UVEDBI EVRA.....	14
3.1 Portugalska pred uvedbo evra	14
3.2 Portugalska po uvedbi evra	16
3.2.1 BDP, struktura potrošnje in industrijska proizvodnja.....	18
3.2.2 Privatizacija in investicije	19
3.2.3 Inflacija, nezaposlenost in plače.....	19
3.2.4 Dvojno označevanje cen.....	20
4 UVEDBA EVRA V SLOVENIJI	21
4.1 Proces vključevanja Slovenije v evro območje.....	21
4.2 Faze uvedbe evra v Sloveniji	21
4.2.1 Predpristopna faza	22

4.2.2	Faza po pristopu k EU	23
4.2.3	Faza sodelovanja	23
4.2.4	Uvedba evra	23
4.3	Obdobje dvojnega obtoka	24
4.4	Izpolnjevanje kriterijev za prevzem evra.....	25
4.5	Dvojno označevanje cen.....	27
4.6	Makroekonomska tveganja ob vključitvi v ERM II.....	27
4.7	Prednosti in pasti hitre vključitve v območje evra	28
4.8	Zadolževanje prebivalstva in podjetij.....	29
4.9	Učinek prevzema evra na inflacijo	30
4.9.1	Ocena učinka uvedbe evra na inflacijo.....	31
4.9.2	Razlogi za visoko inflacijo v Sloveniji	33
4.9.3	Ukrepi za znižanje inflacije.....	33
4.10	Cene, ki so bile najbolj pod vplivom evra.....	34
4.11	Mnenje potrošnikov o uvedbi evra v Sloveniji ter primerjava s Portugalsko.....	39
4.12	Portugalski vzpon in padec: nauk za Slovenijo	41
5	FINANČNA KRIZA IN EVRO	45
5.1	Finančna kriza in njen nastanek.....	45
5.2	Slovenija in kriza.....	49
5.3	Vpliv krize na države	50
5.3.1	Države članice EU v EMU	51
5.3.2	Države članice EU izven EMU	53
5.3.3	Evropske države izven EU.....	54
6	ZAKLJUČEK	56
	LITERATURA	59
	VIRI.....	61
	PRILOGE.....	65

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO SLIK

Slika 1: Makroekonomsko neravnotežje Portugalske leta 1987	14
Slika 2: Makroekonomsko neravnotežje Portugalske leta 1993	15
Slika 3: Faze uvedbe evra v Sloveniji	22
Slika 4: Obvestila potrošnikov o podražitvah glede na sektor	35
Slika 5: Obvestila potrošnikov o podražitvah po vrstah storitev	36
Slika 6: Izdelki – obvestila potrošnikov glede na posamezno skupino.....	37
Slika 7: Začarani krog finančne krize	49

KAZALO TABEL

Tabela 1: Gibanje javnofinančnega primanjkljaja, javnofinančnega dolga ter stopnje inflacije v Sloveniji v petih letih	26
Tabela 2: Mejniki globalne finančne krize.....	47

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Gibanje stopnje inflacije na Portugalskem med letoma 1990 in 1996	65
Priloga 2: Osnovne informacije o državi Portugalski – gospodarstvo in struktura BDP	66
Priloga 3: Primerjava letnih stopenj nezaposlenosti, inflacije in rasti BDP za Slovenijo....	66
Priloga 4: Prispevki rasti cen blaga in storitev k medletni inflaciji v obdobju 2003–2007, v o. t.....	67
Priloga 5: Medletna rast cen v Sloveniji in v evrskem območju, v %	68
Priloga 6: Pomembnejši kazalci	69
Priloga 7: Kazalniki	70

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

BDP	Bruto domači proizvod
BEUC	Evropska potrošniška organizacija (The European Consumers Organisation)
CPI	Indeks cen življenjskih potrebščin (Consumer Price Index)
DECO	Portugalska potrošniška organizacija (Portuguese Association for Consumers Protection)
ECB	Evropska centralna banka (European Central Bank)
ECOFIN	Svet EU v sestavi gospodarskih in finančnih ministrov (Economic and Financial Affairs Council)
EIU	Economist Intelligence Unit
EMI	Evropski denarni institut (European Monetary Institute)
EMU	Evropska monetarna unija (European Monetary Union)
ERM II	Evropski mehanizem deviznih tečajev (Exchange Rate Mechanism II)
ES	Evropska skupnost
ESCB	Evropski sistem centralnih bank (European System of Central Banks)
EU	Evropska unija (European Union)
EUR	Evro (Euro)
GZS	Gospodarska zbornica Slovenije
HICP	Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin (Harmonised Index of Consumer Prices)
IMF	Mednarodni denarni sklad (International Monetary Fund)
MF	Ministrstvo za finance
MIPOR	Mednarodni inštitut za potrošnike raziskave
NCB	Nacionalna centralna banka
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (Organization for economic Co-operation and development)
PES	Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti
RS	Republika Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
UMAR	Urad za makroekonomske analize in razvoj
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV OZIROMA OPIS PROBLEMA

Odločila sem se, da bom v svojem diplomskem delu proučevala zanimivo in tudi zelo aktualno področje, in sicer proces prevzema evra v Sloveniji in primerjava slednjega z izkušnjami Portugalske ter vpliv finančne krize na omenjeni proces. V razmerah cenovne stabilnosti je Slovenija januarja 2007 prevzela evro in opravila uspešen prehod na novo valuto. S prevzemom evra so se pojavile pozitivne in negativne posledice.

Za Slovenijo so še posebej zanimive izkušnje relativno manj razvitih in manjših držav, zato bom Slovenijo primerjala z izkušnjami Portugalske, ki je po uvedbi evra padla v globoko in dolgotrajno gospodarsko krizo. Pred prevzemom evra je Portugalska dosegala visoko gospodarsko rast, vendar je kmalu po prevzemu začela gospodarska rast padati. Po prevzemu evra je zašla v visoko inflacijo in neučinkovite investicije, ki so slabo vplivale na gospodarsko rast in izvoz. Kazalo je, da je Slovenija uspešno prestala uvedbo evra, vendar je imela že maja 2007 najvišjo medletno stopnjo inflacije v evroobmočju, kljub prednosti, da bi se z izkušnjami drugih držav z uvedbo evra, pozitivnimi in negativnimi, lahko izognila nekaterim težavam in napakam, ki so jih naredile države do tedaj. Pri pripravi naloge bom upoštevala tudi vplive finančne krize, kjer bom še posebej pozorna na možne razlike med državami članicami Evropske monetarne unije (EMU) in tistimi državami članicami EU, ki niso del EMU.

1.2 NAMEN, CILJI IN OSNOVNE TRDITVE DIPLOMSKEGA DELA

Prednosti skupne evropske valute naj bi vplivale predvsem na povečanje učinkovitosti notranjega trga, povečanje gospodarske rasti in zaposlovanja ter povečanja mednarodne stabilnosti, kjer je slednje še posebej pomembno v obdobju krize. Namen diplomskega dela je podrobna predstavitev uvedbe evra v Sloveniji in primerjava s Portugalsko, ki je imela določene težave po uvedbi evra. Portugalska je po prevzemu evra zaradi napačnih potez padla v globoko gospodarsko krizo. Enako se lahko zgodi tudi Sloveniji, zato nameravam ugotoviti, ali gre Slovenija po poteh Portugalske ali ne. Hkrati nameravamo primerjati vplive finančne krize na članice EMU v primerjavi z ostalimi članicami EU in državami nečlanicami EU.

Cilj diplomske naloge je aplikacija izkušenj Portugalske ob uvedbi evra na Slovenijo ter njuna primerjava, kakor tudi proučevanje vpliva finančne krize na države članice EU, ki so oziroma niso del Evropske monetarne unije. Ker je uvedba evra prinesla za Slovenijo prednosti oziroma koristi ter tudi določena tveganja, je bistveni cilj diplomskega dela podrobneje predstaviti, s kakšnimi problemi sta se soočili Slovenija in Portugalska. Za

potrebe primerjave vplivov finančne krize smo kot državo članico EU, ki pa hkrati ni članica EMU, izbrali Madžarsko ter Islandijo kot državo nečlanico EU.

Hipoteze, ki jih bomo potrdili oziroma zavrgli, so:

1. V obdobju enega leta po uvedbi evra je bila stopnja inflacije v Sloveniji, v primerjavi s Portugalsko, škodljiva za nadaljnji finančni in gospodarski razvoj.
2. V obdobju enega leta po uvedbi evra je slednja Sloveniji, tako kot Portugalski, prinesla več negativnih kot pozitivnih posledic.
3. Dolgoročno vzdržuje Slovenija v primerjavi s Portugalsko stopnje inflacije, ki niso škodljive za nadaljnji finančni in gospodarski razvoj.
4. Članice EMU so se uspešneje spopadle s finančno krizo kot članice EU, ki niso del EMU, ter države, ki niso niti del EU.

V teoretičnem delu bom predstavila ekonomsko in monetarno unijo ter evro. Nato bom predstavila praktični vidik uvedbe evra na Portugalskem in v Sloveniji. Najprej bom prikazala nastanek evra in potek njegove uvedbe ter nato navedla prednosti in slabosti uvedbe. V poglavju, ki bo proučevalo vpliv finančne krize na uvedbo evra, bomo, s pomočjo preverjanja različnih kriterijev, tudi maastrichtskih, proučili Portugalsko, Slovenijo, Islandijo in Madžarsko. V zaključku bom predstavila glavne ugotovitve ter razloge za potrditev oziroma zavrnitev zastavljenih hipotez.

Osredotočila se bom na raziskave o gibanju cen izdelkov v trgovini po uvedbi evra, ki sta jih opravila Statistični urad Slovenije in Zveza potrošnikov Slovenije, ter navedla rezultate teh raziskav. Pomemben vir informacij bodo predstavljali tudi elektronski viri iz različnih uveljavljenih svetovnih časopisov, zbornikov, itd.

1.3 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE RAZISKAVE

Ker je obravnavana tema dokaj široka, bom postavila določene predpostavke in omejitve.

Predpostavki:

- Slovenija je pri uvedbi evra upoštevala izkušnje drugih evropskih držav, ki so že vključene v EMU, kar ji je pomagalo pri uspešnem prevzemu evra;
- Slovenci so se ob uvedbi evra srečevali z enakimi problemi, kot so se srečevali potrošniki na Portugalskem.

Omejitvi:

- zaradi specifičnosti teme se bo potrebno omejiti na uporabo najnovejše tuje in domače literature;
- omejuje me dolžina diplomskega dela, zato se bom morala izogniti naštevanju podrobnosti in se posvetiti splošnemu pregledu področij, ki so pomembna za potrditev oziroma zavrnitev hipotez.

1.4 UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE

Diplomsko delo bo predstavljalo makroekonomsko raziskavo z uporabo deskriptivnega in analitičnega pristopa.

Uporabljene metode raziskovanja v okviru deskriptivnega pristopa bodo:

- metoda deskripcije, ki je postopek opisovanja dejstev, procesov in pojavov v ekonomiji ter njihovih empiričnih potrjevanj odnosov in vezi, s postavitvijo osnovnih hipotez o obnašanju preučevanih pojavov;
- komparativna metoda, ki je postopek primerjanja enakih ali podobnih dejstev, pojavov, procesov in odnosov, s katerimi ugotavljamo njihove podrobnosti v obnašanju in razlike med njimi in tako pridemo do posplošitev in novih sklepov;
- metoda kompilacije, ki je postopek povzemanja opazovanj, spoznanj, stališč, sklepov in rezultatov drugih avtorjev, na osnovi katerih pridemo do posplošenih sklepov.

Diplomsko delo bo zasnovano na osnovi domače in tuje literature ter najnovejših elektronskih virov.

2 EKONOMSKA IN MONETARNA UNIJA

2.1 RAZVOJ EVROPSKE MONETARNE UNIJE

Do prvega poizkusa ustanovitve EMU je prišlo leta 1972, vendar je bil uspešen šele drugi poizkus. Takrat je Evropski svet imenoval skupino pod vodstvom takratnega predsednika Evropske komisije Jacquesa Delorsa, katere naloga je bila narediti študijo o ekonomski in monetarni uniji. Delorsovo poročilo je bilo končano aprila 1989 in je vsebovalo predlog postopnega oblikovanja evropske ekonomske in monetarne unije v treh fazah. Prva faza je trajala od 1. julija 1990 do 31. decembra 1993 (42 mesecev), v njej pa so se zavzemali za liberalizacijo prometa kapitala med državami, konvergenco gospodarstev, usklajevanje ekonomskih politik ter krepitev monetarnega sodelovanja med državami članicami. Druga faza je trajala od 1. januarja 1994 do 1. januarja 1999 (72 mesecev), v njej je bila pozornost posvečena ustanavljanju Evropskega denarnega instituta (EMI), ki je povezoval nacionalne centralne banke, kasneje pa se je preoblikoval v Evropsko centralno banko. V tej fazi so morale države paziti tudi na izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev, saj so le tako lahko vstopile v zadnjo fazo. V slednji so določili tudi sistem tečajev ERM II, ki je veljal za valute članic, ki niso uvedle evra (Pavlič et al., 2003, str. 36). V tej fazi, ki je trajala od 1. januarja 1999 do 1. julija 2002 (42 mesecev), so dokončno določili obračunske faktorje med evrom in nacionalnimi valutami. Euro je postal knjižni denar s 1. januarjem 1999, vendar je v obliki bankovcev in kovancev prišel v obtok šele 1. januarja 2002.

2.2 KAJ JE EKONOMSKA IN MONETARNA UNIJA?

Kratice EMU (Economic and Monetary Union) pomeni ekonomsko in monetarno unijo. Izraz ekonomska in monetarna unija je splošen, vendar z njim konkretno mislimo na evropsko ekonomsko in monetarno unijo kot največjo obliko ekonomske integracije med državami članicami Evropske unije (EU). Obstaja več različnih definicij tako ekonomske kot monetarne unije. Najsplošneje rečeno je ekonomska unija skupni trg, na katerem velja prost pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala med državami članicami, ki so se dogovorile tudi za nekatere skupne ekonomske politike. Monetarna unija pa pomeni predvsem skupno valuto, skupno centralno banko, skupno monetarno politiko in skupno deviznotečajno politiko (Mrak, 2002, str. 389–390).

EMU je, splošno rečeno, faza ekonomske integracije. Neodvisne države lahko svoja gospodarstva bolj ali manj tesno povežejo v želji, da bi izkoristile določene prednosti, kot so boljša notranja učinkovitost in večja trdnost z ozirom na zunanje dogodke. Obstaja šest stopenj ekonomske integracije.

2.3 FAZE EKONOMSKE INTEGRACIJE

Faze ekonomske integracije so:

- preferenčno trgovinsko območje (z znižanimi carinskimi stopnjami med določenimi državami);
- prostocarinsko trgovinsko območje (brez notranjih carin za določeno ali vse blago med sodelujočimi državami);
- carinska unija (z enakimi zunanjimi carinskimi stopnjami za tretje države in s skupno trgovinsko politiko);
- skupni trg (z enotnimi predpisi za izdelke in prostim pretokom blaga, kapitala, dela in storitev);
- ekonomska in monetarna unija (enotni trg s skupno valuto in monetarno politiko);
- popolna ekonomska integracija (vse zgoraj naštetu, skupaj z usklajeno javnofinančno politiko in drugimi ekonomskimi politikami).

2.4 EKONOMSKA INTEGRACIJA IN EMU V EVROPI

Stopnja ekonomske integracije držav članic EU je različna. Vse države članice EU so del EMU in tvorijo skupni trg, znan pod imenom enotni trg. Vse usklajujejo svoje ekonomske politike za dobrobit ciljev EMU. Prevzem evra je dolžnost, ki jo določa Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (Pogodba ES)¹. Določene države članice so bolj tesno povezane in so prevzele enotno valuto – evro. Te države pripadajo evroobmočju in imajo tako skupno valuto kot tudi enotno monetarno politiko – vodi jo Evropska centralna banka. Tiste države članice, ki niso del evroobmočja, imajo svoje lastne valute in same določajo svojo monetarno politiko. Stopnja ekonomske integracije znotraj EMU je torej mešanica 4. in 5. faze iz zgornjega seznama. Da bi dosegli popolno integracijo, bi morale vse države članice vstopiti v evroobmočje in uskladiti svoje javnofinančne politike, vključno z obdavčenjem, kot tudi druge ekonomske politike (Evropska komisija, 2007, str. 1).

2.5 MAASTRICHTSKI KRITERIJI

Leta 1992 so določili pet kriterijev pripravljenosti države članice na sprejetje enotne valute. Znani so pod skupnim nazivom maastrichtski kriteriji. Ime so dobili po mestu, kjer je bila podpisana pogodba, v kateri so ti kriteriji zapisani.

Kriteriji se nanašajo na (Evropska komisija, 2004, str. 12):

- stabilnost cen: stopnja inflacije ne sme presegati stopnje v treh državah članicah z najnižjo stopnjo inflacije v preteklem letu za več kot 1,5 odstotne točke;

---

¹ Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (prečiščeno besedilo). UL C 321E, 29. 12. 2006. Dosegljivo na <http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/ce32120061229sl00010331.pdf> (05.09.2007).

- proračunski primanjkljaj (razlika med državnimi prihodki in izdatki): ta mora praviloma znašati manj kot 3 % bruto domačega proizvoda (BDP);
- javni dolg: meja je bila določena na 60 % BDP, vendar lahko država z višjim razmerjem dolga do BDP vseeno uvede evro, če raven njenega javnega dolga neprekinjeno upada;
- dolgoročno obrestno mero: ta ne sme za več kot dve odstotni točki presežati obrestne mere treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije v preteklem letu;
- stabilnost deviznih tečajev: devizni tečaj je moral vsaj dve leti ostajati znotraj dogovorjenih meja nihanja. Te meje so meje evropskega mehanizma deviznih tečajev, neobveznega sistema za države članice, ki želijo svojo valuto vezati na evro.

2.6 PAKT STABILNOSTI IN RASTI

Pakt za stabilnost in rast (Pakt) je temeljni okvir predpisov za uskladitev nacionalnih fiskalnih politik v EMU in je namenjen varovanju uravnoteženih javnih financ, ki so pomembne za primerno delovanje ekonomske in monetarne unije. Pakt sestavljata preventivni in odvrtačni del (Evropska komisija 2009).

Pakt zavezuje vse države EU k načelu uravnoteženega ali skoraj uravnoteženega proračuna v srednjeročnem obdobju. Z drugimi besedami, države članice EU ne smejo trošiti več, kot zaslužijo. Tako se lahko izognejo kopičenju dolgov, zaradi česar so morale vlade v preteklosti zviševati davke ali zniževati izdatke, namenjene državljanom in za naložbe.

Če se gospodarska rast upočasni, se davčni prihodki zmanjšajo, ker podjetja slabše poslujejo, potrošniki manj trošijo, vlade pa morajo več denarja prispevati za kritje brezposelnosti. V takih okoliščinah je določeno dodatno zadolževanje lahko upravičeno. Če pa pride do tega, ko so proračuni zdravi, imajo vlade dovolj manevrskega prostora, da svoj primanjkljaj obdržijo pod 3 % BDP.

Pakt ni prisilni jopič, saj vladam dovoljuje, da presežejo mejo 3 %, če pride do izjemnih okoliščin. Gospodarstva lahko zaidejo v stisko brez krivde vlad, ki jih upravljajo. Nepredvideni dogodki lahko zamajajo mednarodno gospodarstvo – na primer teroristični napad v Združenih državah Amerike 11. septembra 2001 ali rast cen nafte pred vojno v Iraku leta 2003.

Če država članica pravila pakta prekrši brez utemeljenega razloga, je opozorjena, da mora kršenje čim prej odpraviti. V nasprotnem primeru lahko Evropska komisija in druge države EU uvedejo korektivne ukrepe. Če to ne bi zadoščalo za saniranje proračuna, bi morala neposlušna država članica pri Komisiji položiti denar, ki se ne obrestuje. Če tudi to še ne bi prepričalo države članice, da bi uredila svoje finance, bi lahko ta denar v celoti izgubila.

To je upravičeno, saj lahko preseženi primanjkljaj v eni državi EU negativno vpliva na vse druge države.

2.7 SKUPNA EVROPSKA VALUTA – EVRO

2.7.1 Razlogi uvedbe evra

Do odločitve o uvedbi evra so pripeljali tako notranji (integracijski) kot tudi zunanji (globalizacijski) razlogi. Na notranjem trgu EU evropska podjetja medsebojno opravijo več kot 70 % trgovine, zato je bil enotni trg in uvedba ene valute na tem trgu pogoj za optimalne rezultate gospodarske integracije – za hitrejšo in stabilnejšo gospodarsko rast. Po drugi strani je evropsko gospodarstvo v tekmi z gospodarstvom ZDA in Japonske vseskozi izgubljalo (Obreza, 2006, str. 11).

Ustanovitev EMU opravičujejo gospodarski in politični razlogi. Gospodarski razlogi uvedbe evra so (Ferlinc in Ješovnik, 2002, str. 9–10):

- evro kot enotna evropska valuta odpravlja nihanja deviznih tečajev nacionalnih valut in s tem stabilizira notranji trg;
- globalizacija naložb evropskih podjetij zahteva večjo finančno stabilnost in manjše stroške rabe denarja za financiranje mednarodnih naložb;
- odpravljanje valutnih tveganj in transakcijskih stroškov pospešuje ponudbo cenejšega kapitala na skupnem evropskem trgu, hkrati pa zagotavlja uspešno prepletanje nacionalnih finančnih trgov;
- konvergenčni kriteriji, določeni kot osnova za uresničitev EMU, so temelj za zdravo gospodarsko rast držav in gospodarski pogoj za uspešno uvedbo skupnega denarja.

Politični razlogi za uvedbo evra so sledeči (Ferlinc in Ješovnik, 2002, str. 10–11):

- EMU kaže integracijsko pripravljenost držav članic EU, zato njeno delovanje pozitivno vpliva na poglobljanje evropskega procesa združevanja;
- po uvedbi enotne valute se utegne politična moč EU mednarodno povečati;
- uvedba evra daje možnost, da se premagajo nasprotovanja in otopelosti glede potrebnih strukturnih reform (tako v javnem sektorju kot tudi v zasebnem gospodarstvu);
- interes EMU je, da bi bil evro denarna protiutež ameriškemu dolarju. Obstaja želja, da bi evro nadomestil ameriški dolar kot svetovno valuto, skupni izvoz držav pa naj bi presegel delež ameriškega izvoza v svetovni trgovini. Če bi poleg tega še sosednje države (Norveška, Švica, države vzhodne in srednje Evrope) vezale vrednost svojih valut na evro, bi se območje denarne stabilnosti znatno povečalo;
- interes držav članic EMU je tudi, da bi evro vplival na mednarodni prestiž držav članic.

2.7.2 Prednosti (koristi) enotne valute

Evro še najbolj koristi poslovnemu svetu in popotnikom. Pri poslih znotraj evroobmočja ni več ukvarjanja z nihanjem v menjalnih tečajih, medtem ko za popotnike ni več nadležnosti in stroškov zaradi menjave denarja. Evro omogoča tudi lažjo primerjavo cen, kar je zdravo za konkurenco in dobro za potrošnike.

Vendar so razlogi za uvedbo evra veliko globlji. Dodatno povezovanje prinaša dolgoročne koristi za konkurenco, rast in blaginjo, saj zagotavlja okolje z nizko inflacijo in omogoča podjetjem bolj učinkovito trgovanje. Znižali so se stroški prenosa denarja pri poslovanju v drugi državi in podjetjem ni več treba sklepati zavarovanj ali povečevati profitnih marž, da bi se zaščitila pred tveganji, ki jih prinašajo nihanja deviznih tečajev. Ti stroški so bili ekvivalentni »davku« na poslovanje in so znašali 1 % BDP. V glavnem so izginili, kajti države evroobmočja več kot 80 % svoje trgovine opravijo med seboj.

Podjetja evroobmočja, ki trgujejo s preostalim svetom, imajo avtomatično prednost, ker uporabljajo mednarodno valuto. Pred nihanji deviznih tečajev se lahko pogosto zaščitijo preprosto tako, da svojim strankam izdajo račune v evrih. To je veliko enostavneje, kot pa je bilo v preteklosti prepričati stranko, da plača v grških drahmah ali finskih markah (Evropska komisija, 2004, str. 14).

Stroškov menjave denarja na mejah in transakcijskih stroškov v evroobmočju ni več. To zmanjša stroške tistim, ki potujejo, bodisi zaradi študija, službeno ali na počitnice. V preteklosti bi se posameznik s 1000 nemškimi markami v žepu na potovanju skozi 13 držav članic po menjavi v vsaki izmed držav domov vrnil z manj kot 500 markami – ne da bi opravil en sam nakup. Danes bi se posameznik, ki bi na pot odšel s 1000 evri, vrnil domov z enako vsoto denarja.

Evro na enotnem trgu omogoča preglednost cen. Potrošniki in podjetja zlahka primerjajo cene blaga in storitev po vsej EU. To ima za posledico povečano konkurenco med dobavitelji in izvaja pritisk na cene v evroobmočju. Omenjeno preglednost podpira tudi nizka rast cen, saj je možno spremembe relativnih cen hitreje opaziti. Konkurenčnost spodbuja tudi e-trgovanje preko interneta, kar omogoča enostavno mednarodno primerjavo cen.

Transakcijski stroški so lahko zelo veliki – med uvajanjem evra so bili po ocenah med 0,3 in 0,4 % BDP v EU, tj. 20–25 milijard EUR. Podjetja, ki so poslovala z blagom, ljudmi in kapitalom po vsej EU, so imela veliko tovrstnih stroškov. Z odpravo transakcijskih stroškov v evroobmočju so ta sredstva zdaj na voljo za produktivne investicije v rast in službe, pospešilo pa se je tudi trgovanje znotraj skupnosti. Poleg tega odprava transakcijskih stroškov na enotnem trgu dela pozitivno vpliva na privlačnost evroobmočja za tuje investicije (Evropska komisija, 2007, str. 15).

2.7.3 Učinek evra

Sprememba je bila v finančnih trgih očitna takoj, ko je bil leta 1999 evro uveden v »virtualni« obliki. Vlade z evroobmočja so v večini primerov takoj začele plačevati manj obresti za izposojeni denar. Po eni strani so delovale v stabilnem okolju z nizko inflacijo, ki ohranja nizke obrestne mere, po drugi strani pa so si izposojale v visoko likvidni valuti, torej v valuti, za katero je vedno veliko kupcev in prodajalcev. Živahno povpraševanje ohranja obrestne mere konkurenčne. Nizke obrestne mere pomenijo nizke stroške vračila dolgov in dajejo vladam več manevrskega prostora za zniževanje davkov ali namenjanje več denarja za zdravstvo, pokojnine, socialno skrbstvo ali infrastrukturo. Koristi imajo tudi podjetja in potrošniki. Zaradi nizkih obrestnih mer so naložbe za podjetja cenovno bolj dostopne in hipotekarna posojila za kupca hiš cenejša (Evropska komisija, 2004, str. 15).

Koristi evra, nove mednarodne valute, ne uživajo samo države evroobmočja. Tudi druge države, tako v EU kot izven nje, najemajo posojila v evrih. Tako lahko uživajo del istih koristi zaradi dejstva, da je evro likvidna, mednarodno priznana valuta (Evropska komisija, 2004, str. 15).

2.7.4 Evro bankovci in kovanci

Podoba bankovcev je bila izbrana na natečaju, organiziranem na območju celotne Evropske unije. Zmagovalne podobe je navdihnila tema »obdobja in slogi v Evropi« in prikazujejo arhitekturne sloge sedmih obdobij evropske kulturne zgodovine: klasike, romanskega sloga, gotike, renesanse, baroka in rokokoja ter moderno arhitekturo. Vse prikazujejo elemente, kot so okna, prehodi in mostovi. Bankovci so različnih velikosti, živih barv in imajo na površini izbokline, ki pomagajo slabovidnim pri prepoznavanju njihove vrednosti.

Tako evrski bankovci kot evrski kovanci imajo vgrajene izpopolnjene varnostne elemente za preprečevanje ponarejanja. Izbočeni tisk dela bankovce posebne na otip, poleg tega imajo tudi vodne žige, varnostne nitke in holograme, ki so vidni z obeh strani. Kovanci so zaščiteni z edinstveno sestavo kovin in strojno čitljivimi oznakami (Evropska komisija, 2007, str. 18).

2.8 EKONOMSKA IN MONETARNA UNIJA: STARTNI STREL

Startni strel za celovito EMU je bil izstreljen 1. januarja 1999 z uvedbo evra v 11 državah članicah: Avstriji, Belgiji, Finski, Franciji, Irski, Italiji, Luksemburgu, Nemčiji, Nizozemski, Portugalski in Španiji. Grčija, ki prvotno ni uspela izpolniti maastrichtskih kriterijev, jim je sledila leta 2001 (Evropska komisija, 2004, str. 15).

Tri države – Danska, Švedska in Združeno kraljestvo – so se odločile, da ne bodo sodelovale v prvem valu evročlanstva. Če se bodo kasneje odločile za uvedbo evra, bodo prav tako morale izpolnjevati maastrichtske kriterije, enako tudi nove države članice.

Novinke so se zavzele, da bodo uvedle evro, vendar zaradi neizpolnjevanja kriterija deviznega tečaja tega niso zmogle storiti pred letom 2006.

Evro je postal uradna valuta sodelujočih držav z dnem njihove vključitve, vendar bankovcev in kovancev do januarja 2002 ni bilo. Kdor je želel v tem prehodnem obdobju plačevati v evrih, je moral uporabiti kreditno ali debetno kartico oziroma plačati z bančnim nakazilom. Sprva je bil evro tako kljub vsemu samo »virtualna« valuta, ki se je uporabljala predvsem pri poslovnih in manj pri vsakodnevnih transakcijah (Evropska komisija, 2004, str. 13).

31. decembra 1998 so bili nepreklicno določeni menjalni tečaji med evrom in valutami sodelujočih držav članic. 1. januarja 1999 sta bila uvedena evro in Evrosistem, ki ga sestavljajo Evropska centralna banka (ECB) in nacionalne centralne banke (NCB) držav članic evroobmočja, ki so prevzele odgovornost za monetarno politiko v novem evroobmočju. To je bil začetek prehodnega obdobja, ki naj bi trajalo tri leta in se končalo z uvedbo bankovcev in kovancev evra ter umikom bankovcev in kovancev nacionalnih valut iz obtoka. Leta 2000 se je Svet odločil, da je Grčija izpolnila zahtevane pogoje za prevzem skupne valute, zato se je 1. januarja 2001 pridružila evroobmočju (Evropska komisija, 2004, str. 15).

Medtem ko je evro nacionalne valute zamenjal takoj, pri čemer so le-te postale podenote evra, je pravzaprav sprva obstajal le kot imaginarni ali »knjižni« denar. Bankovci in kovanci nacionalnih valut so še naprej ostali sredstvo vsakodnevnih gotovinskih transakcij. V prehodnem obdobju je bil poslovni in finančni svet tisti, ki je začel uporabljati evre pri svojih vsakodnevnih brezgotovinskih operacijah. Za finančne trge se je ta prehod zgodil takoj – podlaga je bila dobro pripravljena in trgovina znotraj finančnih trgov je delovala samo v evrih. Administracija in poslovno področje sta doživela dalje prehodno obdobje, saj so postopoma prestavili svoje sisteme za računovodstvo, določanje cen in plačila v evre. Za državljane je bil najbolj vidni del prehoda pojav dvojnih cen na etiketah v trgovinah, bencinskih črpalkah itd. To je bil del razširjene javne kampanje, ki naj bi širši javnosti približala evro in ji predstavila prihajajoče bankovce in kovance (Evropska komisija, 2007, str. 8).

Na začetku leta 2002, 1. januarja, se je zgodila največja menjava gotovine v zgodovini. To je bil izziv brez primere, pri katerem so sodelovali bančni sektor, trgovci na drobno in debelo, sektor denarnih avtomatov in splošna javnost. Nacionalne centralne banke so zagotovile okoli 144 milijard evrov v gotovini za banke in le-te so denar posredovale dalje trgovcem na drobno, da bi se izognili zastojem pri zagotavljanju gotovine. To je pomenilo, da so bili evri v gotovini dosegljivi v vseh sektorjih prvi dan leta 2002. V obdobju prvih treh dni januarja 2002 je bilo z evri založenih 96 % vseh bančnih avtomatov na evroobmočju. In že en teden po uvedbi je več kot pol vseh gotovinskih transakcij potekalo v evrih (Evropska komisija, 2007, str. 8).

2.9 V PRIČAKOVANJU RAZŠIRITVE EVROOBMOČJA

Države članice, ki so v EU vstopile v letih 2004 in 2007, so del EMU, kar pomeni, da usklajujejo svoje odločitve glede gospodarske politike z drugimi državami članicami EU in da so njihove centralne banke del evropskega sistema centralnih bank (ESCB). Ker pa v evroobmočje niso vstopile takoj ob pristopu k EU, za njihov uradni status do prevzema enotne valute velja, da so to »države članice z odstopanjem«. Ta status jim zagotavlja Pristopna pogodba, s podpisom katere so se zavezale, da bodo v prihodnosti postale polnopravne članice evroobmočja. Nove države članice niso takoj ob pristopu vstopile v evroobmočje, saj niso izpolnjevale konvergenčnih meril. Pristopna pogodba jim torej daje čas, da se prilagodijo in dosežejo konvergenco v skladu z zahtevanimi merili. Slovenija je leta 2007 kot prva nova država članica vstopila v evroobmočje (Evropska komisija, 2007, str. 11).

Evro je do sedaj uvedlo 16 od skupno 27 držav članic EU (Belgija, Nemčija, Irska, Grčija, Španija, Francija, Italija, Ciper, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Avstrija, Portugalska, Slovenija, Slovaška in Finska), ki polnopravno sodelujejo v tretji fazi EMU. Dve državi članici – Danska in Združeno kraljestvo – imata poseben status, kar pomeni, da sta s protokolom k Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti (Pogodba ES) dobili izjemno pravico proste izbire glede sodelovanja v tretji fazi EMU. Obe sta Svet Evropske unije obvestili (Danska leta 1992 in Združeno kraljestvo leta 1997), da ne nameravata preiti v tretjo fazo in trenutno ne želita postati del evroobmočja. Za ostale države članice EU velja »odstopanje«. Odstopanje pomeni, da država članica še ne izpolnjuje pogojev za prevzem evra in je zato izvzeta iz nekaterih, a ne vseh določb, ki običajno začnejo veljati z začetkom tretje faze EMU. To zajema vse določbe, s katerimi se odgovornost za denarno politiko prenese na Svet ECB (ECB, 2010).

2.10 MONETARNA POLITIKA

Države članice EU, ki so uvedle evro, so 1. januarja 1999 prenesle pristojnost glede vodenja monetarne politike na novo institucijo. Za določanje in izvajanje skupne monetarne politike velja načelo centraliziranega izvajanja preko nacionalnih centralnih bank.

Ker niso vse države članice EU uvedle evra, se za označevanje ECB in nacionalnih centralnih bank držav članic EU, ki so ga uvedle, uporablja izraz Evrosistem. Evrosistem je od 1. januarja 1999 dalje odgovoren za določanje in izvajanje skupne monetarne politike za evroobmočje.

ESCB sestavljajo ECB in nacionalne centralne banke vseh držav članic EU. Nacionalne centralne banke držav članic EU, ki niso uvedle evra, so sicer del ESCB in imajo v okviru tega sistema poseben status. Še vedno lahko vodijo svojo monetarno politiko ter niso

udeležene v procesu odločanja in izvajanja skupne monetarne politike (Banka Slovenije, 2007a).

2.11 EKONOMSKA POLITIKA

S prevzemom evra kot domače valute je pristojnost za določanje monetarne politike in politike deviznega tečaja prenesena na raven EU oziroma skupne institucije. Pristojnost za določanje drugih ekonomskih politik (fiskalna oziroma proračunska politika, politika zaposlovanja in trga dela ter mikroekonomska in strukturna politika) je ostala v rokah držav članic EU. Vendar pa tudi pri vodenju teh politik države članice EU niso več povsem samostojne, saj morajo pri njihovem oblikovanju upoštevati določena skupna (evropska) pravila in politike medsebojno koordinirati. Države članice EU morajo voditi svoje ekonomske politike tako, da prispevajo k doseganju ciljev EU. Osnovna načela, ki jih je potrebno pri tem zasledovati, so: stabilne cene, zdrave javne finance in monetarni pogoji ter uravnotežena plačilna bilanca. Ekonomske politike morajo biti obravnavane kot zadeva skupnega pomena in jih je potrebno koordinirati na ravni EU, v okviru ECOFIN-a, tj. Sveta EU, ki ga sestavljajo ministri, pristojni za finance in gospodarstvo (Banka Slovenije, 2007b).

2.12 PREDNOSTI IN SLABOSTI VKLJUČEVANJA V EMU

Odprava variabilnosti deviznih tečajev je ena izmed glavnih prednosti vključevanja v EMU, saj se z odpravo nacionalnih valut in uvedbo skupne valute odpravijo devizni tečaji med valutami članic. To pomeni, da ni več negotovosti glede prihodnjih sprememb deviznih tečajev in deviznotečajnega tveganja, ustvarjajo se prihranki pri transakcijskih stroških in stroških zavarovanja pred deviznotečajnimi tveganji v mednarodni menjavi.

Veliko dejavnikov govori o denarni uniji kot nevtralizatorju in pospeševalcu gospodarske integracije v skupnem denarnem prostoru: denarna unija namreč prispeva k zmanjševanju transakcijskih stroškov, odpravlja tveganja pri menjalniških tečajih in z uvajanjem transparentnosti cen krepi konkurenco. Vendar tudi sama uporaba evra ne zagotavlja takojšnje odprave trdovratnih struktur in problemov zaposlovanja v nacionalnih gospodarstvih, saj je v skupnem gospodarskem prostoru konkurenca še ostrejša, podjetja še intenzivneje iščejo lokacije z nizkimi davki, prispevki in plačami, zato je prost pretok delovne sile še aktualnejši (povzeto po Gretschnann 1999, str. 30–34).

Poglavitna pomanjkljivost EMU, ali s stališča posamezne države glavni strošek njenega vključevanja v EMU, je izguba možnosti uporabe deviznega tečaja kot instrumenta plačilnega prilagajanja. Država članica v EMU izgubi možnost devalvirati valuto, da bi s tem izboljšala svojo mednarodno konkurenčnost, odpravila plačilnobilančni primanjkljaj in zaščitila domačo zaposlenost ter stopnjo rasti domačega produkta (Lavrač, 2007, str. 97).

Prednosti vključenosti v EMU so (Ferlinc in Ješovnik, 2002, str. 11):

- zmanjšanje izpostavljenosti valutnim tveganjem zaradi trajno fiksnega deviznega tečaja in kasneje uporabe skupne valute,
- zmanjšanje transakcijskih stroškov,
- nižja inflacija,
- nižje obrestne mere,
- monetarna stabilnost,
- večje naložbe in
- gospodarska rast.

Negativne strani, ki ji prinaša EMU, so (Ferlinc in Ješovnik, 2002, str. 11):

- izguba nacionalne valute,
- izguba monetarne avtonomije in
- izguba deviznega tečaja kot instrumenta za prilagajanje mednarodne konkurenčnosti gospodarstva.

3 PORTUGALSKA PRED IN PO UVEDBI EVRA

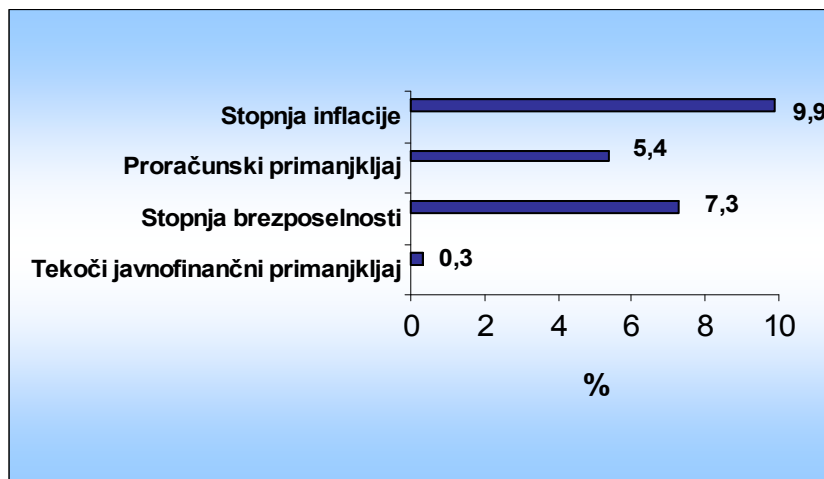
Portugalska se razlega na 92.090 km² (4,5-krat več kot Slovenija), kamor sta všteta tudi Azorsko otočje in Otočje Medeire, in šteje 10,7 milijona prebivalcev, od katerih je več kot 95 % Portugalcev (CIA, 2009; JAPTI, 2009).

V dobi odkritij novih ozemelj je imela za kratek čas ključno vlogo v svetu, medtem ko je kasneje prišla pod špansko prevlado, se nato zopet osamosvojila, vendar ni nikoli več dosegla politične in gospodarske moči. Leta 1986 je Portugalska postala članica EU (JAPTI, 2009).

3.1 PORTUGALSKA PRED UVEDBO EVRA

Portugalska je v EU lahko vstopila s podcenjenim deviznim tečajem. Zaradi tega je večina študij o značilnosti trgovanja ter produkcije pokazala, da je bila posledica vstopa v EU povečanje medsektorskega trgovanja, ki je bil usmerjen v izvoz izdelkov nizke kakovosti, proizvedenih s pomočjo poceni delovne sile (JAPTI, 2009).

Slika 1: Makroekonomske neravnotežje Portugalske leta 1987

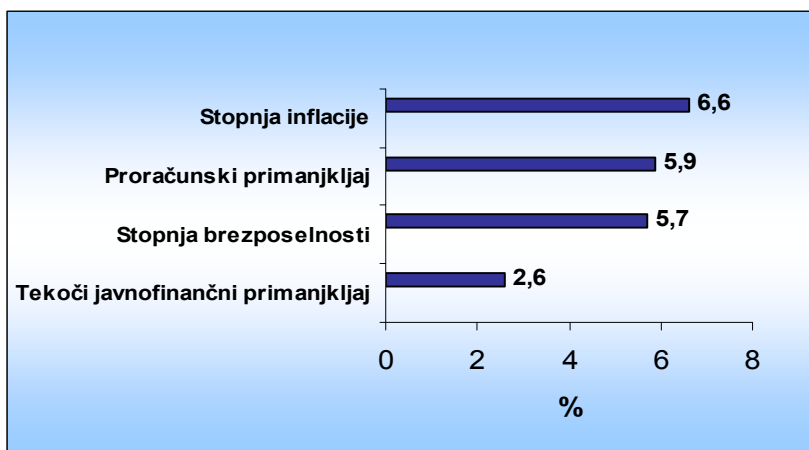
Vir: Mateus (2001, str. 56)

Proces stabilizacije je bil dolgotrajen. Stopnja inflacije se je z leti počasi zmanjševala (leta 1987 je znašala 9,9 %, 1993 pa 6,6 %, torej se je v obdobju šestih let zmanjšala za 3,3 odstotne točke), bistveno znižanje pa je Portugalska dosegla šele po letu 1993, kot je prikazano na sliki 2. Tekoči javnofinančni primanjkljaj je bil med letoma 1985 in 1995 uravnotežen, stopnja brezposelnosti se je do leta 1992 znižala na približno 4,5 %, vendar je do začetka leta 1997 ponovno narasla, v letu 2000 pa se je znova znižala, in sicer na

raven 4 %. Leta 2007 je znašala 2,4 %, leta 2008 pa 2,8 %, medtem ko je ocena za leto 2009 0,4 %² (JAPTI, 2009).

Slika 2: Makroekonomsko neravnotežje Portugalske leta 1993

Vir: Mateus (2001, str. 56)

Proces stabilizacije je postal trden šele potem, ko je Portugalska sprejela maastrichtske kriterije in so bili naporji vseh pomembnejših političnih strank usmerjeni v izpolnjevanje pogojev, da bi se Portugalska uvrstila v prvi krog držav pristopnic EU. Glavne naloge v procesu nominalne konvergence so bile obdržati Escudo v ERM, znižati stopnjo inflacije ter zmanjšati proračunski primanjkljaj. Od 1992 do 1994 se je pospešeno izvajal proces privatizacije in velik del gospodarstva je prevzel privatni sektor. Primanjkljaji v javnih podjetjih pa so se občutno zmanjšali.

Kljub uspešnemu razvoju države v obdobju od 1985 do 1995 sta v letu 1992 nastopila recesija ter nov poslovni cikel. Prišlo je do bistvene upočasnitve procesa konvergence (prilagajanja). Statistična analiza stopnje rasti je pokazala sledeče:

- če bi BDP Portugalske naraščal s povprečno stopnjo, ki je bila dosežena v obdobju 1986–1994, bi Portugalska od leta 2001 dalje potrebovala 13 let, da bi presegla povprečje EU;
- če pa bi BDP rasel s povprečno stopnjo rasti, značilno za obdobje od 1995 do 2003, bi Portugalska presegla povprečje EU v 47 letih.

Pojav divergence³ ni zajel le Portugalske. Tudi Grčija se je več kot desetletje ubadala s problemom divergence. Na Portugalskem je proces divergence trajal od poznih 70. do sredine 80. let 20. stoletja. Glavni razlogi za upočasnitev procesa konvergence so sledeči:

- višanje davčne obremenitve in občutno povečanje javnih izdatkov,
- delež javnega sektorja v BDP se je v 90. letih povečal za približno 12 odstotnih točk in se tako do leta 2001 dvignil na več kot 50 % BDP. Raziskave mednarodnih

² Podatek IMF (2010) za inflacijo v letu 2008 je 2,65 % in za leto 2009 celo -0,90 %.

³ Obraten proces konvergence/zbliževanja, torej proces razhajanja in oddaljevanja.

organizacij so pokazale, da je bila Portugalska zelo razsipna z javnimi izdatki, saj je potrošila dvakrat več za izobraževanje in zdravstvo, da je dosegla podobne rezultate kot ostale države članice. Tudi davčne obremenitve so bile med najvišjimi v EU;

- zmanjševanje deleža »produktivnih investicij«, pretirano investiranje v infrastrukturo in stanovanja, uresničevanje velikih javnih investicijskih projektov, kjer so bile vprašljive povratne ekonomske in socialne koristi;
- država ni bila več konkurenčna na podlagi stroškov delovne sile, v obdobju od 1987 do 2001 so izgubili 50 % v primerjavi z Irsko;
- zaostajanje pri investiranju v tehnološko intenzivne sektorje (Portugalska zaostaja za številnimi zahodnoevropskimi državami).

Sočasno so se pojavile tudi večje strukturne težave, ki so začele vplivati na potencialni BDP: nenehne težave na področju šolstva, zdravstva ter pravne in socialne varnosti. Portugalska je država z najnižjim odstotkom izobraženih v EU, poleg tega je kakovost izobrazbe na področju matematike in znanosti med najnižjimi v državah OECD. Kljub vsemu se je po letu 1995 začela povečevati javna poraba iz neproračunskih virov ter kreditiranje gospodarstva, zaradi česar je prišlo do porasta agregatnega povpraševanja.

3.2 PORTUGALSKA PO UVEDBI EVRA

Portugalska je prevzela evro, obrestne mere so se znižale in stroški gospodinjstev so začeli občutno naraščati. Med bankami se je začel konkurenčni boj. Trg so preplavile s ponudbami stanovanjskih in potrošniških posojil. Obseg posojil je od začetka leta 1999 narasel za 20 do 30 % letno, saj so postale realne obresti na posojilo zanemarljive.

Delež zadolženosti gospodinjstev je tako narasel z okrog 20 % v letu 1993 na 100 % razpoložljivega prihodka v letu 2001. Delež še vedno narašča za približno 8 odstotnih točk letno. Država je začela prelagati vse več izdatkov na institucije, ki so se financirale z bančnimi posojili, ne pa iz proračuna. Zato je podobno kot zadolženost gospodinjstev naraščal tudi delež zadolženosti podjetij. Da bi lahko ta porast potrošnje financirali, se je pojavila potreba po pritoku tujega kapitala. Banke so tujini prodale javni dolg (50 % BDP) ter povečale obseg zadolževanja pri tujih bankah (Mateus, 2001, str. 65).

Pritok tujega kapitala je država usmerila predvsem v financiranje »potrošniškega buma« in v investicije v stanovanja in velike infrastrukturne projekte. To je vplivalo na tekoči javnofinančni primanjkljaj. V tem obdobju je bil devizni tečaj precenjen, kar kažejo kazalci realnega menjalnega tečaja. Država je prevzela evro v času precenjenega menjalnega tečaja, posledice tega pa so sunkovito povečanje potrošnje (potrošniški bum) in občutno poslabšanje tekočega računa. Na slednje sta v veliki meri vplivali tudi ekspanzivna proračunska in posojilna politika (Mateus, 2001, str. 65).

Realni BDP se je v obdobju med letoma 2000 in 2005 v povprečju povišal za slab odstotek letno, po mnenju Tomasa (2006), pa tudi po pričakovanjih, rast v naslednjih dveh letih ne

bo višja od 2 % BDP. To je posledica restriktivne fiskalne politike, slabe rasti investicij, pomanjkanja izvozne konkurenčnosti in visokih cen naftnih derivatov. Glede na slabe indikatorje obstaja velika verjetnost, da rast BDP ne bo večja od pričakovane, še posebej, če bodo cene naftnih derivatov ostale nespremenjene.

Portugalska ekonomija se je znašala v precejšnih težavah, saj je revizija v centralni banki Banco de Portugal pokazala, da bi v primeru, če ne bi začeli izvajati gospodarskih reform, proračunski primanjkljaj v letu 2005 dosegel 6,8 % BDP. Vlada bi bila prisiljena uporabiti nepopularne ukrepe – zvišanje davkov in splošno varčevanje. Tako ne bi mogla izpolniti predvolilnih obljub, da bo namenila več izdatkov za šolstvo, infrastrukturo in raziskave (Gorjup, 2005).

Podobno kot v drugih evropskih državah se je tudi na Portugalskem močno zmanjšal delež kmetijstva (s 24 % BDP leta 1960 na 2,8 % BDP leta 2005), ki pa skupaj z ribištvo še vedno zaposluje 12 % delovne sile, kar kaže na nizko produktivnost sektorja. Industrija ima 16,5 %, narašča pa delež storitev, ki so imele leta 2006 71,1 % delež v BDP (storitve tudi trenutno zasedajo omenjeni delež). Portugalska je v obdobju 2002–2005 beležila najnižjo gospodarsko rast v zadnjih dveh desetletjih, kar je spodbudilo pripravo pomembnih strukturnih reform, naraščanje proračunskega primanjkljaja in primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance. Portugalska ostaja najrevnejša država nekdanje evropske petnajsterice, višina BDP na prebivalca pa je bila v letu 2005 enaka slovenskemu. Nizki stroški delovne sile so v preteklosti pritegnili veliko tujih naložb, ki pa se v zadnjih letih zaradi hitre rasti plač, gospodarskega mrtvila in konkurence drugih držav zmanjšujejo. Najhitreje rastoči sektorji v zadnjih letih so gradbeništvo, finančne storitve, turizem in trgovina ter telekomunikacije. Pomembni industrijski veji, tekstilna in obutvena, ki sta nedavno tega ustvarjali več kot 20 % celotnega izvoza, sta tako kot drugje v Evropi v zatonu (JAPTI, 2007).

V letu 2006 si je rast zmerno opomogla, predvsem na račun večjega izvoza zaradi izboljšanih gospodarskih razmer v Evropi (80 % prodaje) in dinamične prodaje drugod. Nasprotno pa so vsi dejavniki domačega povpraševanja stagnirali. Po več letih upadanja bi naložbe lahko bolj pozitivno prispevale k rasti, predvsem zahvaljujoč velikim projektom v energetske in kemičnem sektorju. Čeprav izvoz narašča bolj zmerno, ga še vedno spodbuja močno povpraševanje zunaj Evrope. Na porabo v gospodinjstvih negativno vpliva več dejavnikov, vključno s šibko rastjo delovnih mest, visoko stopnjo zadolženosti, ostrejšo davčno politiko in upadom prihodkov javnega sektorja. V luči velikega primanjkljaja bi ostrejša davčna politika seveda obremenila gospodarstvo. Izvedba reform, ob podpori vladi, pa bi nazadnje morala prispevati k pomembnemu znižanju primanjkljaja.

Po ostrem poslabšanju je indeks plačilnih zamud podjetij v letu 2006 upadel. Proces konsolidacije v tekstilnem sektorju se je nadaljeval, še naprej pa je bila v najslabšem položaju industrija oblačil, ki se ni mogla kosati s konkurenco iz držav z nizko ceno delovne sile. Veliko proizvajalcev industrijskih materialov je trpelo zaradi premajhne konkurenčnosti, povezane s tehnološko 'zastarelostjo' ponudbe izdelkov. Poleg tega je

nizko domače povpraševanje prizadelo podjetja, ki se osredotočajo na domači trg (distribucija računalnikov in elektronskih izdelkov, manjša gradbena podjetja). Čeprav se je podjetjem, povezanim s tujimi multinacionalkami, godilo bolje, bi lahko postala ranljiva zaradi morebitnih programov reorganizacije (Coface, v Gorjup, 2009).

3.2.1 BDP, struktura potrošnje in industrijska proizvodnja

Kot že omenjeno, bi se portugalska ekonomija brez gospodarskih reform znašla v težavah oziroma bi povečala proračunski primanjkljaj. Eden od vzrokov za težave je bila nedvomno tudi selitev proizvodnih obratov (predvsem v tekstilni industriji) v nove članice EU, ki imajo cenejšo delovno silo, predvsem pa večjo produktivnost. Portugalska delovna sila je v povprečju namreč slabo izobražena, pa tudi premalo produktivna, zato je bila Portugalska nekaj časa neto uvoznik delovne sile (predvsem iz držav nekdanje Sovjetske zveze) in izvoznik kapitala, veliko so investirali predvsem v Braziliji. Vendar pa se je veliko investicij končalo z bankrotom (Gorjup, 2005).

Zaradi tega je tudi razumljivo, da Portugalska zelo podpira izvoznike ter poskuša privabiti čim več investitorjev. V letu 2004 so ustanovili posebno agencijo, ki nudi vse potrebne informacije (Gospodarska zbornica Slovenije, 2009).

Potem ko je rast BDP v prvem četrtletju leta 2007 znašala 2 % na letni osnovi, se je v drugem znižala na 1,6 %. Znižanje je bilo skoraj izključno posledica nižjega izvoza. Za celotno leto je rast BDP narasla na 1,9 %, saj si portugalsko gospodarstvo še ni popolnoma opomoglo od konca leta 2002, ko je zaradi visoke ravni zadolženosti prebivalstva in podjetij zašlo v recesijo. Zasebna in investicijska poraba je zato počasi naraščala, javna poraba pa se je zaradi restriktivne fiskalne politike že drugo leto zapored zniževala. Gospodarsko rast je v največji meri spodbujal zunanjetrgovinski sektor – v letu 2007 je realna rast izvoza blaga in storitev za 2,8 odstotne točke presegala rast uvoza. Industrijska proizvodnja se je v letu 2007 po ocenah zvišala za 1,8 %. V obdobju januar–avgust 2007 je vseskozi naraščala proizvodnja vmesnih in kapitalnih dobrin, medtem ko se je proizvodnja potrošnih dobrin po 2,1-odstotni rasti v prvi polovici leta v juliju in avgustu znižala za 2,4 %. Gradbeništvo je beležilo negativno rast, v storitvenem sektorju pa so najvišjo rast beležili trgovina, hotelirstvo in gostinstvo, dobro je posloval tudi turizem (število nočitev se je v sedmih mesecih povečalo za 6,7 %) (JAPTI, 2007).

Portugalska gospodarska rast je v zadnjih letih zelo nizka – v letu 2007 je znašala 1,9 %, kar je bila tudi najvišja stopnja gospodarske rasti po letu 2001. V letu 2008 se je gospodarska aktivnost upočasnila in v letu 2009 doživela celo padec BDP/prebivalca (IMF, 2010). Zniževala se je rast vseh treh sestavin domačega povpraševanja – zasebna poraba se je zaradi nizkega potrošniškega zaupanja in nizke rasti plač v letu 2008 po ocenah povečala za 1 %, javna za 0,2 %, domače naložbe pa za 1 %. Naložbe so sicer v letu 2007 ponovno začele beležiti pozitivno stopnjo rasti, pred tem pa so bile nekaj let v upadanju, predvsem zaradi upadanja aktivnosti v gradbeništvu. Gradbeništvo si še ni povsem opomoglo, zato so rast spodbujale predvsem poslovne investicije. Podjetja so v letu 2008 zaradi zaostrenih pogojev najemanja kreditov, kar je posledica svetovne

finančne krize, odlagala svoje naložbene projekte. Močno sta se znižali tudi rasti izvoza in uvoza blaga in storitev (JAPTI, 2008).

V letu 2009 je Portugalska zašla v globoko recesijo, predvsem zaradi kolapsa zunanjega povpraševanja in omejenih finančnih pogojev, ki so prizadeli vsa gospodarska področja, še posebej pa izvoz in investicije. Gospodarska rast se je v letu 2009 zmanjšala in BDP je padel za 2,7%. EIU napoveduje v letu 2010 in 2011 nadaljnje stagniranje rasti, BDP naj bi znašal od 0,1 do -1%.

Zasebna potrošnja se je v letu 2009 zmanjšala za 0,8%. EIU v letu 2010 ne napoveduje povečanja, v letu 2011 pa celo padec za 1,5%. Javna potrošnja je bila z 22,5% BDP ena najbolj močnih komponent BDP v letu 2009, a se bo po napovedih EIU v letih 2010 in 2011 zmanjševala. Investicijska potrošnja je v letu 2009 predstavljala 19,1% BDP in se je v primerjavi z letom 2008 zmanjšala za 11,1%. Inflacija se je v letu 2009 zmanjšala za 0,9%, a se je že v aprilu 2010 povečala za 0,7%. EIU napoveduje nizko, 0,4% stopnjo inflacije v letu 2010 in 2011 (JAPTI, 2010).

3.2.2 Privatizacija in investicije

Portugalsko gospodarstvo je imelo v zadnjih letih dokaj slabo ekonomsko sliko, razvojna in strukturna nesorazmerja, ki so akumulirala v gospodarski stagnaciji in nepričakovano višji inflaciji. Portugalska se še vedno sooča s težavami. Država mora bolj razviti svoj dolgoročni razvojni potencial z novimi investicijami v javni sektor, povečati produktivnost in konkurenčnost, zmanjšati porabo in povečati fleksibilnost trga delovne sile. Pomembno je, da vlada privatizira preostala državna podjetja, da bi povečala njihovo učinkovitost (JAPTI, 2008).

Portugalska je odprta in vzpodbuja ter ne diskriminira direktnih tujih investicij. Tujci lahko vlagajo v skoraj vse ekonomske sektorje, ki so odprti privatnim podjetjem. Potrebno pa je pridobiti dovoljenje za neevropske investicije v obrambno industrijo, vodno gospodarstvo, javni servis telekomunikacijskih operatorjev, železniško gospodarstvo in pomorski transport. Portugalska omejuje tudi neevropske investicije v državni zračni transport in televizijske operatorje. Rezidenti in nerezidenti lahko imajo tuje menjalne račune. Nimajo kontrole ali restrikcij na vrnitev profitov, tekočih transferjev, plačil za nevidne transakcije (plačila raznih uslug, kot so: dividende, managerska plačila, tehnične usluge ipd.) ali nepremičninske transakcije. Tuje investicije veliko prispevajo k modernizaciji in globalizaciji portugalske ekonomije. Ni ovir za prihajanje kapitala v državo, kot tudi ni omejitev pri repatriaciji profitov, dividend ali kapitala nerezidentov (JAPTI, 2008).

3.2.3 Inflacija, nezaposlenost in plače

Inflacija na Portugalskem je bila v letu 2006 relativno visoka (zaradi zvišanja davka na dodano vrednost in nekaterih drugih davkov ter trošarin), medtem ko se je v letu 2007 znižala. V prvih osmih mesecih leta 2007 je inflacija upadala ter avgusta na letni osnovi znašala 1,9 % (najvišja je bila aprila, ko je znašala 2,7 %). Na koncu leta je znašala 2,4

%). Znižanje je bilo v največji meri posledica nižjih cen v komunikacijah in transportu. V letu 2008 se je kljub nasprotnim pričakovanjem zopet zvišala, in sicer na 2,8 %. Stopnja nezaposlenosti zadnji dve leti ponovno narašča – v letu 2006 je znašala 7,7 %. Nezaposlenost ostaja višja in se celo zvišuje med ženskami – v drugem četrtletju 2007 se je zvišala za 15,3 % in znašala 9,4 % (med moškimi se je povečala le za 1,2 % in znašala 6,5 %). Zaskrbljujoč je bil tudi podatek, da se je število nezaposlenih z univerzitetno izobrazbo visoko povečevalo, še hitreje pa se je povečalo tudi število nezaposlenih v starostnih skupinah od 25 do 34 let in nad 45 let. Medtem ko je rast plač v letih 2004–2006 sledila inflaciji, pa so se plače v prvi polovici leta 2007 povečale bolj kot inflacija. Povprečna rast plač v zasebnem sektorju je v prvem četrtletju znašala 2,9 %, v drugem pa 2,8 % (JAPTI, 2007). Za leto 2009 je bila pričakovana 0,4-odstotna inflacija ter 9,6-odstotna nezaposlenost (JAPTI, 2009).

Kratkoročni ukrepi gospodarske politike so podobno kot v ostalih evropskih državah usmerjeni v omejevanje posledic svetovne finančne krize in povečevanje zaupanja v bančni sektor. Sicer pa vlada nadaljuje s svojim reformnim programom, ki je usmerjen v odpravo strukturnih slabosti gospodarstva, ki so krive za večletno obdobje nizke gospodarske rasti in visokega fiskalnega ter primanjkljaja tekočega računa. Inflacija je zaradi visokih svetovnih cen nafte in hrane naraščala od zadnjega četrtletja 2007, vrh pa je dosegla junija, ko je na letni ravni znašala 3,4 % (JAPTI, 2008).

3.2.4 Dvojno označevanje cen

Portugalska je dvojno označevanje cen uredila z zakonom št. 132/2001, ki je bil objavljen v uradnem listu 24. aprila 2001. V njem je določila, da je dvojno označevanje cen obvezno v obdobju od 1. oktobra 2001 do 28. februarja 2002. V tem času so morale biti cene blaga v maloprodaji ter cene storitev označene tako v evrih kot v escudosih in to tako, da je bila cena v evrih zgoraj oziroma na prvem mestu. Ta obveznost se je nanašala na označevanje cen na plakatih, etiketah, cenikih in letakih kot tudi na vseh ostalih podobnih sredstvih, vključno s sredstvi za oglaševanje blaga in storitev. Obe ceni sta morali biti predstavljeni na enostaven, viden in berljiv način, ki ni dopuščal dvoma potrošniku, ki je bil le delno pozoren na označeno ceno (Fekonja, 2006, str. 49–52).

Naknadno določanje izjem od dvojnega označevanja cen je bilo možno na podlagi dogovora med Ministrstvom za finance, Ministrstvom za gospodarstvo in predstavniki organizacij za zaščito potrošnikov. Izjeme so se lahko nanašale na podjetja z manj kot desetimi zaposlenimi ali pa na primere, ko praktično ni bilo mogoče izpeljati dvojnega označevanja ali pa bi to zahtevalo nesorazmerno velike stroške. V takih primerih je bilo mogoče določiti alternativne obveznosti, s katerimi se je doseglo podoben učinek kot z dvojnimi označevanjem cen. Zakon na koncu določa še, da se stroški za izvedbo dvojnega označevanja cen ne smejo zaračunati potrošnikom, za kršitve posameznih določb zakona pa predvideva tudi sankcije (Fekonja, 2006, str. 49–52).

4 UVEDBA EVRA V SLOVENIJI

Slovenija se razlega na 20.273 km² in ima 2 milijona prebivalcev. Njen BDP v letu 2008 je znašal 37,1 milijarde evrov oziroma 18 196 evrov na prebivalca (SURS, 2009).

4.1 PROCES VKLJUČEVANJA SLOVENIJE V EVRO OBMOČJE

Od razglasitve samostojnosti je Vlada Republike Slovenije (Vlada RS) v svoji zunanji politiki dosledno poudarjala, da je vključitev v EU njena prednostna naloga. Leto pozneje, to je leta 1992, je zaprosila za sklenitev evropskega sporazuma in za podporo pri prestrukturiranju in konsolidaciji slovenskega gospodarstva. Ko je leta 1993 začel veljati sporazum o sodelovanju z EU, je slovenska vlada zaprosila za začetek pogajanj o sklenitvi evropskega sporazuma. Sporazum je bil podpisan 10. junija 1996, ko je Vlada RS tudi formalno zaprosila za članstvo v EU. Maja 1997 je Slovenija sprejela izhodišča strategije pristopa k EU, v katerih je potrdila željo postati njena polnopravna članica. Slovenija in EU sta 11. novembra 1996 podpisali začasni sporazum o trgovini, ki je stopil v veljavo s 1. januarjem 1997. Z njim je začel veljati trgovinski del sporazuma o pridružitvi, ki določa območje proste trgovine med Slovenijo in tedanjimi petnajstimi članicami EU. Evropska komisija je 16. julija 1997 predstavila mnenje o državah kandidatkah za vstop v EU in določila, da je Slovenija uvrščena v prvi krog držav za začetek pogajanj o vstopu, ki so se uradno začela 31. marca 1998 (Urad vlade RS za informiranje, 2008).

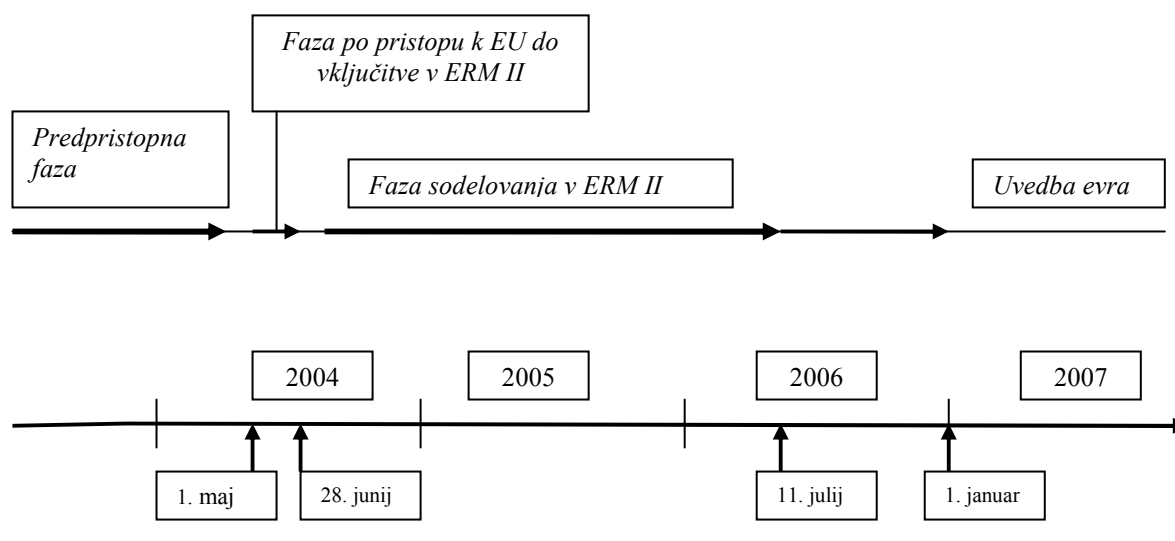
4.2 FAZE UVEDBE EVRA V SLOVENIJI

Priprave na uvedbo evra v Sloveniji, kot tudi v drugih državah, ki bodo prevzele evro, lahko razdelimo v sledeče faze:

- predpristopna faza,
- faza po pristopu k EU,
- faza sodelovanja v ERM II ter
- uvedba evra po izpolnitvi vseh zahtevanih konvergenčnih kriterijev.

Na sliki 3, na naslednji strani, so grafično ponazorjene faze uvedbe evra v Sloveniji.

Slika 3: Faze uvedbe evra v Sloveniji

Vir: Banka Slovenije (2007c)

4.2.1 Predpristopna faza

Predpristopna faza predstavlja obdobje pred vstopom v EU oziroma za Slovenijo obdobje do 1. maja 2004. Potrebno je bilo izpolniti kriterije za članstvo v EU, kopenhavske kriterije, ki določajo, da država lahko postane članica EU, če izpolnjuje sledeče pogoje (Banka Slovenije, 2007c):

- ima stabilne ustanove, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice ter spoštovanje in varstvo manjšin (politični kriteriji),
- ima delujoče tržno gospodarstvo in se je sposobna soočiti s konkurenco in tržnimi silami znotraj EU (gospodarski kriteriji) in
- je sposobna prevzeti obveznosti članstva, vključno s privrženostjo ciljem politične, ekonomske in monetarne unije (sposobnost prevzema *acquis*, tj. pravnega reda Evropske skupnosti).

Iz zadnjega kriterija izhaja, da mora nova država članica EU v poznejši fazi, ko izpolni maastrihtske konvergenčne kriterije, uvesti evro kot svojo valuto. Ti so opredeljeni v členu 121 (1) Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti in Protokolu o konvergenčnih kriterijih iz člena 121 v omenjeni pogodbi. Konvergenčni kriteriji se nanašajo na doseganje: nizke stopnje inflacije, zdravih javnih financ, nizke stopnje obrestnih mer in stabilnih tečajev valut (Banka Slovenije, 2007c).

Pred pristopom k EU je morala Slovenija prevzeti tudi evropske predpise, ki se nanašajo na EMU (EMU *acquis*). Gre za določbe v zvezi s prostim pretokom kapitala, neodvisnostjo centralne banke, osnovnim ciljem monetarne politike ter prepovedjo financiranja javnega sektorja s stani centralne banke. EMU *acquis* obsega tudi prepoved privilegirane

dostopa javnega sektorja do finančnih institucij. Poleg tega je bilo treba zagotoviti zdrav bančni sistem in finančno stabilnost v državi (Banka Slovenije, 2007c).

4.2.2 Faza po pristopu k EU

Pristopna faza se prične z vstopom v EU in konča z vstopom v EMU. Slovenija od dne pristopa k EU (1. maja 2004) sodeluje v EMU, vendar je imela status države z odstopanjem glede uvedbe evra. Akt o pogojih pristopa v 4. členu določa, da vse nove države članice od dne pristopa sodelujejo v ekonomski in monetarni uniji (EMU) kot države članice z odstopanjem po členu 122 Pogodbe o ustanovitvi Evropske Skupnosti (PES). To pomeni, da za Slovenijo po pristopu k EU veljajo določbe, ki se nanašajo na ekonomsko unijo, ne pa tudi tiste, ki se nanašajo na monetarno unijo. Slovenija je morala upoštevati pravila koordinacije ekonomskih politik in se izogibati čezmernim javnofinančnim primanjkljajem. Kot članica EU si je morala Slovenija prizadevati za izpolnitev vseh konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra. Politika deviznega tečaja je do pristopa k EU v pristojnosti posamezne države pristopnice, po pristopu k EU pa jo je potrebno obravnavati kot zadevo skupnega interesa. Banka Slovenije je postala z vstopom v EU del ESCB (ne pa tudi Evrosistema), guverner Banke Slovenije pa je postal član Razširjenega sveta ECB (Banka Slovenije, 2007c).

4.2.3 Faza sodelovanja

Faza sodelovanja se je začela 28. junija 2004 z vstopom Slovenije v ERM II in je trajala do uvedbe evra 1. januarja 2007. V ERM II so bile poleg slovenskega tolarja vključene še danska krona, estonska krona, litovski litas, ciprski funt, latvijski lats, malteška lira in slovaška krona (Banka Slovenije, 2007c).

V ERM II so valute držav članic EU, ki niso uvedle evra in sodelujejo v tem sistemu, vezane na evro, vendar lahko tečaj valute niha znotraj določenega razpona. V okviru ERM II se v medsebojnem dogovoru določi centralni tečaj do evra za valuto vsake države članice EU izven evroobmočja, ki sodeluje v ERM II. Standardni razpon nihanja znaša $\pm 15\%$ od centralnega tečaja, lahko pa se dogovori tudi ožji razpon. Država članica EU, ki ni uvedla evra, se sicer sama odloči o tem, kdaj bo svojo valuto vključila v ta sistem, vendar se to od nje pričakuje (Banka Slovenije, 2007c).

4.2.4 Uvedba evra

Zadnjo fazo predstavlja uvedba evra po izpolnitvi zahtevanih konvergenčnih kriterijev. Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev ocenjujeta Evropska komisija in Evropska centralna banka v konvergenčnih poročilih najmanj enkrat na vsaki dve leti ali na zahtevo države članice EU, ki še ni uvedla evra (Banka Slovenije, 2007c).

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev sta 16. maja 2006 Evropska centralna banka in Evropska komisija, z objavo konvergenčnih poročil, ocenili kot uspešno. Kriterij stabilnosti deviznega tečaja, tj. sodelovanje v ERM II najmanj dve leti v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez devalvacije valute, je Slovenija

izpolnila po preteku 2 let, 28. junija 2006. Svet EU v sestavi finančnih ministrov nato na predlog Evropske komisije po posvetovanju z Evropskim parlamentom in po razpravi v Evropskem svetu s kvalificirano večino odloči, ali določena država članica izpolnjuje potrebne pogoje za uvedbo evra. Svet EU je 11. julija 2006 sprejel odločitev, da Slovenija uvede evro 1. januarja 2007. Z uvedbo je Banka Slovenije postala del Evrosistema in prenesla pristojnost glede vodenja monetarne politike na Evrosistem. Guverner Banke Slovenije pa je postal član Sveta ECB. Evro je bil uveden kot zakonito plačilno sredstvo. Menjava nacionalne valute je bila mogoča po treh scenarijih: s prehodnim obdobjem, brez predhodnega obdobja (scenarij velikega poka) ali z obdobjem prostega opuščanja. Slovenija je izbrala scenarij velikega poka, kar je poenostavilo prehod na evro v primerjavi z državami, ki so to storile pred nami. Po tem scenariju je evro kot edino denarno enoto zamenjal tolar ob prehodu v novo leto. Prehod na evro je bil nekoliko lažji zaradi upoštevanja izkušenj držav, ki so to storile pred nami. Pri tem je najpomembnejša izbira scenarija velikega poka, po kateri je sedaj evro kot edina knjižna in denarna valuta zamenjal tolar v trenutku. Scenarij velikega poka vključuje tudi odločitev o le 14-dnevnem obdobju dvojnega obtoka, ki se je iztekel 14. januarja 2007. Takrat smo se morali Slovenci dokončno posloviti od tolarja in evro je postal edino zakonito plačilno sredstvo v državi (Banka Slovenije, 2007c).

4.3 OBDOBJE DVOJNEGA OBTOKA

Obisk v dežurnih poslovalnicah bank je bil prvega, še bolj pa drugega januarja, precejšen, predvsem v večjih krajih in v poslovalnicah v bližini nakupovalnih središč. Obiskovalci so bili večinoma starejši občani in majhni trgovci, ki se v decembru niso pravočasno oskrbeli z evrokovanci. Gneča na bankah se je nadaljevala tudi skozi celotno obdobje dvojnega obtoka.

Tolarski bankovci so se zelo hitro vračali iz obtoka, saj je bilo 4. januarja 2007 vrnjenih že več kot polovica bankovcev, 11. januarja 2007 je bilo teh 80 %. Konec meseca januarja je bilo v obtoku le še 8,5 % tolarskih bankovcev. Slabše je bilo vračanje tolarskih kovancev, saj jih je bilo konce januarja v obtoku kar 71,5 % (Ministrstvo za finance, 2007b).

Vlada RS je na redni seji 7. februarja 2007 sprejela Poročilo o prehodu na evro, ki je zajemalo obdobje od decembra 2006 do 14. januarja 2007 in je bilo razdeljeno v dve podobdobji, ki ju je ločeval prehod v novo leto (Ministrstvo za finance, 2007b). Ugotovljeno je bilo, da je bil prehod na novo valuto izveden brez večjih težav. Vse aktivnosti so se odvijale po načrtih. Na posamezne zaznane motnje, ki vsebinsko niso vplivale na zamenjavo, so se tam, kjer je do njih prišlo, odzvali hitro in jih nemudoma odpravili. Banke so nemoteno uvedle valuto evro. Tudi izvajanje Zakona o uvedbi evra je potekalo brez zapletov. Vse to potrjuje, da so bile priprave na prevzem evra temeljite, razčlenitev poslovnih procesov, ki so zahtevali prilagoditve, pa je bila natančna in organizacija upravljanja s prehodom učinkovita.

S Poročilom o prehodu na evro so se zaključile aktivnosti, ki sta jih vodila sopredsedujoča Koordinacijskemu odboru za tehnične priprave za uvedbo evra – Ministrstvo za finance in Banka Slovenije.

4.4 IZPOLNJEVANJE KRITERIJEV ZA PREVZEM EVRA

Slovenija je že leta 2004 izpolnjevala večino konvergenčnih kriterijev. Največ težav je imela z izpolnjevanjem inflacijskega kriterija.

Podatki za preteklost kažejo, da je inflacija cen življenjskih potrebščin v Sloveniji postopoma upadala do leta 1999, ko je znašala 6,1 %. V letu 2000 je inflacija, merjena z indeksom harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin (HICP⁴), narasla na 8,9 %. K temu povečanju so prispevali številni dejavniki, predvsem uvedba davka na dodano vrednost, silovito povečanje domačega povpraševanja, hitra rast plač in povečanje uvoznih cen. Proces dezinflacije se je ponovno stopnjeval po letu 2000, tako da je inflacija postopno padla in januarja 2007 znašala 2,8 %. Inflacija je po letu 2004 padala še zaradi stabilnega deviznega tečaja po vstopu države v mehanizem menjalnih tečajev ERM II. Ta dinamika inflacije odraža več pomembnih političnih odločitev. Če upoštevamo (i) znižanje skupnega letnega HICP na 2,8 % v januarju 2007 in dodaten padec na 2,3 % v februarju 2007 (v decembru 2006 je bila rast 3,0-odstotna), (ii) široka pričakovanja, da se bodo cene življenjskih potrebščin povišale ter ob tem še (iii) veliko medijsko pozornost, ki so jo deležni podatki o inflaciji, kaže, da so bili učinki prehoda na evro opazni, vendar ne tako pomembni, da bi povzročili splošen dvig cen. Začasni izračuni so predvidevali skupni (enkratni) učinek evra v obdobju prehoda in po njem najverjetneje okoli 0,3 o. t. (Konvergenčno poročilo 2006, str. 34–38).

Slovenija je v letu 1992 sprejela režim drsečega deviznega tečaja. Tolar je počasi devalviral nasproti evru. Slovenija od junija 2004 sodeluje v sistemu ERM II. V začetku referenčnega obdobja, preden je tolar vstopil v ERM II, so slovenske oblasti izvajale tečajno politiko do evra, ki je privedla do postopne in vedno počasnejše depreciacije tečaja evra in s tem do ohranjanja precej stabilnega tečaja evra. Politika je bila opuščena ob vstopu v ERM II. V obdobju pregleda je centralna banka uspešno vzdrževala stabilen tečaj tolarja do evra, obenem pa domače kratkoročne obrestne mere ohranjala nad ravno obrestnih mer v evroobmočju. Na področju zunanjih gibanj je imela Slovenija v zadnjih desetih letih na splošno uravnoteženo bilanco združevanja tekočega in kapitalnega računa (Konvergenčno poročilo 2006, str. 34–38).

---

⁴ HICP se običajno objavlja kot medletna stopnja rasti. To pomeni, da se splošna raven cen v določenem obdobju – na primer v januarju 2009 – primerja z ravni v istem obdobju pred enim letom – torej v januarju 2008. Pri zaznavanju inflacije pa se lahko posamezniki spomnijo cen izpred več let. V daljšem časovnem obdobju se cene ponavadi znatno povečajo, tudi če je medletna stopnja inflacije nizka. Če na primer medletna stopnja spremembe v indeksu HICP znaša 2 %, se bo čez 10 let splošna raven cen povišala za več kot 20 % (Evropska centralna banka, 2009, Dosegljivo na: <http://www.ecb.int/ecb/educational/hicp/html/index.sl.html> (09.11.2009)).

V referenčnem obdobju od 2005 do 2006 je bila povprečna raven dolgoročnih obrestnih mer v Sloveniji 3,8 %, torej precej nižja od referenčne vrednosti za kriterij obrestnih mer, ki znaša 5,9 %. Gledano v celoti, so se dolgoročne obrestne mere v Sloveniji vztrajno približevale obrestnim meram v evroobmočju, kar kaže predvsem na zaupanje trgov v splošna gospodarska in fiskalna gibanja v Sloveniji ter kredibilno denarno in tečajno politiko (Konvergenčno poročilo 2006, str. 34–38).

Od leta 2000 se razmerje med primanjkljajem in BDP na splošno izboljšuje. Stopnja primanjkljaja se je z začetne ravni 3,9 % v letu 2000 poslabšala na 4,3 % v letu 2001, nato pa izboljšala na 2,3 % v letu 2004 in nadalje na 1,8 % v letu 2005. Glede prihodnjih gibanj javnega dolga so trendi kazali, da se bo delež javnega dolga zvišal, vendar ga bo v bližnji prihodnosti mogoče ohraniti na ravni pod 60 % BDP. Po napovedih bo v Sloveniji v obdobju do leta 2050 prišlo do občutnega povečanja izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva, v višini 9,7 odstotnih točk BDP. Slovenija se mora nujno soočiti s tem problemom. Da ga bo lahko uspešno reševala, mora v obdobju pred pričakovanim poslabšanjem demografskih razmer v javnih finančah ustvariti zadosten manevrski prostor za spoprijem s tem bremenom (Konvergenčno poročilo, 2006, str. 34–38). Slovenija je izpolnila tudi maastrichtski kriterij dolgoročnih obrestnih mer – te so sredi leta 2004 znašale 5,2 %, medtem ko je bila dovoljena meja 6,4 %.

Slovenija je izpolnila konvergenčne kriterije bistveno hitreje kot Portugalska. Tako Portugalska kot Slovenija sta si prizadevali za izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev, da bi čim prej vstopili v EMU. Vzroke za uspeh Portugalske lahko iščemo v ugodnih razmerah na mednarodnem trgu kot tudi v dobro vodeni makroekonomski politiki in razvoju v strukturnih reformah.

Tabela 1: Gibanje javnofinančnega primanjkljaja, javnofinančnega dolga ter stopnje inflacije v Sloveniji v petih letih

Kazalnik/Leto	2003	2004	2005	2006	2007
Javnofinančni primanjkljaj (v % BDP, ESA- 95)	-2,0	-2,1	-2,1	-1,8	-1,1
Javnofinančni dolg (v % BDP, ESA-95)	29,4	30,2	30,7	30,9	29,7
Inflacija (letno povprečje v %)	5,6	3,6	3,0	2,7	2,6

Vir: Ministrstvo za finance RS (2007a)

Portugalska je v obdobju od leta 1994 do leta 1999 zniževala inflacijo – v prvi polovici leta 1999 je znašala 1,9 %, kar je bilo dovolj za izpolnitev inflacijskega kriterija. V primerjavi izpolnjevanja inflacijskega kriterija med Portugalsko in Slovenijo, je ta kriterij hitreje

izpolnila Slovenija, katere prednost je bila, da se je lahko učila iz izkušenj držav, ki so vstopile v EMU pred njo.

4.5 DVOJNO OZNAČEVANJE CEN

Zamenjava valute je za državo zelo pomemben korak, na katerega se morajo dobro pripraviti gospodarstvo, oblast in prebivalci. Vsi smo zagotovo potrebovali kar nekaj časa, da smo sprejeli novo valuto za svojo. Pri tem pa je bilo zelo pomembno dvojno označevanje cen. Slovenija je v ta namen sprejela Zakon o dvojnem označevanju cen v tolarjih in evrih (Ur. l. RS, št. 101/2005), le-ta ureja obveznosti dvojnega in informativnega označevanja cen blaga in storitev, ki jih podjetja ponujajo potrošnikom v času uvajanja evra kot zakonitega plačilnega sredstva. Zakon je nalagal dolžnost podjetjem dvojno označevati cene blaga in storitev v informativne namene. Poudarek zakona je bil na seznanjanju potrošnikov s tujo valuto ter jih hkrati privaditi na lažji prevzem evra, saj je dvojno označevanje cen pomemben element, s katerim potrošnik lažje dojame dejansko vrednost evra. Namen dvojnega in informativnega dvojnega označevanja cen je bil omogočiti urejen prehod zamenjave denarne valute, postopno prilagajanje in priprava potrošnikov na vrednotenje cen blaga in storitev v evrih ter s primerljivostjo cen preprečiti zvišanje inflacije zaradi uvedbe evra (Fekonja, 2006, str. 25). Izkušnje iz prakse kažejo, da še vedno obstajajo trgovine, ki pod evrskimi cenami prikazujejo tudi tolarske.

4.6 MAKROEKONOMSKA TVEGANJA OB VKLJUČITVI V ERM II

Slovenija se je zelo hitro, le slaba dva meseca po priključitvi EU, vključila v mehanizem deviznih tečajev ERM II in si s tem odprla možnosti za hiter prevzem evra, že na začetku leta 2007, kot je bilo zapisano v Programu vstopa v ERM II in prevzema evra Banke Slovenije in Vlade RS iz leta 2003. Vključitev v proces evropske monetarne integracije nasploh in v ERM II in EMU kot njeni konkretni obliki izpostavlja vsako državo članico določenim makroekonomskim tveganjem.

Z makroekonomskimi tveganji mislimo na tista tveganja, ki lahko prizadenejo gospodarstvo v celoti in ki imajo agregatni vpliv, ne vplivajo pa na položaj posameznega sektorja, regije ali podjetja. V mislim imamo tveganja, ki so neposredno povezana z monetarno integracijo, torej z vključitvijo Slovenije v ERM II in EMU, in so njena neposredna posledica (Lavrač, 2007, str. 224).

4.7 PREDNOSTI IN PASTI HITRE VKLJUČITVE V OBMOČJE EVRA

Dokončna odločitev o sprejemu Slovenije v območje evra je bila sprejeta 11. julija 2006, kar je bila le formalna potrditev priporočila iz majskega konvergenčnega poročila o izpolnjevanju maastrichtskih konvergenčnih kriterijev za Slovenijo. 1. januarja 2007 je Slovenija prevzela evro in s tem postala trinajsta članica EMU oziroma prva in za zdaj edina med novimi članicami EU.

Odločitev za vključitev Slovenije v EMU je kot strateški cilj mogoče najti že v slovenskih razvojnih strategijah iz sredine 90. let, vendar pa se je odločitev za hitro vključitev v EMU dokončno izoblikovala šele leta 2003, s sprejetjem programa Banke Slovenije in vlade o vključitvi Slovenije v EMU in ERM II. Čeprav se danes morda zdi drugače, odločitev za hiter prevzem evra ni bila samoumevna. Obstajala so tudi drugačna mnenja, da je primernejša previdnejša vključitev, postopnost in podaljšanje obdobja ohranjanja monetarne suverenosti, vendar pa so prevladala stališča zagovornikov hitrega vključevanja v EMU.

Za zgodnji prevzem evra v Sloveniji je bil ključni trenutek presenetljivo hitra vključitev v ERM II, konec junija 2004, skoraj takoj po priključitvi Slovenije EU. S tem se je pokazalo, da je evropska stran spremenila dotedanje odklonilno stališče do hitrega vključevanja novih članic v EU in EMU in da je zares nameravala dopustiti zgodnji prevzem evra tistim državam, ki bodo dokazale potrebno pripravljenost. V nasprotju z vključitvijo v EU se pri priključevanju v EMU dejansko ocenjuje individualno pripravljenost posameznih držav.

Zgodnji prevzem evra je nedvomno mogoče ocenjevati kot uspeh. Za Slovenijo pomeni najprej uspešno izpolnitev strateškega cilja, ki smo si ga zastavili. Z zgodnjim prevzemom evra se je Slovenija potrdila kot zrela, makroekonomsko stabilna država, in kot zaupanja vredna prihodnja pripadnica območja evra. Slovenija je s tem pridobila tudi ugled in prepoznavnost, morda bolj kot s številnimi dotedanjimi promocijskimi dejavnostmi.

Z evrom kot domačo valuto smo prvič zares začutili tudi našo evropsko identiteto. Pridobili smo nesporne konkurenčne prednosti pred drugimi novimi članicami EU, ki nam bodo na poti do prevzema evra šele sledile. Danes nihče ne misli, da je odlaganje prevzema evra v nekaterih od teh držav posledica njihove prednosti ali modrosti, pač pa je rezultat njihove nemoči in spoznanja, da zahtevanih pogojev za prevzem evra v bližnji prihodnosti preprosto ne bodo mogle izpolniti.

Dobro je spomniti tudi na nekatera tveganja, ki smo jim bili izpostavljeni na poti do prevzema evra. Slovenija je nekako vse do konca prejšnjega leta hodila bolj ali manj po robu glede izpolnjevanja maastrichtskega inflacijskega konvergenčnega kriterija. Tedaj se je proces dezinflacije nekoliko pospešil, referenčna vrednost tega kriterija pa nekoliko zvišala, tako da je Slovenija ta konvergenčni kriterij izpolnila prej, kot se je to pričakovalo (že jeseni namesto spomladi), zato se je spremenilo tudi slovensko stališče glede zelenega datuma konvergenčnega poročila o izpolnjevanju maastrichtskih kriterijev za Slovenijo. Za

nas je bila srečna okoliščina, da je bila evropska stran naklonjena zgodnejšemu individualnemu poročilu za Slovenijo. Ker je očitno ocenila, da bo Slovenija po vsej verjetnosti uspela izpolniti vsa konvergenčna merila, je bilo tudi v interesu evropske strani, da Slovenija dobi dovolj časa za kakovostne tehnične priprave na prevzem evra. Zahtevni projekt vključevanja v EMU in prevzem evra je bil v Sloveniji nedvomno dobro pripravljen in voden, kar dokazuje tudi rezultat – uspešna in hitra vključitev v evroobmočje. Pomisleke je mogoče imeti le glede preišljenosti ukrepa (pre)zgodnjega in (pre)dolgega obdobja obveznega dvojnega označevanja cen in spremljajočih ukrepov, ki so Slovenijo povsem po nepotrebnem izpostavili nekaterim tveganjem, ki pa se na srečo niso uresničila. Pri drugačnem, za Slovenijo manj srečnem spletu okoliščin, bi bilo lahko tudi drugače (Lavrač, 2007, str. 258).

4.8 ZADOLŽEVANJE PREBIVALSTVA IN PODJETIJ

Da začnejo banke v času počasnejše rasti gospodarstva in dobičkov podjetij bolj zadržano posojati denar, ni skrivnost. Manjši obseg prometa in nižji dobički namreč bistveno vplivajo na sposobnost odplačevanja dolgov, pri čemer se banke na poslabšanje gospodarskih razmer najprej odzovejo z zaostritvijo pogojev kreditiranja (Vuković, 2008b).

Podatki s slovenskega finančnega trga iz prejšnjih let še ne dajejo slutiti, da bi lahko gospodarsko klimo v Sloveniji pokvarilo pomanjkanje posojil za financiranje vlaganj podjetij. Banka Slovenije tako ugotavlja, da je rast obsega posojil podjetjem v septembru 2007 na letni ravni dosegla 34,6 %, kar je visoko nad povprečjem v območju evra. Pri tem velja poudariti, da se je rast kreditiranja podjetij v letu 2007 na letni ravni, torej v primerjavi z letom 2006, vseskozi gibala okoli 30 %. Če je zadolževanje podjetij s posojili v slovenskem bruto domačem proizvodu (BDP) še leta 2004 znašalo 7,6 %, se je ta delež do prvega lanskega četrtertletja povečal na 13,1 % (Vuković, 2008b).

Povečanje deleža posojil v BDP, t. i. finančno poglobljanje, je naravna posledica dejstva, da slovensko gospodarstvo vse bolj dohiteva območje evra. Hitrejša ko je gospodarska rast, bolj so podjetja lačna finančnih sredstev, s katerimi financirajo svoja vlaganja. Namen slednjih je seveda omogočiti podjetju, da kar najbolje izkoristi ugodne gospodarske razmere in tako vsaj ohrani, če že ne poveča svoj tržni delež. Posojila so pri tem ugoden vir financiranja. Ne le da je pričakovanje slovenskega prevzema evra znižalo dolgoročne obrestne mere, še preden je Slovenija 1. januarja 2007 stopila v območje evra; vstop tujih bank na slovenski trg je podjetnikom omogočil, da lažje poiščejo kredit, ki jim je pisan na kožo (Vuković, 2008b).

Po nekaj letih razmeroma visokega zadolževanja gospodinjstev se je to v drugi polovici leta 2008 začelo umirjati. To je predvsem posledica umirjanja trošenja za trajne dobrine, delno zaradi začetka gospodarske krize, delno pa ocenjujemo, da gre za normalni potrošni cikel trajnih dobrin. Leta 2009 (do konca novembra) so se gospodinjstva zadolževala večinoma za stanovanja (v višini nekaj več od 469 mio. EUR, kar je 30 % manj kakor v

istem obdobju leta 2008), medtem ko je neto vrednost potrošniških posojil dosegla le 14 mio. EUR (tj. dobro desetino lanske vrednosti). Do konca novembra so gospodinjstva najela za slabo polovico manj posojil kakor v enajstih mesecih leta 2008.

Leta 2008 so bila slovenska gospodinjstva, kljub razmeroma hitremu zadolževanju v zadnjih letih, še vedno med najmanj zadolženimi v EU. Med letoma 2001 in 2008 se je povprečna zadolženost članice EU zelo povečala. Vzroke za razmeroma nižjo zadolženost Slovenije bi lahko iskali v nižjem deležu stanovanjskih posojil, ki se odplačujejo na daljši čas v višjih vrednostih, po letu 2004 tudi nismo doživeli tako zelo močnega naraščanja posojil (t. i. kreditni bum) kakor npr. v baltskih državah. Te države tudi po BDP na prebivalca po kupni moči veliko bolj zaostajajo za povprečjem EU kakor Slovenija, zato je bilo njihovo trošenje povezano tudi s pridobivanjem dobrin, ki so si jih slovenska gospodinjstva lahko privoščila že prej (UMAR, 2009).

Podobno kreditno eksplozijo, kot jo je pred kratkim doživela Slovenija, sta pred njo že preživeli Portugalska in Irska, čeprav z različnimi izkušnjami. Medtem ko so Portugalci vlagali predvsem v potrošnjo, so Irci uspeli zagotoviti dovolj vlaganj v proizvodne zmogljivosti. Danes ima tako Portugalska nekonkurenčen izvoz in luknjo v tekočem računu, Irska pa je med najhitreje rastočimi gospodarstvi Evropske unije. Vse kaže, da se bo Sloveniji zaradi zmerne plačne politike, tj. zaostajanja plač za rastjo produktivnosti, uspelo izogniti portugalski usodi (Vuković, 2008b).

4.9 UČINEK PREVZEMA EVRA NA INFLACIJO

Inflacija označuje rast ravni cen nasplošno, stopnja rasti inflacije pa prikazuje spremembo ravni cen. V Sloveniji se za merilo inflacije uporablja indeks cen življenjskih potrebščin, s katerim merimo spremembo drobnoprodajnih cen izdelkov in storitev, ki jih domače prebivalstvo namenja za nakupe predmetov končne porabe doma in v tujini (SURSTAT, 2008).

Kot pristopnica v drugem krogu je Slovenija izkoristila izkušnje in dobre prakse drugih držav evroobmočja ob menjavi valut. Na podlagi izkušenj drugih članic sta Vlada RS in Banka Slovenije sprejeli ukrepe za zagotovitev nemotenega prehoda na evro. Med njimi sta bila najpomembnejša dvojno označevanje cen, ki je bilo uvedeno šest mesecev pred prevzemom evra, ter informacijska kampanja, namenjena seznanjanju širše javnosti z možnimi tveganji v procesu zamenjave valut (UMAR, 2007).

Rast cen življenjskih potrebščin se je leta 2007 močno pospešila. Povprečna inflacija je ob koncu leta znašala 3,6 %, medletna pa 5,6 %. K slednji je rast cen blaga prispevala 4,1 o. t. (leta 2006 1,5 o. t.), rast cen storitev pa 1,5 o. t. (leta 2006 1,3 o. t.). Pospešek medletne inflacije preko ravni 2,8 %, kolikor je znašala ob koncu leta 2006, je tako skoraj v celoti posledica pospešene rasti cen blaga (predvsem hrane in tekočih goriv). Pospešek rasti cen storitev je bil lani precej blag, potem ko se je po postopnem dvigovanju njihova rast pospešila nad 4 % ob koncu leta 2006, kar je bilo deloma povezano z uvedbo evra,

ko so se bolj kot običajno povečale predvsem cene gostinskih in nekaterih ostalih vrst storitev (glej prilogo 4).

Ključna dejavnika pospešene rasti cen sta bila rast cen hrane in tekočih goriv za prevoz in ogrevanje. V letu 2007 so se domače cene hrane povečale za 13,7 % (v letu 2006 za 3,6 %) in k inflaciji prispevale slabi dve petini (2,1 o. t.). Ključni razlog za hitrejšo rast cen v primerjavi s predhodnim letom je mednarodno okolje. Globalna cenovna gibanja v letu 2007 so tako vplivala na visoke rasti cen različnih vrst kmetijskih pridelkov in nafte pa tudi kovin in ostalih vrst primarnih surovin. Po naši oceni pa je bil prenos rasti cen hrane s svetovnih trgov pri nas v primerjavi z drugimi državami evrskega območja hitrejši in bolj močan, predvsem zaradi bolj rigidne tržne strukture in pomanjkanja konkurence na določenih trgih. Poleg tega so se lani skladno z gibanji cen nafte na svetovnem trgu in tečaja ameriškega dolarja podražila tudi tekoča goriva za prevoz in ogrevanje. Rast teh cen je k inflaciji prispevala 0,9 o. t. Prispevek je nekoliko ublažilo znižanje trošarin na tekoča goriva na minimalno dovoljeno raven po predpisih zakonodaje EU v septembru 2007. Zaključen je bil tudi proces harmonizacije trošarin na tobak in tobačne izdelke s stopnjami EU, kar je k inflaciji prispevalo 0,3 o. t. (SURS, 2008).

4.9.1 Ocena učinka uvedbe evra na inflacijo

Proces uvajanja evra je imel na inflacijo zmeren in časovno omejen učinek. Ocenjujemo, da je celotni prispevek podražitev, ki bi ga lahko povezali s procesom uvajanja evra, k inflaciji prispeval največ 0,3 o. t. Podobno kot pri državah, ki so evro uvedle leta 2002, smo največ povišanj cen, ki jih ni bilo mogoče pojasniti z običajnimi dejavniki inflacije, zabeležili v mesecu pred in v mesecu same menjave valute. Takrat je bilo ob sicer dobro načrtovanih in izpeljanih ukrepih za preprečevanje neupravičenega poviševanja cen, ki so jih izvajali vlada, Banka Slovenije in nevladne organizacije, zabeleženih največ povišanj cen, ki so odstopala od dinamike poviševanj teh cen v preteklosti, in sicer predvsem pri nekaterih vrstah storitev.

Cene, ki so pod različnimi oblikami regulacije, so večinoma rasle v skladu z usmeritvami načrta uravnavanja reguliranih cen. Skupaj so se povečale za 7,2 %, brez vpliva rasti cen tekočih goriv za prevoz in ogrevanje pa za 1,4 %. V to je vključeno tudi povišanje cen električne energije za 4,9 % aprila 2007, ki v načrtu sicer ni bilo predvideno.⁵ Rast reguliranih cen brez vpliva tekočih goriv je tako zaostala za predvideno rastjo prostih cen.

Na krepitev inflacijskih pritiskov kaže naraščanje osnovne inflacije. Poleg cen hrane in energentov, ki so bile ključni dejavnik pospešene inflacije v letu 2007, so se ob koncu leta močnejše kot v prejšnjih letih povečale tudi cene v ostalih skupinah indeksa cen življenjskih potrebščin (UMAR, 2008).

Razlike med inflacijskimi stopnjami, kakor jih zaznajo potrošniki, in statistično izmerjeno inflacijo so običajen pojav, ki pa lahko močno vpliva na inflacijska pričakovanja. Ta so se v

---

⁵ Od 1. julija 2007 se cena električne energije oblikuje prosto.

zadnjih mesecih v Sloveniji močno povišala, kar se kaže tudi v vse glasnejših zahtevah sindikatov po povečanju plač. Vsaj posredno je to posledica uvedbe evra. Dolgoročne obrestne mere so se namreč že pred prevzemom skupne evropske valute zaradi pričakovanja vstopa Slovenije v manj tvegano območje evra začele približevati evropski ravni, kar je znižalo stroške zadolževanja ter spodbudilo vlaganja in s tem gospodarsko rast. Ta je v tretjem četrtletju leta 2007 na letni ravni znašala 6,3 %, kar je precej nad potencialno rastjo in je zato jasen znak pregrevanja gospodarstva.

Izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti in nizka brezposelnost, tako poleg povišanj cen hrane in energentov na svetovnih trgih le še prispevata k inflacijskim pritiskom. Ker inflacija v Sloveniji raste hitreje kot v njenih poglavitnih trgovinskih partnericah iz območja evra, bi to lahko negativno vplivalo na konkurenčnost slovenskega gospodarstva in ogrozilo izvoz. Vendar pa Slovenija v luči napovedi o upočasnjevanju slovenske gospodarske rasti zaradi članstva v območju evra ni in ne bo mogla uporabiti običajnih ukrepov za spodbujanje rasti: deprecijacije valute in znižanja obrestnih mer (Gospodarska zbornica Slovenije, 2009).

Konec leta 2008 je bila inflacija v Sloveniji 5,7-odstotna. Glede na ocene mednarodnih institucij je bil pričakovan manjši prispevek cen hrane k inflaciji, na zmanjševanje inflacijskih pritiskov je vplivala tudi predvidena upočasnitev gospodarske aktivnosti. Na umirjanje rasti cen so tako pozitivno vplivali ukrepi cenovne politike, prav tako ni bilo vplivov na inflacijo, ki bi izhajali iz sprememb obdavčitve in trošarinskih dajatev. Kljub nekoliko manj restriktivni naravnosti plačne in v povezavi s tem tudi fiskalne politike, takratni makroekonomski okvir še ni omogočal predvideno postopno zniževanje inflacije. Še hitrejša rast plač, ki bi bistveno preseгла rast produktivnosti, ali še hitrejšo povečevanje javnofinančnih izdatkov od predvidenih, pa predstavljata ključno tveganje za uresničitev osrednje napovedi inflacije, tako zaradi neposrednega učinka, kakor tudi zaradi posledično višjih inflacijskih pričakovanj in sekundarnih učinkov, ki bi jih takšna gibanja spodbudila (UMAR, 2008).

Cenovna gibanja so bila leta 2009 precej umirjena, podobna so tudi pričakovanja za letos. Lani je cenovna gibanja pomembno zaznamoval padec gospodarske aktivnosti, tako v Sloveniji kot pri naših trgovinskih partnericah, ki je privedel do počasnejše rasti večine skupin indeksa cen, ponekod tudi padca. Cene neenergetskega industrijskega blaga, ki v pretežni meri sledi gibanju cen dobrin, katerih nakupe je mogoče odložiti, so se lani tako znižale. Na drugi strani pa se je okrepil prispevek cen energentov k inflaciji, močno spodbujen s povišanjem trošarin, povišale so se tudi cene storitev, med njimi zlasti cene komunalnih storitev, kjer je zaradi sprememb ureditve na področju določanja cen prišlo do visokega povišanja v zadnjih mesecih lanskega leta. Ob koncu leta je bila inflacija tako 1,8-odstotna, v povprečju leta pa je znašala 0,9 %. Letos ob rahlem okrepanju gospodarske aktivnosti in predpostavljeni odsotnosti cenovnih šokov iz mednarodnega okolja pričakujemo 1,3-odstotno medletno in povprečno inflacijo. Vpliv povišanj trošarin na inflacijo, ki je bil lani zelo močan, bo letos izrazito nižji. Predvsem to vpliva na nižjo

napovedano inflacijo ob koncu letošnjega leta v primerjavi s koncem leta 2009, čeprav bo rast cen, očiščena vpliva dvigov trošarin, letos nekoliko višja od lanske (UMAR, 2010).

V letu 2009 se je rast cen življenjskih potrebščin nadalje znižala (glej prilogo 5). Relativno visoka inflacija iz leta 2007 (5,6 %) se je že v letu 2008 umirila na 2,1 %, v letu 2009 pa se je zniževala in ob koncu leta dosegla 1,8 % (glej prilogo 6) (UMAR, 2010). Iz navedenega sklepam, da prevzem evra ni mogel imeti tako dolgoročnega učinka in ni več toliko vplival na inflacijo v tem letu.

4.9.2 Razlogi za visoko inflacijo v Sloveniji

Povprečna inflacija, merjena s harmoniziranim indeksom cen življenjski potrebščin (HICP), je v letu 2007 znašala 3,8 % in se je glede na povprečje leta 2006 povišala za 1,3 o. t. Povišanje inflacije beležijo tudi v ostalih državah evrskega območja, vendar pa le-ta v Sloveniji narašča hitreje. Razlogi za večji pospešek cen v Sloveniji kot v ostalih državah evrskega območja je moč pripisati različni strukturi potrošnje v Sloveniji in predvsem pomanjkanju konkurence v verigi pridelava-predelava-prodaja hrane.

Krivdo za visoko inflacijo pripisujejo trgovcem in proizvajalcem, ki naj bi se okoriščali z rastjo cen na svetovnih trgih, ko jih na račun potrošnikov spreminjajo v svoje dobičke. Nekaj pa je tudi mirnejših razlag, npr. da je rast cen pri nas v glavnem posledica rasti cen pomembnih surovin in nafte. Sindikati se čutijo neposredno poklicane, da naredijo konec padcu življenjske ravni zaposlenih. Delodajalci pa opozarjajo, da bi generalno povečanje plač zaprlo prenekatero slovensko podjetje in poslalo lep del sedaj zaposlenih na zavod za zaposlovanje (Ovin, 2008, str. 7).

4.9.3 Ukrepi za znižanje inflacije

Ena izmed rešitev, ki jo je pripravil Upravni odbor Trgovinske zbornice Slovenije, je stabilizacija maloprodajnih cen. Če tega v dogovoru s slovenskimi proizvajalci ne bi mogli doseči, trgovci kot skrajni ukrep predlagajo zamrznitev cen oziroma zavračanje povišanja cen dobaviteljev, vendar do tega ne bo prišlo, kajti podjetja delujejo na prostem trgu, kjer ceno določata ponudba in povpraševanje.

Naši trgi imajo oligopolni položaj na domačem trgu, zato lahko podražitev, ki je prišla s svetovnega trga, multiplicirajo. Izhod je predvsem povečanje konkurenčnosti na domačem trgu in preprečevanje monopolov. Je pa lahko koristen vsakršen dogovor, katerega rezultat bi bil, da na posameznih področjih ne bi prihajalo do dvigovanja cen. Vendar pa je pri takšnih dogovorih potrebna previdnost, da ne bi prihajalo do omejevanja konkurence. Rešitev je vzpostavitev večje stopnje konkurenčnosti na trgu in odločen nastop vlade proti monopolnim težnjam, kar je, po mnenju dr. Davorina Kračuna, na tako majhnem trgu težka naloga (Ferluga, 2008, str. 2).

Zniževanje inflacije je naloga glavnega kreatorja denarja v EU, tj. Evropske centralne banke, ki pa upošteva celoten trg in se na vsak majhen trg, kot je npr. Slovenija, ne ozira.

Inflacija ima najrazličnejše posledice, najbolj odmevne so socialne, torej reakcija ljudi na druginjo. Tako je koristen vsak dogovor, ki ga lahko imenujemo kartelni sporazum ali dogovor trgovcev, kako omiliti nadaljevanje padanja življenjske ravni. Dr. Rasto Ovin ocenjuje, da bi v času, ko druginja ogroža socialni položaj ljudi, raje videli dogovor trgovcev, da za nekaj časa prekinejo padanje življenjske ravni (Ferluga, 2008, str. 2). Prva skrb Evropske centralne banke je dolgoročna stabilnost cen, zato je naloga nacionalnih vlad držav članic, da se same odločno spopadejo z inflacijo.

4.10 CENE, KI SO BILE NAJBOLJ POD VPLIVOM EVRA⁶

Spremljanje cen izdelkov in storitev pred uvedbo evra in po njej izvaja Zveza potrošnikov Slovenije (ZPS) v sodelovanju z Mednarodnim inštitutom za potrošniške raziskave (MIPOR), finančna sredstva za omenjeno izvedbo pa je prispeval Urad RS za varstvo potrošnikov. Ker so morala podjetja in trgovine v evre preračunati vse cenike, obstaja bojazen prikritega dvigovanja cen zaradi preračunavanja iz nacionalne valute v evro in zaokroževanja navzgor. Vendar naj bi z dvojnimi označevanjem cen preprečili takšne podražitve. Ljudje naj bi se v času dvojnega označevanja cen privadili na novo merilo vrednosti. Nadzor nad pravilnim zaokroževanjem in preračunavanjem opravljajo tudi inšpekcijske službe.

ZPS je pripravila seznam nesorazmernih podražitvev izdelkov in storitev z namenom boljšega informiranja potrošnikov. S seznama lahko ugotovimo, v katerih trgovinah je izbrani izdelek najcenejši oziroma najdražji. ZPS svetuje potrošnikom, da se lahko sami uprejo višanju cen tako, da nakupujejo pri konkurentih z najnižjimi cenami. Le tako je možno prisiliti podjetja, da znižajo cene, saj država na to nima vpliva. Najlažje je to storiti pri podjetjih, ki nimajo veliko konkurence.

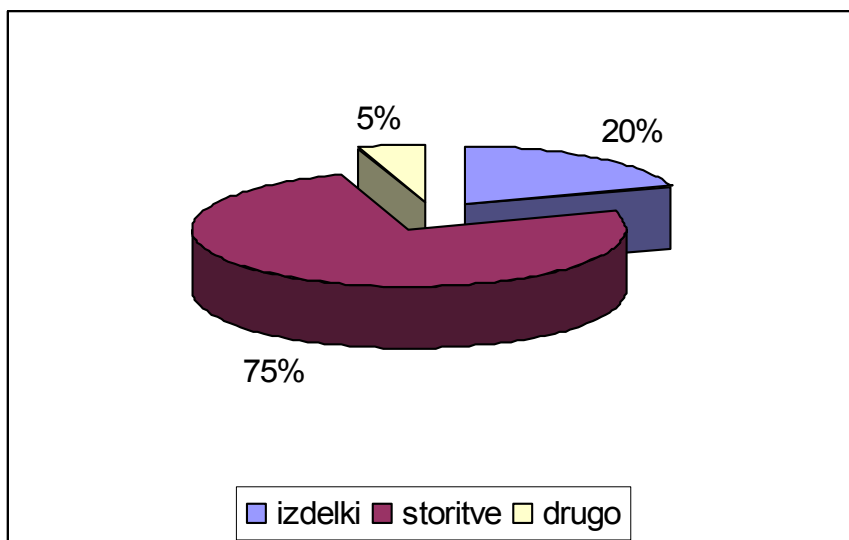
Po podatkih statistikov so v Sloveniji januarja 2007 zabeležili številne podražitve, in sicer največ pri hrani, brezalkoholnih pijačah, gostinskih in drugih storitvah, alkoholnih pijačah in tobaku. Podražitve hrane so sezonskega značaja, višje cene gostinskih in drugih storitev pa so tudi posledica prilagajanja novi valuti (Zveza potrošnikov Slovenije, 2007).

ZPS je v sodelovanju z MIPOR predstavila rezultate prvega snemanja cen v letu 2007 in petega snemanja od začetka projekta Spremljanja cen ob prehodu RS na evro, ki je bilo izvedeno februarja. Iz izsledkov obvestil, dobljenih po analizi podatkov, je bilo ugotovljeno, da so potrošniki zaznali največ podražitvev v storitvenem sektorju (slika 8). 75 % vseh prejetih obvestil je opozarjalo na podražitve storitev, 20 % na podražitve izdelkov, 5 % potrošnikov pa je spraševalo o prevzemu evra.

---

⁶ Podatki, ki se navezujejo na podražitve, so pridobljeni na spletni strani ZPS.

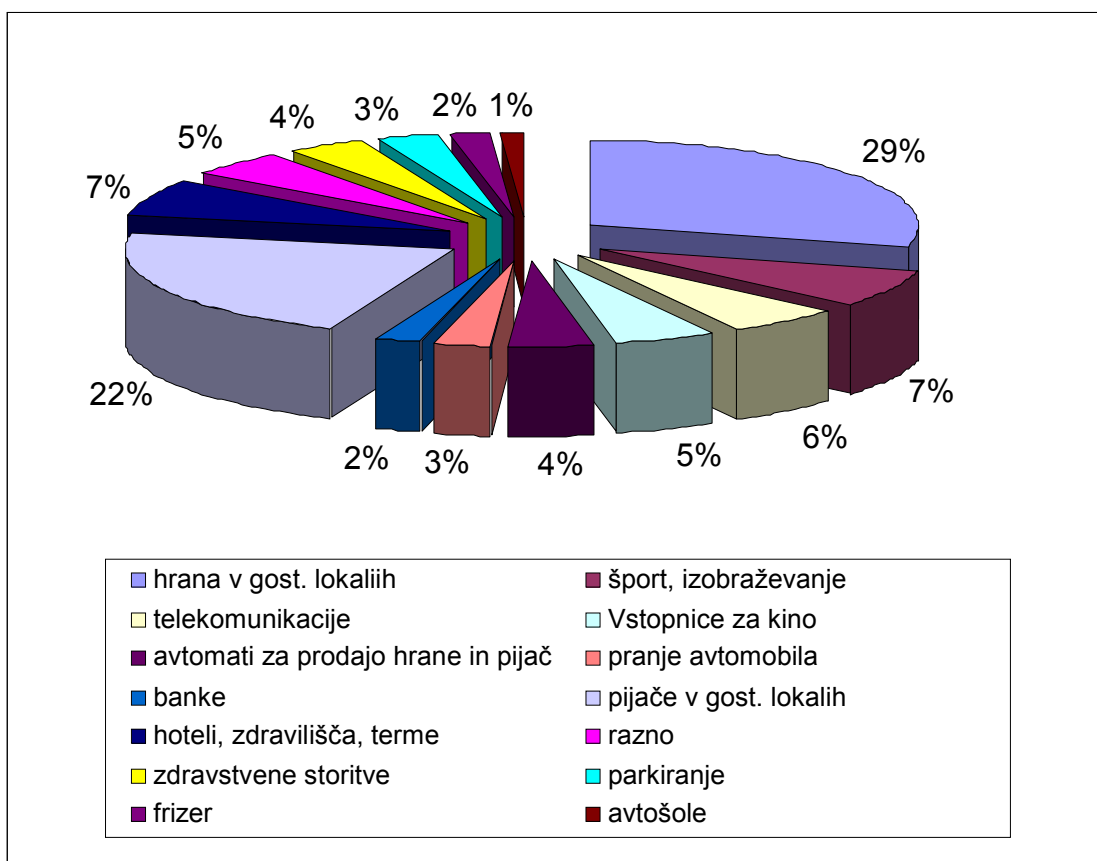
Slika 4: Obvestila potrošnikov o podražitvah glede na sektor

Vir: VIP (2007, str. 33)

Med storitvami so potrošniki največ podražitvev zaznali v picerijah, hotelih in termah, avtopralnicah, avtošolah, trgovinah, pekarnah, podražile so se malice in kosila, kava in čaj, hitra hrana, športne storitve, časopisi, mobilna telefonija, vstopnice za kino, parkiranje (slika 5).

Slika 5: Obvestila potrošnikov o podražitvah po vrstah storitev

Vir: VIP (2007, str. 33)

Najvišjo podražitev, kar 140-odstotno, je bilo moč opaziti v ljubljanski diskoteki Global, kjer je bilo potrebno za garderobo po novem plačati en evro. Za 60 % sta se podražili izposoja drsalk na zunanjem drsališču v Tivoliju ter letna članarina v mariborskem društvu Bodifit, prva stane 2 evra, druga pa 10,02 evra.

Za 59,76 % so se podražili topli napitki iz avtomatov v Termah Ptuj, za katere je potrebno odšteti en evro. Terme Ptuj so to podražitev utemeljile kot prilagoditev cenam v sosednjem gostinskem lokalu s hrano. Cene toplih napitkov iz avtomatov drugih konkurentov se namreč gibljejo med 0,25 in 0,30 evra.

Za polovico je dražji plačilni nalog po spletu banke Volksbank, sedaj stane 30 centov. Občutno so se podražile tudi ure parkiranja v garažnih hišah in na parkiriščih, v povprečju od 20 do 40 %. Na črni listi so se znašle tudi cene kosil, kav in drugih pijač, ki so v povprečju dražje od 10 do 30 %.

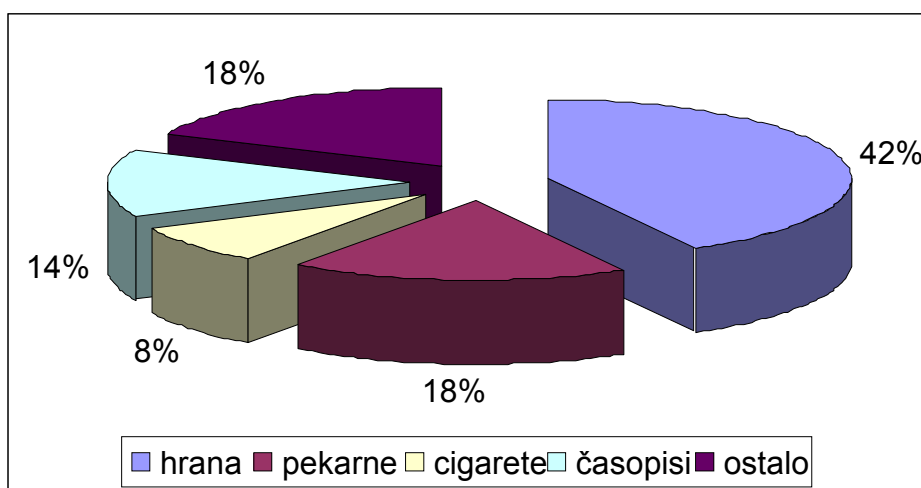
Na črni listi so se znašli tudi ponudniki termalnih storitev, kot so Terme Lendava, Terme Olimia, Snovik in Atlantis. Med njimi je ZPS izpostavila Terme Olimia, kjer se je podražila otroška karta za triurno vikend kopanje; in sicer za 28,36 % na 7,5 evra, karta za

celodnevno vikend kopanje za odrasle pa za slabih 20 % na 12 evrov. V Termah Olimia so podražitve storitev pojasnili z zvišanjem ravni njihove kakovosti, s čimer pa se na zvezi ne morejo strinjati.

Zanimanje za rezultate spremljanja cen ZPS in MIPOR je bilo veliko, tudi zaradi razkoraka med ugotovitvami Statističnega urada Republike Slovenije (SURS), ki je v prvih dveh mesecih leta 2007 poročalo o deflaciji, in mnenja javnosti glede podražitvev.

Glede na raziskavo Ninamedia kar 83,4 % vprašanih meni, da so se cene ob uvedbi evra zvišale. 56 % vprašanih podražitve ocenjuje kot opazne in meni, da ne gre za podražitve v okviru zaokroževanja. Prav tako se je pokazalo, da kar 56,7 % vprašanih meni, da so za dvig najbolj odgovorni trgovci, ki naj bi po njihovem mnenju izkoristili priložnost (Kenda, 2007, str. 8).

Slika 6: Izdelki – obvestila potrošnikov glede na posamezno skupino

Vir: VIP (2007, str. 34)

ZPS je preverjala tudi številna obvestila potrošnikov, ki so se nanašala na podražitve izdelkov v trgovinah (slika 6). Ob preverjanju pa so jim iz trgovskih hiš v skoraj polovici primerov odgovorili, da je vzrok za podražitev konec prodajne akcije. ZPS je tako v svoji košarici spremljanja cen ovrgla percepcijo ljudi o trgovcih kot glavnih oblikovalcih cen.

ZPS je sodelovanju z MIPOR predstavila rezultate tretjega spreminjanja cen v avgustu 2007 projekta Spreminjanje cen ob prehodu RS na evro. Na prvem mestu med podražitvami izdelkov se je z 52 % višjo ceno znašel polbeli hlebček iz Mercatorja, med storitvami pa je s slabimi 37 % na vrhu podražitvev Ljubljanskega potniškega prometa ob ukinitvi karte za starejše občane. ZPS je zabeležila tudi spremembe cene vode v prestolnici. Po njihovih analizah jim ni uspelo ugotoviti, na osnovi katerih podatkov je SURS podražitev v Ljubljani ocenil kot 16,8-odstotno. Hkrati pa so ocenili, da je bila podražitev nepravilna do tistih, ki imajo v Mestni občini skupne števec (to so

večstanovanjske hiše in stolpnice). Podražitve izdelkov in storitev, ki so jih zaznali v avgustu 2007, so opisane v črnih listah (Zveza potrošnikov Slovenije, 2007).

V Sloveniji so januarja 2008, podobno kot v preteklih mesecih, najbolj narasle cene hrane (v zadnjih dvanajstih mesecih že za 13,9 %). Tako kot v minulih mesecih so tudi v januarju naraščale cene energentov. Povišale so se tako cene bencina in kurilnega olja, kot tudi cene daljinske energije, plina in električne energije za gospodinjstva. Zaradi sezonskih razprodaj so se znižale cene obleke in obutve (Zveza potrošnikov Slovenije, 2008).

Na Portugalskem so se po analizi potrošniške organizacije (DECO) januarja 2002 podražile predvsem ribe, storitve v restavracijah in kavarnah, pocenila pa so se oblačila in obutve (razprodaje) ter gorivo. Indeks CPI je bil januarja 2002 celo nižji kot v istem obdobju leta 2001. Podražitev, sicer zanemarljivo, so opazili šele ob koncu dvojnega označevanja cen.⁷

Evro je vsekakor podražil potrošniki vsakdan v Sloveniji kakor tudi na Portugalskem. S prihodom evra v obtok so se podražili nekateri vsem dostopni in pogosti izdelki ali storitve, kakor so skodelica kave v kavarni, kruh, vstopnica za športno tekmovanje ali obisk frizerja in še bi lahko naštevali. Slovenija torej ni nobena izjema, kar se tiče izkušenj držav, ki so evro prevzele leta 2002. Učinkovita sankcija za nekoga, ki izjemno podraži svoje storitve in izdelke, je, da mu potrošnik obrne hrbet in odide h konkurentu.

Kot drugje so tudi v Sloveniji potrošniki sami zaznavali velike podražitve, uradna statistika pa ne. Podatki za dvanajst držav prvih pristopnic k območju evra iz leta 2002 kažejo, da večjega oziroma dolgotrajnejšega šoka ni bilo nikjer, v povprečju pa so se cene povišale za približno 0,2 do 0,3 o. t. Poleg pri različnih uradno zabeleženih dvigih cen med državami so se razlike pojavile tudi pri tem, kako so prebivalci sprejeli nove cene oziroma kolikšna je bila občutena inflacija.⁸

Da bi lahko ugotovili, katere cene so se povišale zaradi evra, moramo izmed vseh cen najprej izločiti tiste, ki so bile v teh mesecih podvržene sezonskim nihanjem, predvsem cene hrane in pijač ter obleke in obutve. Pregled preostalih cen, ki so decembra 2006 in januarja 2007 izstopale s svojimi spremembami, pokaže, da so bile to predvsem cene storitev. Še posebej izstopajo cene gostinskih storitev, ki so se decembra povišale za 1,8 %, januarja pa še za dodatnih 1,4 % (SURS, 2007).

Katero blago in storitve so se podražili prav zaradi uvedbe evra, je po mnenju SURS težko reči. SURS je v svoji analizi poudaril, da se je v letu dni skodelica ekspres kave v gostinskem lokalu podražila z 78 na 88 centov, pri čemer je bilo delež zvišanja cen opaziti v zadnjih dveh mesecih (december 2006, januar 2007). Podobno velja za liter kakovostnega vina v gostinskem lokalu, za katerega je bilo v treba v januarja 2006 v povprečju odšteti 7,29 evra, januarja 2007 pa že 8,24 evra. Precej so se v zadnjem letu

⁷ Podatki so vzeti iz analize BEUC Euro Study, 2002.

⁸ Pri občuteni inflaciji mislimo na tisti dvig cen, za katerega se potrošnikom zdi, da ustreza dejanskemu stanju, kot ga sami zaznavajo pri vsakodnevnih nakupih.

podražile tudi storitve za osebno nego, denimo moško striženje z 10,7 evra na 12,28 evra (SURS, 2007).

Zakaj imamo občutek, da so cene višje zaradi evra? S prihodom evra v obtok so se neobičajno podražili nekateri vsem dostopni ter pogosti izdelki in storitve, kakor so skodelica kave v kavarni, kruh, popravilo avtomobila, obisk frizerja, parkirišča itd. Ti vsakodnevni nakupi bolj vplivajo na naše dožemanje, kakor redkejši, a pogosto večji nakupi, pri katerih pa so se cene dvignile malo ali sploh ne.

Čeprav rezultatov spremljanja cen, ki ga izvaja ZPS, zaradi različne metodologije ni mogoče direktno primerjati z rezultati spremljanja cen življenjskih potrebščin, ki ga izvaja SURS, je bilo moč ugotoviti, da so cene pogosteje dražili ponudniki storitev kot ponudniki izdelkov.

4.11 MNENJE POTROŠNIKOV O UVEDBI EVRA V SLOVENIJI TER PRIMERJAVA S PORTUGALSKO

V prispevku revije VIP so bralce seznanili z izsledki raziskave evropske potrošniške organizacije BEUC o izkušnjah in težavah držav evroobmočja, ko so prevzemale evro kot nacionalno valuto. V članku so opozorili na dejstvo, da je bilo le slabi dve leti časa, da potrošniki temeljito spoznajo evropsko valuto in da je obdobje pred in po uvedbi evra po izkušnjah držav, ki so že sprejele evro, tudi čas, ko se postopno, a občutno, dražijo izdelki in zlasti storitve. Izkušnje držav, ki so že prevzele evro, torej kažejo, da se cene izdelkov in zlasti storitev pred in ob menjavi valut praviloma zvišajo, kar boleče zaznajo potrošniki, prej ali slej pa tudi oblast, ki mora tako ali drugače krotiti inflacijo. Z vidika zaščite potrošnikov je tako nujno potrebno čim prej vpeljati informativno dvojno označevanje cen; ne le zato, da bi bilo dovolj časa za privajanje na valuto, pač pa tudi zato, da se zoži manevrski prostor za morebitne manipulacije s cenami, zlasti s cenami storitev. Tako do potrošnikov neprijazno prakso je mogoče omejiti s tem, da se čim prej uvede informativno dvojno označevanje cen in vzpostavi ustrezen nadzor javnosti in potrošniških organizacij, ki morajo dosledno bdeti nad cenami in opozarjati na nepravilnosti (Novinec, 2007, str. 31–33).

V prispevku revije VIP so predstavili izsledke raziskave Eurobarometer med državami, ki so prve uvedle evro, o mnenju oziroma (ne)zadovoljstvu potrošnikov glede uvedbe evra. Raziskava, ki je bila opravljena po treh letih, odkar so države uvedle evro, je pokazala, da ima kar vsak tretji potrošnik v državah evroobmočja pri plačevanju z evri še vedno nekatere težave, za vsakega šestega pa so težave le težko premostljive. Najtežje je bilo starejšim potrošnikom in tistim z nižjo stopnjo izobrazbe, ki so bili tudi najbolj nezadovoljni z uvedbo evra in skeptični do širitve evroobmočja. Potrošniki so pričakovali, da bo uvedba evra prinesla tudi lažjo primerljivost in transparentnost cen, postopoma pa naj bi se zato okrepila konkurenca in cene naj bi se zniževale, kar pa se ni uresničilo. Cenovna politika se še vedno oblikuje znotraj meja posamezne države. Tudi po treh letih

potrošniki v teh državah v povprečju ne verjamejo, da bo evro znižal cene znotraj evroobmočja. Le 12 % potrošnikov se je zaradi uporabe enotne valute počutilo bolj Evropejce. Kljub temu pa je raziskava pokazala, da večina potrošnikov (53 %) verjame, da je evro prinesel v njihovo življenje več dobrega kot slabega. Prav tako je večina potrošnikov v državah, ki so že prevzele evro, prepričanih, da bo nadaljnja širitev evroobmočja pozitivna za vse potrošnike. Po treh letih od prve uvedbe evra je imel pri plačevanju z bankovci v povprečju težave le še vsak dvajseti potrošnik evroobmočja, mnogo več pa je bilo težav pri plačevanju s kovanci. V vseh državah, ki so prevzele evro, so opazili, da prebivalci še vedno razmišljajo in računajo v nacionalni valuti. V vseh državah so opazili, da imajo pri mentalnem preklopu iz nacionalne valute na evro največ težav starejši in nižje izobraženi, nekoliko več težav pa imajo tudi ženske (Krošelj, 2005, str. 34–36).

Raziskava evropskega javnega mnenja Eurobarometer o uvedbi skupne evropske valute v Sloveniji, ki je bila izvedena aprila 2007 in v kateri je sodelovalo 1006 anketirancev, je podala sledeče rezultate. Raziskava je potrdila, da Slovenci uvedbo evra ocenjujejo kot uspešno. Dve tretjini Slovencev sta z zamenjavo tolarja z evrom zadovoljni. Prevladujoča večina se je počutila o evru dobro informirana in pri prilagajanju na skupno evropsko valuto ni naletela na težave. Po mnenju velike večine evro krepi položaj Slovenije na mednarodnem prizorišču, za večino anketiranih pa plačevanje z evri pomeni krepitev njihove evropske zavesti. Večina je menila, da je prehod na evro povzročil povišanje cen. Aprilska anketa v večini primerov potrjuje ugotovitve podobne javnomnenjske raziskave, izvedene februarja 2007. Podobno kot februarja se je tudi v aprilu veliki večini vprašanih (81 %) zdela menjava med tolarjem in evrom enostavna. Spreminjanje cen iz tolarja v evro se je zdelo zelo težavno le 2 % vprašanih. Večini Slovencev (92 %) pa fizična zamenjava valute ni povzročila večjih težav. Aprila je 81 % Slovencev dvojno označevanje cen označilo kot koristno, medtem ko je 6 % vprašanih izrazilo nasprotno mnenje. Polovici Slovencev (50 %) je dvojno označevanje cen omogočilo nadzor nad menjalnim razmerjem, 38 % je omogočilo lažje seznanjanje z vrednostmi v evrih in tolarjih, 4 % pa predstavljalo mehanizem preprečevanja dviga cen. Večina anketirancev (89 %) je menila, da se je dvojno označevanje cen izvajalo pravilno. Glede nadaljevanja obdobja dvojnega označevanja so bili Slovenci razdeljeni. Polovica (51 %) si je želela to obdobje podaljšati po 30. juniju 2007, 47 % vprašanih pa se s tem ni strinjalo. Velika večina je aprila 2007 že izvedla zamenjavo tolarjev v evre. Odgovori anketirancev glede politično-ekonomskih posledic uvedbe evra so bili primerljivi s februarskimi rezultati. Med prednostmi, ki jih prinaša evro, so Slovenci na prvo mesto postavili okrepljen mednarodni položaj Slovenije (80 %). Temu je sledilo zagotavljanje cenovne stabilnosti (65 %). Polovica (52 %) anketirancev je menila, da bo evro prispeval k stabilnosti javnih financ, 35 % pa, da bo zagotavljal nižje obrestne mere in stroške pri zadolževanju. Tretjina (31 %) jih je menila, da bo evro povečal gospodarsko rast in zaposlovanje. Po drugi strani je bilo 81 % anketiranih mnenja, da je uvedba evra vplivala na dvig cen. S tem se ni strinjalo 17 % vprašanih. Sicer jih je 39 % menilo, da bo evro dolgoročno povzročil višjo inflacijo. Dve tretjini se nista strinjali s trditvijo, da bo evro vplival na izgubo nadzora nad

gospodarstvom, 42 % anketiranih pa je bilo prepričanih, da bo evro povzročil izgubo identitete (Evro – za vse nas, 2007).

V primerjavi s prvo uvedbo evra je bil v Sloveniji prehod na evro veliko lažji in hitrejši, saj je bilo veliko potrošnikov z evrom že seznanjenih. Tako v Sloveniji kot na Portugalskem je bilo dvojno označevanje cen obvezno. Na Portugalskem je dvojno označevanje cen trajalo od 1. oktobra 2001 do 1. junija 2002, v Sloveniji pa je bilo dvojno označevanje cen daljše kot na Portugalskem (od 1. marca 2006 do 1. junija 2007), kar je bila velika prednost za potrošnike, saj so se že pred uvedbo evra lahko dobro seznanili z novo valuto. Slovenija se je na uvedbo evra odlično pripravila, saj je upoštevala nasvete in priporočila držav, ki so prve uvedle evro. Razlika med Portugalsko in Slovenijo je tudi v tem, da je bilo na Portugalskem obdobje dvojnega obtoka daljše (od 1. januarja do 28. februarja) kot v Sloveniji, ki je imela dvojni obtok 14 dni. To pomeni, da je bila uvedba evra v Sloveniji občutno krajša in da so bili Slovenci pred uvedbo evra veliko bolje seznanjeni kot Portugalci.

Po uvedbi evra se je tako na Portugalskem kot v Sloveniji pojavil problem drastičnega povišanja cen izdelkov in storitev. Portugalska je po letu 2002 zašla v visoko inflacijo, ki jo je povzročilo več dejavnikov, poleg notranjih vzrokov še vpliv evra ter podražitve hrane in nafte. Tudi Slovenija je zašla v previsoko inflacijo. Obvladovanje inflacije pa bo po mojih ocenah težavno.

4.12 PORTUGALSKI VZPON IN PADEC: NAUK ZA SLOVENIJO

Leta 2006 je bila na Portugalskem rast BDP z 1,3 % najnižja, ne samo v EU, ampak v vsej Evropi. Leta 2000 so Češka, Grčija, Malta in Slovenija prehitele Portugalsko v smislu BDP na prebivalca.

Portugalska je bila prva država, ki so ji grozile sankcije s strani Evropske komisije za kršitve evroobmočja Pakta stabilnosti in rasti, ki določa evročlanici zgornje meje glede proračunskih primanjkljajev. Evropska komisija meni, da je bil problem Portugalske v tem, da so javne porabe ušle izpod nadzora. Napovedi primanjkljaja v začetku leta 2005 so bile do 6,8 % BDP, najvišje v območju evra. Vlada se še vedno bori za znižanje primanjkljaja pod zgornjo mejo pakta stabilnosti, ki znaša 3 % BDP. Prav tako se želi otresti slovesa med ekonomisti, kjer velja za primer, kako se ne sme ravnati, ko država prevzame evro.

Ko je revizija Centralne banke pokazala zaskrbljujoče stanje javnih financ, je predsednik vlade José Sócrates prelomil volilno obljubo in povišal davek na dodano vrednost z 19 % na 21 %. Javnega sektorja se je lotil tako, da je plače obdržal spodaj in zvišal najnižjo starost za upokojitev s 60 na 65 let ter zmanjšal bolniške plače. Letos je poudarek na racionalizaciji javne uprave, ki zajema največji delež javne porabe med državami evroobmočja. Zdravniki, medicinske sestre, učitelji, policija in druge službe javnega

sektorja ter vsi delavci so protestirali na ulicah. Primanjkljaj je v letu 2006 padel na 3,9 % BDP in je bil boljši od prvotnega cilja 4,6 % (Gorjup, 2009).

Portugalska je v pripravah na EMU in prvih nekaj letih po pristopu doživela velik razvoj v domačem povpraševanju. To je privedlo do gospodarskega razcveta za pol desetletja, skupaj z močnim dohitevanjem partnerjev EU. Fiskalna politika je doživela velik porast med razcvetom. Strukturne reforme, ki so bile izvedene, pa so bile nezadostne. Prost dostop do poceni kreditov je spodbudil gospodinjstva k povpraševanju po stanovanjih. Poleg tega so visoka rast plač (nenazadnje tudi v javnem sektorju), spodbujena s tesnim trgom dela, in prevelika pričakovanja povzročila velike izgube v zunanji konkurenčnosti in gospodarski dejavnosti, ki dodatno vplivajo na celotno produktivnost. Rezultat je bil neuravnotežena gospodarska rast z močnim notranjim povpraševanjem, ki je uhajalo ven prek uvoza.

Tako kot na Portugalskem se bodo države članice EMU z majhnim odprtim gospodarstvom soočile z najnižjimi obrestnimi merami in milejšimi kreditnimi omejitvami. To lahko potencialno vodi do razcveta pri kreditnih posojilih in posledično v prezadolženost gospodinjstev (po možnosti sledi povišanje obrestnih mer).

Še ena podobnost med Portugalsko in novimi članicami EU je ciklični gospodarski razmah: Portugalske v poznih 90. letih 20. stoletja, novih članic pa sedaj.

Glavna tveganja za razcvet in padec v novih članicah EMU, kot je bilo to v primeru Portugalske, prihajajo iz potencialno preveč optimističnih napovedi prihodnjih stalnih prihodkov. Potencialne nevarnosti so zelo odvisne od posebnega položaja v vsaki državi, zlasti na trgu dela (Abreu, 2006, str. 5).

Na Portugalskem je bila inflacija v letu 2006 relativno visoka (znašala je 3,0 %), v letu 2007 se je znižala na 2,4 % ter se v letu 2008 zopet minimalno povečala na 2,65 % (IMF, 2010). Letna inflacija v Sloveniji za leto 2007 je znašala 5,6 %, kar pomeni, da se je kljub izkušnjam drugih držav znašla v podobnem položaju kot Portugalska po uvedbi evra (IMF, 2010).

Slovenija že ima podobne težave, kot jih je imela Portugalska po prevzemu evra. Slovenska vlada je konec junija sprejela rebalans proračuna za leto 2007, v katerem je dohodke povečala za 60,5 milijona evrov, s tem pa se je primanjkljaj v javni blagajni povečal na 1,2 % BDP oziroma 383,2 milijona evrov. Glede na rekordno visoko gospodarsko rast v prvem četrletju letos, ki je znašala 7,2 %, so nekateri ekonomisti opozarjali, da bi morala vlada ugodne gospodarske razmere izkoristiti za zmanjševanje primanjkljaja in ne njegovo povečanje.

Med Slovenijo in Portugalsko pa ne obstajajo samo podobnosti pri vodenju proračunske politike. Glavno gonilo gospodarske rasti v prvem četrletju so bile v Sloveniji poleg izvoza investicije v osnovna sredstva, predvsem v gradnjo cest. Podobno kot v Sloveniji se je tudi

na Portugalskem gradbeništvo zaradi nižjih obrestnih mer razcvetelo, pri čemer so močno narasle cene nepremičnin.

Portugalska gospodarska rast je temeljila na zadolževanju, pri čemer Portugalska ni bila sposobna zagotoviti rasti produktivnosti svojih industrijskih in storitvenih sektorjev. Njihova konkurenčnost je tako upadala, močno povpraševanje gospodinjestev in podjetij pa se je preusmerilo v cenejše uvožene izdelke. Poledica je bil primanjkljaj v trgovinski bilanci. Iz omenjenega sledi, da bi morala Slovenija paziti na zadolženost državnega proračuna, ne glede na to, za kaj so tako pridobljena sredstva namenjena. V primeru, ko se stopnja zadolževanja večja, je potrebno začeti z izvajanjem restriktivne monetarne politike (Abreu, 2006, str. 5). Prav tako velja v »dobrih časih« varčevati za »slabe čase«.

Ker članice območja evra s tečajno politiko ne morejo znižati vrednosti svoje valute, da bi tako znova pridobile izvozno konkurenčnost in uravnotežile trgovinsko bilanco, jim na voljo ostaneta le povečanje produktivnosti in počasnejša rast plač. Nacionalno gospodarstvo namreč na dolgi rok ne more rasti zgolj s pomočjo z lažjim zadolževanjem spodbujene potrošnje, ampak mora ustvariti tudi dovolj izdelkov in storitev, s katerimi lahko pokrije svoj uvoz.

Enega izmed vzrokov za inflacijo na Portugalskem v času pred in neposredno po prevzemu evra ekonomisti Evropske komisije vidijo v rasti plač. Te so po njihovem mnenju rasle na napačni predpostavki, da bodo časi visoke gospodarske rasti trajali dlje. Ko se je gospodarski zagon nekoliko ohladil, pa so visoke plače negativno vplivale tako na inflacijo kot tudi konkurenčnost portugalskega gospodarstva.

Poleg plač je pri zaposlovanju potrebno omeniti tudi stopnjo brezposelnosti, ki je prav tako pomemben kazalnik. Več zaposlenih pomeni več prihodkov iz naslova prispevkov, medtem ko več brezposelnih pomeni več socialnih transferjev. Letna stopnja brezposelnosti na Portugalskem je v letu 2001 znašala 4,1 %, nakar se je povečevala ter začela padati v drugem četrletju leta 2007, in sicer iz 8,4 % na 7,8 % v zadnjem četrletju, medtem ko se je od decembra 2006 do decembra 2007 znižalo število brezposelnih za 19.000, kar je predstavljalo zelo pomembno razliko (Governo da Republica Portuguesa, 2009).

Stopnje brezposelnosti (za moške, ženske, skupaj) so se v Sloveniji od leta 2006 do druge polovice leta 2008 nižale, kar je ugodno vplivalo na celotno situacijo. V drugi polovici leta 2008 se je začela brezposelnost zopet povečevati in je v letu 2009 prišla na raven iz leta 2006, kar je zaskrbljujoče. Vendar pa je omenjeno dejstvo povezano s celotno gospodarsko-finančno situacijo (vpliv recesije) in ne samo z uvedbo evra.

Če raven cen v eni izmed članic območja evra raste hitreje kot v drugih, slednje pridobivajo konkurenčnost v primerjavi s prvo. Slovenija je imela junija na letni ravni s 3,8 % najvišjo inflacijo v območju evra oziroma dvakrat višjo, kakor je bila povprečna inflacija v območju evra. Nekateri ekonomisti ob tem opozarjajo, da bi lahko pretirano povišanje

plač inflacijo še pospešilo, pri čemer bi brez hkratnega povečanja produktivnosti lahko trpela konkurenčna sposobnost slovenskega gospodarstva (Mladina, 2007).

Portugalska izkušnja z evrom je dobra lekcija za vse države, ki so že uvedle evro ali pa ga še nameravajo uvesti. Kakor v Sloveniji so tudi na Portugalskem v pričakovanju evra obrestne mere začele hitro padati. To je spodbudilo zadolževanje prebivalstva in podjetij, pri čemer so gospodarsko rast poganjala predvsem vlaganja v osnovni kapital, zlasti nepremičnine (Vuković, 2008a).

Portugalska ni bila sposobna zagotoviti rasti produktivnosti svojih industrijskih in storitvenih sektorjev. Njihova konkurenčnost je tako upadala, z zadolževanjem močno spodbujeno povpraševanje gospodinjstev in podjetij pa se je preusmerilo v cenejše uvožene izdelke. Posledica je bil primanjkljaj v trgovinski bilanci. Slovenski se trenutno giblje nad 3 % BDP (Vuković, 2008a).

Ker članice območja evra s tečajno politiko ne morejo znižati vrednosti svoje valute, da bi tako znova pridobile izvozno konkurenčnost in uravnotežile trgovinsko bilanco, jim na voljo ostaneta le povečanje produktivnosti in počasnejša rast plač. Nacionalno gospodarstvo namreč na dolgi rok ne more rasti zgolj z lažjim zadolževanjem spodbujene potrošnje, ampak mora ustvariti tudi dovolj izdelkov in storitev, s katerimi lahko pokrije svoj uvoz. Portugalski plač ni uspelo obrzdati, saj so te rasle hitreje kot produktivnost, s tem pa so rasli tudi portugalski stroški dela na enoto proizvoda. Kot vse kaže, Slovenija Portugalski pri tem ne bo sledila (Vuković, 2008a).

Evropska komisija pričakuje, da se bo slovensko gospodarstvo v prihodnjih dveh letih močneje oprlo na izvoz, to pa bo mogoče le zaradi zmerne rasti plač in njihovega zaostajanja za rastjo produktivnosti. Le upamo lahko, da so podobnega mnenja tudi slovenski sindikati in da bo slovenska zgodba bolj kot portugalski podobna irski (Vuković, 2008a).

5 FINANČNA KRIZA IN EVRO

5.1 FINANČNA KRIZA IN NJEN NASTANEK

S pojmom finančna kriza opredeljujemo moteno delovanja finančnega sistema ter negativne posledice na ekonomsko dejavnost v nekem gospodarstvu (državi) (Eichengreen in Bordo, 2002, str. 30). Druga definicija pravi, da je finančna kriza periodično se ponavljajoče stanje v kapitalističnem gospodarstvu zaradi neskladja med proizvodnjo in potrošnjo (SSKJ, 2010). Glede na to, da so finančni trgi nagnjeni k ciklusnim gibanjem, nastane finančna kriza takrat, ko pride do množičnega pojava izgube zaupanja (Abramovič, 2008).

Glede na področje nastanka in glavnega povzročitelja (dejavnik, ki vodi h krizi) ločimo med drugim v nadaljevanju opredeljene vrste finančnih kriz. Valutna oziroma plačilno-bilančna kriza nastane ob pojavu ekspanzivne denarne politike centralne banke (zmanjšanje deviznih rezerv ali oster porast obrestnih mer). Bančna kriza nastane zaradi neprimerne bančne politike (prevelika zadolženost bank) – v tem primeru je pomembno, da država (ponovno) zagotovi zaupanje prebivalstva v banke in njihovo finančno stabilnost. Ko pride do povezanosti valutne in bančne krize, govorimo o krizi dvojčkov. V primeru slednjih pride do velikih finančnih stroškov zaradi prizadetosti finančnega sektorja in gospodarstva. Ko država ni več sposobna vračati svojega zunanjega dolga (javnega in privatnega), pride do krize zunanjega dolga. Ob izbruhu krize finančne panike je negativni učinek neravnovesja na finančnih trgih dejstvo, da kratkoročni kreditorji nenadoma zahtevajo povrnitev kreditov od solventnih dolžnikov, kar privede do odliva kapitala v tujino in do problema devizne nelikvidnosti države. Ko špekulanti kupujejo vrednostne papirje po »previsokih« cenah, pričakujejo bodoče visoke kapitalske dobičke, vendar pa pride v primeru poka mehurčka do finančne krize. Poznamo tudi krizo moralnega hazarda, ko banke posojajo denar v razmerah tveganega investiranja (Strašek, 2007; v Kroflič, 2009).

Valutna finančna kriza

Ko pride torej do špekulativnega napada na domačo valuto ali na drugi strani do večjega odliva tuje valute iz države v kratkem času (ob predpostavki, da se uporablja fiksni tečaj), pride do krize, saj devizne rezerve centralne banke na zadoščajo za vzdrževanja sistema fiksnega deviznega tečaja. Na tej točki mora centralna banka deprecirati domačo valuto ali pa uvesti fleksibilni devizni tečaj. Zaradi hitrega zmanjšanja bančnih rezerv pride do zmanjšane vrednosti domače valute, hkrati pa se poveča obrestna mera. Dolžnikom (kreditni bank v tujini) se dolg v tem primeru bistveno poveča, kar pomeni, da ga je vse težje odplačevati, in tako slabi krediti vodijo do propada bank. Gospodarstvo se praviloma izvleče iz krize šele takrat, ko se bančni sistem sanira oziroma novi kapitalski prilivi spodbudijo gospodarsko rast (Kaminsky in Reinhart, 1999, str. 6).

Bančna finančna kriza

Ko izgine predpostavka popolne konkurence (posameznik stremi za čim večjo koristjo zase, kar naj bi prek nevidne roke trga prispevalo največ tudi celotni družbi) in ureditev ni popolna, lahko posameznik v konkretnem primeru nastajanja finančnega balona povečuje svoje profite (tudi na račun drugega posameznika), medtem ko večja tveganja (ki so povečana z večjimi profiti) izvede prek izvedenih finančnih instrumentov (jih prenese na druge). To pomeni, da se vmeša banka in/ali ostali finančniki⁹, ki naj bi prispevali k razpršitvi tveganja s finančnimi inovacijami, kot so npr. hipotekarne obveznice, zadolžnice, zavarovanja in ostali instrumenti. Izdane izvedene finančne instrumente, z netransparentnostjo glede tveganj, ponudijo po ugodnih cenah nevednim oziroma naivnim kupcem (evropskim bankam in drugim finančnim institucijam), ki jih kupijo, ne da bi se zavedali tveganja neplačila prvotnega hipotekarnega posojilojemalca, ki je v paketu. Ko centralna banka ne more več kontrolirati rasti finančnega balona preko vseh meja (ne more izvrševati nadzora nad vsemi kupci zapakiranih kreditov), ni več zmožna izvajati osnovne funkcije monetarne politike. V primeru ZDA je pok hipotekarnega balona pomenil povod za pok finančnega balona (začetna nepremičninska kriza v ZDA se je prenesla na finančno področje), ki se je nato razširil v Evropo in ostale dele sveta ter hkrati tudi nazaj v realno gospodarstvo (slednje je dalo hipotekarni povod krize) (Štiblar, 2010, str. 1). Tu se je tudi v praksi potrdilo, da obstaja zaradi meddržavnih povezav na področju finančnih trgov tudi nevarnost prenosa finančne krize iz ene države v drugo (Strašek, 2006, str. 317).

Iz napisanega sledi, da so finančne krize področje, ki kljub »medijski popularnosti izraza samega« zahteva veliko pozornosti različnih akterjev na različnih nivojih in predvsem hitro delovanje, saj pride v primeru počasnega odziva do velikih finančnih izgub, ki pa se prenesejo tudi v realni in javni sektor. Hkrati je pomembno tudi, da se povežejo akterji v različnih državah in se poskušajo na ta način učiti na pozitivnih dosežkih, kakor tudi napakah drugih.

Paul Krugman (2009, str. 3–7) poudarja, da smo v primeru zadnje krize spregledali dogodke, ki so jo napovedovali, ter da hkrati ni prišlo do povečane stopnje regulacije, kar bi bilo potrebno zaradi vedno bolj nenadzorovanih dogodkov na finančnem trgu oziroma v finančnem sistemu. Azijska depresija v 90. letih je bila na nek način poskus načina reševanja za aktualno finančno krizo. ZDA so na nek način v podobni situaciji kot Japonska, medtem ko je Islandija bolj podobna Tajski.

Latinska Amerika je v 80. letih zaradi krize valute, bančnega sistema, hiperinflacije ter politično nastavljenih vlad padla v krizo. V Čilu je k izstopu iz obdobja krize pripomogel Pinochet s svojimi reformami in leta 1990 so menili, da so se krize rešili. Kljub temu se je kriza vrnila in se nato preselila še v sosednje države (»tequila effect«). Mehiko je z reformami reševal Salinas; s pomočjo dogovora (»Brady deal«) je dosegel območje proste

---

⁹ Skupino, v kateri je lahko več posrednikov, tvorijo npr. hipotekarni posrednik, banka, upravljalec osnovne hipotekarne terjatve, upravljalec izvedenega finančnega instrumenta, podjemnik (underwriter) listine, in drugi (Štiblar, 2010, str. 1).

trgovine z ZDA in Kanado, kar je pospešilo saniranje negativne finančne situacije. Omenjeni dogovor je pomagal tudi pri reševanju težav Argentine, ki se je med drugim borila z visoko hiperinflacijo (3.000 %). Obe omenjeni gospodarstvi sta se okrepili in izšli iz krize. Glavni krivec je bilo sprejetje napačnih potez v finančnem sistemu Mehike, ki pa so jih strokovnjaki zaradi močne okrepitve po koncu krize nekako spregledali, skupaj s skorajšnjim finančnim zlomom Argentine (Krugman, 2009, str. 30–55).

Japonska je bila glede gospodarske rasti vzor mnogim državam, vendar pa je po letu 1970 prav tako začela slabeti in se znašla na robu bančne krize, ki jo je preprečila inflacija. Kljub temu je v 80. letih počil tudi njihov bančni mehurček, vendar pa v primerjavi z Latinsko Ameriko ni prišlo do usodnega gospodarskega padca. Takšen bančni mehurček je počil tudi na začetku finančne krize v ZDA (Krugman, 2009, str. 56–76).

Tajska velja nekako za začetnika azijske krize. Do 80. let 20. stoletja je bila tradicionalno kmetijska država (izvoznica), nato se je začel krepiti tudi industrijski sektor. Večji tuji vlagatelji so do tega obdobja posedovali samo izvozna podjetja, medtem ko je bil ostali del gospodarstva financiran z domačimi finančnimi viri. Potem pa je prišlo do sprememb (prihod tujih finančnih virov), kar je bila posledica obnašanja investitorjev zaradi krize v Latinski Ameriki in padca komunizma. Po letu 1994 je bilo tako večji del finančnih sredstev, zasebnih in mednarodnih finančnih institucij, usmerjenih v azijsko gospodarstvo. Kljub temu da se je Tajska zavedala nevarnosti, je bila v nameri reševanja neuspešna. V letu 1996 in prvi polovici 1997 je tako prišlo do obrata. Kritični moment je bil 2. julij 1997, ko so devalvirali tajsko denarno valuto, saj tajska vlada ni več zdržala pritiska. Posledično se devalvirale tudi ostale azijske valute (indonezijska, kitajska ...) (Krugman, 2009, str. 77–100). Tudi iz vseh zgoraj navedenih primerov se nismo naučili dovolj, da bi hitreje in predvsem s pravnimi koraki ukrepali v primeru aktualne globalne finančne krize.

Mejni dogodki aktualne globalne finančne krize, ki jih izpostavlja Štiblar (2008, str. 2–3), so navedeni v tabeli 2.

Tabela 2: Mejniki globalne finančne krize

Dan/mesec mejnika	Mejnik
april 2007	Pok hipotekarnega balona in bankrot prve večje hipotekarne ustanove v ZDA (New Century Financial Corporation), kar je bil znak za zaostritev pogojev posojanja denarja na finančnem trgu in je dodatno zmanjšal likvidnost, predstavlja začetek padanja cen nepremičnin in začetek finančne krize.
september 2007	Britanska banka Northern Rock je bankrotirala, čeprav so centralne banke že vnašale dodatno likvidnost v sistem, vzporedno padanje cen nepremičnin.

februar 2008	Z davčnimi povračili v višini 168 mrd ameriških dolarjev so v ZDA želeli pospešiti končno povpraševanje, da bi se izognili gospodarski recesiji.
marec 2008	Propad prve iz peterice velikih investicijskih bank v ZDA, Bear Stearns, ki jo je kupila JP Morgan ob dodatni podpori ameriške centralne banke.
september 2008	ZDA so nacionalizirale dve največji hipotekarni finančni ustanovi (Fannie Mae in Freddy Mac), ki sta bili vključeni v zavarovanje več kot polovice od prek trilijona dolarjev hipotekarnih posojil v ZDA.
15. september 2008	Padli sta naslednji dve od velike peterice investicijskih bank, Merrill Lynch in Lehman Brothers. Prvo je kupila Bank of America, za drugo omenjeno kupca ni bilo (prelomni dogodek). Ameriška vlada je intervenirala »šele« drugi dan po padcu banke, kljub temu da je dan prej napovedala neposredovanje (moralni zadržki). Delniški trgi so še močneje padali.
16. september 2008	Ameriška vlada je odobrila 85 mrd ameriških dolarjev dvoletnega posojila največji zavarovalnici AIG, da bi jo rešila bankrota, in v zameno dobila varščino v višini 80 % delnic (preprečili padec ustanove, ki bi lahko sprožil verižno reakcijo in povzročil propad svetovnega finančnega sistema).
28. september 2008	Zvezni regulatorji so prevzeli največjo hranilnico in posojilno ustanovo v ZDA, Washington Mutual, in jo prodali JP Morgan. K reševanju četrte največje ameriške komercialne banke Wachovia je pristopila banka Citigroup, vendar jo je kasneje prevzela največja kalifornijska banka Wells Fargo.
3. oktober 2008	Sprejet je bil finančni paket za sistemsko rešitev ameriškega finančnega sistema in Wall Streeta (700 mrd ameriških dolarjev odobrenih proračunskih sredstev in druge ugodnosti v višini dodatnih 150 mrd).
5. oktober 2008	Borzni indeksi na Wall Streetu so padli prek 7 % (nezaupanje v sprejeti finančni paket). Še nižje so padli borzni indeksi na Japonskem, v Evropi in Rusiji.
november 2008	Borzni indeksi so iz dneva v dan divje nihali in se ustavili šele na ravni, ki je bila do 40 % nižja od vrednosti konec leta 2007 (ki ni bila dotedanji maksimum).
od decembra 2008 naprej	Finančna kriza se je proti koncu leta dokončno razvila v globalno gospodarsko krizo.

Vir: Štiblar (2008, str. 2–3)

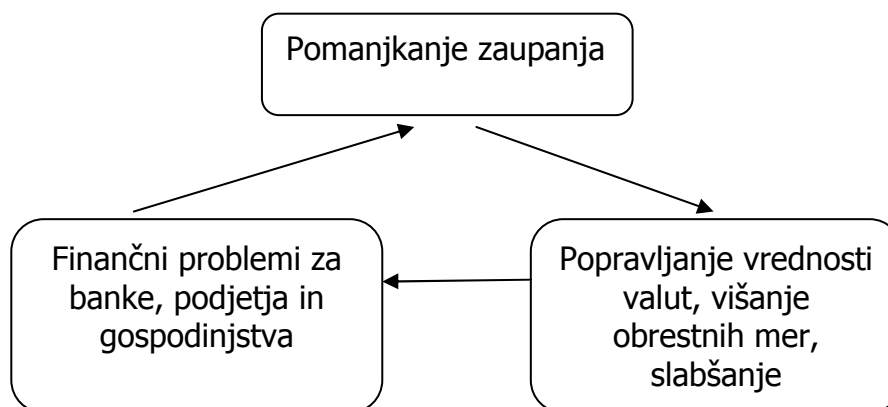
Kot je razvidno tudi iz tabele 2, so načini reševanja finančne krize sledeči (Štiblar, 2008, str. 2–4):

- dokapitalizacija nelikvidnih in nesolventnih finančnih institucij (Fortis, Glintir, Dexia),
- prevzemi izvzetih solventnih delov bankrotiranih institucij s strani konkurentov, ostalo v stečaj (B&B; Hypo Real Estate) in
- izdaja vladnih garancij za vse depozite (Irska, Grčija, Nemčija) ali dopolnitev depozitne zavarovalne sheme (v EU na spodnjo mejo 50.000 ameriških dolarjev, v ZDA so mejo dvignili od 100 na 250 tisoč ameriških dolarjev).

V aktualni krizi so nujno potrebni tudi stabilizacija nepremičninskega trga, oblikovanje cen novih finančnih instrumentov in doseganje pozitivne gospodarske rasti po celem svetu (Štiblar, 2008, str. 3).

Države sprejemajo skupne odločitve (npr. v okviru EU) in seveda posamične odločitve na državni ravni, vsekakor z namenom zaježitve nadaljnega poglobljanja krize in čim hitrejšega vzpona. Presekati morajo začarani krog, ki je razviden s spodnje slike.

Slika 7: Začarani krog finančne krize

Vir: Krugman (2009, str. 90)

5.2 SLOVENIJA IN KRIZA

Po štiriletnem obdobju pospešene gospodarske rasti je v Slovenij leta 2009 pod vplivom svetovne gospodarske krize prišlo do 7,8-odstotnega realnega znižanja bruto domačega proizvoda. Gospodarska kriza, katere značilnost je bil velik in hiter upad mednarodnih trgovinskih tokov, je slovenski izvoz znižala za 15,6 %, na raven iz leta 2006. Padec izvoza je bil enako velik v EU kot izvezn EU, kjer prav tako prevladujejo evropske države. Na trge azijskih držav, kjer povpraševanje v zadnjih letih najhitreje narašča, v sedanji krizi pa je bila ta regija tudi najmanj prizadeta, je slovenski izvoz še vedno zanemarljiv. Močan padec tujega in domačega povpraševanja in zaradi finančne krize otežena dostopnost do virov financiranja sta zelo znižala tudi investicijsko dejavnost (za 21,6 %). Pri tem je prišlo do padca investicij v stroje in opremo ter investicij v gradbeništvu, kjer je začetek

gospodarske krize sovpadel s pričakovanim umirjanjem gradbenih del v avtocestni gradnji. Prav relativno visoka padca izvoza, kot posledica visoke izvozne odvisnosti pa tudi nekaterih strukturnih slabosti slovenskega gospodarstva, ter investicij, zaradi močnega investicijskega cikla v preteklih letih, sta največ prispevala k nadpovprečnemu padcu slovenskega BDP v primerjavi s povprečjem EU. Visok investicijski cikel je bil v preteklih letih prisoten pri poslovnih investicijah, še zlasti pa v gradnji infrastrukture. Po podatkih o vrednosti opravljenih del v gradbeništvu je imela Slovenija enega imed največjih padcev aktivnosti med državami EU pri obeh komponentah, v gradnji stavb¹⁰ in inženirskih objektov. Razlike v prilagajanju trga dela padcem gospodarske aktivnosti in v obsegu fiskalnih spodbud za spodbujanje domačega povpraševanja so vplivale tudi na razlike med državami v gibanju zasebne potrošnje. Ta se je v Sloveniji ob padcu zaposlenosti in upočasnitvi rasti plač znižala za 1,4 %, v nekaterih državah pa je celo narasla. Večina držav pa je lani beležila rast državne potrošnje, ki je bila v Sloveniji ob visoki rasti sredstev za zaposlene ter nekaterih ukrepih fiskalne politike, sprejetih v letih 2008 in 2009, 3,1-odstotna. V primerjavi s predhodnim letom pa je bila tudi ta rast prepolovljena. Uvoz se je ob tako visokem padcu domačega in izvoznega povpraševanja znižal za 17,9 %. Do relativno visoke prilagoditve je prišlo tudi v spremembi zalog, kar je k padcu BDP prispevalo 3,5 o. t. (UMAR, 2010a).

V zadnjih nekaj letih je prišlo do bistvene spremembe v gospodarskih rezultatih Slovenije, ki so jo približali nezdravemu modelu gospodarskega razvoja drugih tranzicijskih držav in večine držav v razvoju. Hitrejše rast BDP spremlja večje razslojevanje, predvsem pa večja nestabilnost cen in neuravnoteženost zunanje bilance. Prej smo imeli zmerno, vendar uravnoteženo rast, zasnovano samo na domačih silah.

Z vstopom v »Euroland« je postalo slovensko gospodarstvo še bolj harmonizirano z evrskim in s svetovnim gospodarstvom. Tudi pri nas je prišlo do kreditne rasti za gospodarstvo in prebivalstvo, ki je bila dvakrat do trikrat večja od rasti bančnih depozitov. Razlika se je prelila na kapitalski trg doma in v tujini. Ljubljanska borza je nekaj let hitro rasla, po vrhu sredi leta 2007 pa je ob poku mehurčka prepolovila indekse (Štiblar, 2008, str. 28).

5.3 VPLIV KRIZE NA DRŽAVE

Da bi lažje prikazali vpliv krize na različne evropske države, bomo preverili nekatere kazalnike, maastrichtske (inflacija, javni dolg) in dodatne (BDP, BDP na preb., stopnja brezposelnosti ...), kar nam bo pomagalo tudi pri potrditvi/zavrnitvi zastavljenih hipotez. Vzorec bo obsegal predstavnici monetarne unije in hkrati članici EU (Slovenija in Portugalska), državo članico EU, ki ni članica monetarne unije (Madžarska), in evropsko državo, ki ni niti članica EU niti monetarne unije (Islandija). Vse kazalnike bomo preverjali

---

¹⁰ Mednarodne primerjave kažejo, da so nadpovprečen padec v gradnji stavb beležile tiste države, kjer so v preteklih letih cene stanovanj in poslovnih prostorov dosegale visoke rasti.

za leta 2007, 2008 in 2009. Da bi bili rezultati primerljivi, smo se odločili, da podatke pridobimo iz enega samega vira, in sicer Mednarodnega denarnega sklada¹¹.

Tabela s podatki je v prilogi, medtem ko so rezultati s komentarji v podpoglavjih, ki sledijo.

5.3.1 Države članice EU v EMU

EU (2008, str. 4) je v Evropskem načrtu za oživitev gospodarstva zapisala: »Svetovna finančna kriza je močno prizadela EU. Pomanjkanje posojil, padec cen nepremičnin in dramatično padanje borznih tečajev povzročajo zmanjševanje zaupanja potrošnikov, potrošnje in naložb. Gospodinjstva so pod resničnim pritiskom. Naročila podjetij so upadla. Dejavnosti, ki so odvisne od potrošniških posojil, npr. dejavnost zasebnih gradbenih podjetij in avtomobilska industrija, so v številnih državah članicah doživele močno poslabšanje razmer na trgih.«

Izjemi glede na omenjeno nista niti Slovenija in Portugalska. Ker sta manjši državi, je njuna vključitev v evroobmočje v času krize vsekakor prednost. Tako nista podvrženi tečajnim tveganjem z državami znotraj evroobmočja, imata manjše potrebe po menjavi valute ob prehodu meje, sta izpostavljeni manjšemu številu šokov in napadov na valuto (Mrak, 2008). Prav nasprotni primer je npr. Islandija, ki ni niti članica EU niti evroobmočja.

Če primerjamo kazalnike v tabeli 2 ugotovimo, da je inflacija v Sloveniji sicer višja kot na Portugalskem, vendar pa za obe velja, da se nižata. Skladno s teorijo o krizi se je v obeh državah v letu 2009 znižal tudi BDP. Slovenija ima še vedno višji BDP na prebivalca, kljub temu, da se je le ta v letu 2009 znižal dokaj veliko (2.738,10 US \$) v primerjavi s Portugalsko (1.662,18 US \$). Obe državi povečujeta javni dolg, kakor tudi stopnjo brezposelnosti. Slednja je v primeru Portugalske mnogo višja kot v primeru Slovenije (3,25 %). Pozitivno v primeru obeh je dejstvo, da sta v letu 2009 zmanjšali primanjkljaj tekočega računa. Izpostaviti je potrebno, da je slednji pri Portugalski mnogo višji kot v primeru Slovenije (razlika znaša 9,76 %), kakor tudi to, da je v letu 2009 Slovenija znižala svojega za 5,86 %, medtem ko je Portugalski uspelo le 2 % znižanje.

Iz navedenega lahko sklepamo, da so glavni problemi Slovenije in Portugalske sledeči:

- vedno višja brezposelnost,
- nižji BDP (zaradi upada izvoza, nižjih investicij...),
- inflacija (se umirja hkrati z umiranjem gospodarskih aktivnosti in cen nafte),
- primanjkljaj tekočega dela plačilne bilance,
- višina zunanjega dolga in

---

¹¹ Zaradi omenjenega lahko pride do razlike pri ponovni omembi kazalnika, ki je bil tekom naloge opredeljen iz drugega vira (npr. stopnja inflacije v Sloveniji).

- splošno stanje na socialnem področju.

Ukrepi, ki bi pripomogli k izboljšanju stanja, so:

- stabilizacija bančnega sektorja (bank, zavarovalnic...),
- stabilizacija poslovanja podjetij,
- razne subvencije za zaposlovanje (za prvo zaposlitev, za zaposlitve težje zaposljivih oseb, za subvencioniranje polnega delovnega časa...),
- aktivna politika zaposlovanja (sofinanciranje izobraževanja, izvajanje usposabljanj...)
- olajšave za investiranje v opremo in neopredmetena sredstva,
- sofinanciranje nakupa nove tehnološke opreme,
- povečanje sredstev za razvojno-raziskovalne projekte,
- varčevanje v javnem sektorju (nižje plače, varčevalni ukrepi...),
- pridobiti čim več nepovratnih evropskih sredstev za izvajanje projektov nacionalnega in regionalnega značaja, kakor tudi za tiste na občinski oziroma podjetniški ravni ter
- ostali.

Mnoge izmed navedenih je država že začela izvajati, kljub temu pa je še vedno potrebno pripravljati nove. Vlada RS je protikrizne ukrepe, ki jih že izvaja, razdelila na posamezna poglavja (Vlada RS, 2010):

- ukrepi, namenjeni finančnemu sektorju (posojila kreditnim institucijam, zavarovalnicam, pozavarovalnicam in pokojninskim družbam, izdajanje poroštev RS, izdaja nove referenčne obveznice, jamstvena shema bankam za splošno kreditiranje in dokapitalizacija SID banke),
- ukrepi, namenjeni gospodarstvu (zvišanje olajšave za investiranje v opremo in neopredmetena sredstva, dodatne olajšave na področju vlaganj v prevozna sredstva, povišanje zneska trošarin za energente, subvencioniranje polnega delovnega časa ob zagotavljanju dela za krajši delovni čas, znižanje sejin in nagrad v javnih podjetjih in drugih gospodarskih družbah, ki so v delni ali celotni neposredni ali posredni lasti RS, povečanje sredstev za spodbujanje tehnološkega razvoja in raziskovalno-razvojnih projektov v podjetjih...),
- ukrepi, namenjeni javnemu sektorju (energetska sanacija objektov v javni lasti, širokopasovne povezave za javne ustanove in varčevalni ukrepi),
- ukrepi, namenjeni prebivalstvu (krepitev programov aktivne politike zaposlovanja, zagotavljanje socialne varnosti v okviru že obstoječega sistema socialne varnosti, sofinanciranje usposabljanja in izobraževanje zaposlenih in brezposelnih ter mladih (absolventov), prezaposlovanje delavcev na perspektivna delovna mesta ter samozaposlovanje...) in
- ukrepi za izboljšanje črpanja evropskih sredstev.

Glavni očitki so neskladje v načinu in nesorazmerju med plačami v javnem in zasebnem sektorju, še vedno ne dovolj aktivna politika zaposlovanja, sprejetje pomanjkljivih zakonov (npr. Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa) (UMAR, 2009).

Na evropskem nivoju je EU (2008) izdala Evropski načrt za ožvitev gospodarstva, ki temelji na dveh glavnih elementih, ki se medsebojno krepi: kratkoročni ukrepi za spodbuditev povpraševanja, zaščito delovnih mest in povrnitev zaupanja v evropsko gospodarstvo ter "pametne naložbe" za dolgoročno večjo rast in trajnostno blaginjo. EU tako predvideva pravočasno, ciljno usmerjeno in začasno fiskalno spodbudo v višini približno 200 milijard evrov, kar predstavlja 1,5 % BDP Evropske unije.

Glavni elementi načrta so (EU, 2008):

- poziv državam članicam k sprejetju ukrepov v korist svojih državljanov in ostale Evrope;
- okrepitev in pospešitev reform v okviru lizbonske strategije za rast in delovna mesta;
- izvajanje obsežnih ukrepov na nacionalni ravni ter na ravni EU za pomoč gospodinjstvom in industriji;
- izvajanje ukrepov za spodbujanje podjetništva, raziskav in inovacij;
- izvajanje prizadevanj pri boju proti podnebnim spremembam in hkrati ustvarjanje prepotrebni delovnih mest (na primer s strateškimi naložbami v energetske učinkovite stavbe in tehnologije).

Biti član evroobmočja je za malo državo večja prednost kot za veliko državo. Vsekakor prinaša skupna valuta nižje stroške ter večjo stabilnost na finančnem področju, vendar pa to še ni zagotovilo, da se kriza ne bo dotaknila države. Zaradi omenjenega je potrebno vnaprej pripraviti različne scenarije ukrepov, ki se jih lahko potem uporabi v kriznih situacijah.

5.3.2 Države članice EU izven EMU

Madžarska je ena tistih držav članic EU, ki še ni prevzela evra, vendar si prizadeva za njegov prevzem. Glede na njene kazalnike lahko rečemo, da se občuti močan vpliv krize. Problemi so predvsem izpostavljenost zaradi proračunskega primanjkljaja, primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance... Madžarska je že v letu 2009 namenila za reševanje krize lastna sredstva v višini 5,2 milijarde EUR in pridobila sredstva v višini več kot 20 milijard EUR s strani Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke in Evropske unije (Finance, 2010).

V primerjavi s Slovenijo ima Madžarska skoraj za polovico manjši BDP na prebivalca (za leto 2009 je znašal za Slovenijo 24.417,45 US \$ in Madžarsko 12.926,50 US \$), medtem ko je bila vrednost celotnega BDP-ja na Madžarskem v letu 2009 129,4 milijarde. Inflacijske stopnje se nižajo, vendar so v primerjavi s Slovenijo še vedno zelo visoke (kot že omenjeno). Stopnja brezposelnosti se večja in je v letu 2009 dosegla kar 7,8 %, kar pa

je še vedno manj kot je bilo izmerjeno na Portugalskem oziroma na Islandiji (CIA, 2010). Pomembno je izpostaviti, da je Madžarska uspela s svojo finančno politiko in prejetimi finančnimi sredstvi zelo izboljšati nacionalni finančni položaj oziroma skoraj odpraviti javni dolg.

Glede na poročilo madžarske centralne banke je vzrok močnega občutenja krize v dvigu zunanjega dolga in primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance v letih pred krizo ter nazadovanju ekonomske rasti. Visok dolg je terjal tudi znižanje prihrankov, kar pa je povečalo odvisnost zasebnega sektorja od zunanjih virov. Odvisnost bi se zmanjšala predvsem z zmanjšanjem državnega dolga. Pomembno je, da se gospodarstvo stabilizira in da se čim prej vstopi v evroobmočje (Magyar Nemzeti Bank, 2010).

Iz napisanega sledi, da je članstvo in sodelovanje v evroobmočju v času krize predvsem prednost.

5.3.3 Evropske države izven EU

Islandija je država, ki jo bomo proučili kot primer države, ki ni niti članica EU niti evroobmočja. Kriza v Islandiji je bila napovedana, vendar se ji je kljub temu nekaj časa izogibala uspešno (privatizacijski procesi, dodatna posojila...), kar pa se je končalo z zlomom finančnega sektorja, ki mu je sledilo še gospodarstvo. Razlogi za krizo so podobni razlogom ostalih držav: hitro rastoči zunanji dolg, naraščanje odhodkov državnih financ, prevelik bančni sektor ter premajhne mednarodne rezerve. Koncem leta 2008 je nacionalna valuta krona močno deprecirala in pri različnih državah in IMF-u so morali najeti posojila. Ob koncu leta 2008 je IMF ugotovil, da se je njihovo stanje izboljšalo (Marinšek, 2009).

Ob zgornjih dogodkih so se okrepile težnje po vključitvi v EU in evroobmočje, ki bi jim v zgoraj navedenih okoliščinah pomenila nekakšen varen pristan, ki vsekakor ne more zaustaviti močnega neurja, vendar pa omili posledice in s tem olajša obnovo. Islandija je dočkala uradno odprtje pristopnih pogajanj v juliju 2010 in tako postala trenutna četrta kandidatka, poleg Hrvaške, Turčije in Makedonije (Bivša jugoslovanska republika Makedonija), za vstop v EU.

Kljub temu pa Islandija že uživa številne prednosti EU kot npr. prost pretok blaga in ljudi v okvirju šengenskega območja, udejstvovanje na enotnem trgu in sodelovanje v nekaterih evropskih agencijah in programih, in sicer v sklopu njene integracije v EEA (European Economic Area) (Evropska komisija, 2010).

Kazalci, ki smo jih primerjali, vsekakor potrjujejo zgornje navedbe. Islandski BDP je v letu 2009 močno padel, iz 16,80 milijarde US \$ v 2008 na le 12,13 US \$, kar pomeni, da se je BDP na prebivalca znižal kar za 15.123,92 US \$ iz začetnih 53.100.57 v letu 2009. Prav tako je pomembno, da se je BDP zmanjšal že v letu 2008 v primerjavi z letom 2007, medtem ko se je v Sloveniji, na Portugalskem in Madžarskem v letu 2008 povečal glede na leto 2007. Stopnja inflacije je bila v Islandiji daleč najvišja in dosegla v letu 2008

visokih 18,13 %. Kljub temu je z ukrepi uspela izboljšati situacijo in je tako v letu 2009 inflacija znašala »le« 7,50 %, kar pa je še vedno več kot katero koli leto proučevanih držav. Prav tako je zaskrbljujoče stanje zadolževanja.

Rečemo lahko, da je Islandija občutila posledice krize močnejše kot ostale proučevane države. Z njenega vidika je dobro, da se čim prej vključi v EU, kakor tudi izpolni zahteve za prevzem evra.

6 ZAKLJUČEK

Namen diplomskega dela je bil prikazati prednosti in slabosti ob uvajanju evra v Sloveniji, primerjava procesa uvedbe s Portugalsko, ki je imela določene težave po uvedbi evra, ter v luči aktualne finančne krize primerjati način odziva in samo uspešnost glede na to, ali je država članica EMU ali ne.

V vsakodnevni praksi opazimo, da ima skupna valuta prednosti, saj niso potrebne menjave denarja pred odhodom v tujino, prav tako lahko hitro primerjamo cene in vidimo, kateri izdelek je bolj ugoden. Tudi pri podjetniškem poslovanju opazimo prednosti (ni valutnih tveganj, ni stroškov provizij menjav pri poslovanju s tujino ...), medtem ko se posameznik ponavadi ne zaveda toliko prednosti, ki sledijo na nacionalnem nivoju (povečanje učinkovitosti notranjega trga, povečanje gospodarske rasti in zaposlovanja ter povečanja mednarodne stabilnosti).

Slovenija je v območje evra vstopila s 1. januarjem 2007 in tako postala del skupne monetarne politike EU. Uvedba evra je potekala hitro in gladko. Slovenija je lahko uvedla evro, ker je izpolnjevala maastrichtske konvergenčne kriterije glede cenovne stabilnosti, višine obrestnih mer in stabilnosti tečaja ter oba fiskalna konvergenčna kriterija, javnofinančnega primanjkljaja in dolga.

Evro je postal široko rabljena valuta za mednarodne transakcije in s tem omogočil lažje poslovanje na neevropskih trgih. Je stabilna valuta, kar privede do manjšega tečajnega tveganja in večje likvidnosti trga. Uvedba evra je prinesla Sloveniji nižje obrestne mere, ni pa prinesla nizke stopnje inflacije. Inflacija v letu 2007 je bila dvakrat višja od inflacije v letu 2006, medtem ko je v letu 2009 začela padati.

Glede na omenjeno lahko delno potrdimo prvo hipotezo, ki pravi, da je stopnja inflacije v Sloveniji, v primerjavi s Portugalsko, škodljiva za nadaljnji finančni in gospodarski razvoj. Stopnje, ki so bile dosežene v letu 2008, so bile previsoke in škodljive, medtem ko so se le-te v letu 2009 znižale in postale sprejemljivejše (podobne tistim v mesecih pred prevzemom evra in neposredno po njem).

Izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti in nizka brezposelnost, poleg povišanj cen hrane in energentov na svetovnih trgih, le še prispevata k inflacijskim pritiskom. Ker inflacija v Sloveniji raste hitreje kot v njenih poglavitnih trgovinskih partnericah iz območja evra, bi to lahko negativno vplivalo na konkurenčnost slovenskega gospodarstva in ogrozilo izvoz, zato je dobro, da so se začele stopnje rasti inflacije umirjati.

V Sloveniji je rast obsega posojil v podjetjih v septembru 2007 na letni ravni dosegla 34,6 %, kar je visoko nad povprečjem v območju evra. Rast kreditiranja podjetij v letu 2007 na letni ravni se je v primerjavi z letom 2006 gibala okoli 30 %. Povečanje deleža posojil BDP

je naravna posledica dejstva, da slovensko gospodarstvo vse bolj dohiteva območje evra. Podobno kreditno eksplozijo, kot jo danes doživlja Slovenija, je pred njo že preživela Portugalska, ki je vlagala predvsem v potrošnjo. Danes ima Portugalska nekonkurenčen izvoz in luknjo v proračunu.

Portugalsko gospodarstvo si še ni popolnoma opomoglo od konca leta 2002, ko je zaradi visoke ravni zadolženosti prebivalstva in podjetij zašlo v recesijo. Imelo je dokaj slabo ekonomsko sliko, razvojna in strukturna nesorazmerja, ki so akumulirala v gospodarski stagnaciji in nepričakovano višji inflaciji. Portugalska se še vedno sooča s težavami.

S primerjavo med Portugalsko in Slovenijo sem prišla do spoznanja, da je uvedba evra prinesla več slabosti kot prednosti. Cene so se povišale navzgor (čeprav to ni samo posledica uvedbe evra), medtem ko so plače ostale enake. Očitne prednosti, ki jih je prinesla uvedba evra, so skupna valuta, lažje primerjanje cen, porast pretoka kapitala in storitev. Vse zgoraj omenjeno potrjuje drugo zastavljeno hipotezo, ki pravi, da je uvedba evra Sloveniji prinesla več negativnih kot pozitivnih posledic.

Kljub temu da je Slovenija znižala stopnje inflacije v zadnjih letih, pa je le-ta še vedno višja v primerjavi s Portugalsko. Slednja je v letu 2009 zabeležila celo znižanje cen. Glede na omenjeno lahko rečemo, da Slovenija, v primerjavi s Portugalsko, dolgoročno ne vzdržuje primerne oziroma neškodljive stopnje inflacije za nadaljnji finančni in gospodarski razvoj, kar ovrže tretjo postavljeno hipotezo.

Na prej omenjeno stopnjo inflacije in ostale kazalnike je seveda vplivala tudi kriza oziroma načini njenega reševanja. V primeru Slovenije in Portugalske je uvedba evra vsekakor velika pozitivna prednost v času finančne krize, saj sta si državi na ta način zagotovili višjo stopnjo stabilnosti valute, kar je še posebej pomembno za majhne države. Tako Madžarska kot Islandija sta v letih 2007, 2008 in 2009 izkazali slabše vrednosti kazalnikov, kar potrjuje četrto hipotezo, ki pravi, da so se članice EU in hkrati EMU uspešneje spopadle s finančno krizo kot članice EU, ki niso del EMU oziroma tiste države, ki niso članice EU.

Slovenija je poznala več scenarijev razvoja drugih držav ob uvedbi evra, ki jih je bolj ali manj uspešno prenesla, vendar pa žal ni izkoristila vseh možnosti, ki jih je imela, da bi o naši uvedbi evra govorili kot o odličnem primeru.

Glede na nadaljno širitev EU velja, da bi države, ki bi želele vstopiti v evro območje, morale pripraviti čim več scenarijev možne izpeljave prehoda na novo valuto, saj bi na ta način pridobile številne podatke o prednostih in slabostih posameznih ukrepov. Hkrati morajo upoštevati karakteristike finančnega sistema svoje države, gospodarsko sliko ter ostale posebne značilnosti, ki so jih razvile tekom let. Vsekakor je pomembno, da upoštevajo obseg trenutnega sodelovanja z obstoječimi članicami ter predvidijo nove možnosti in načine sodelovanja, ki bi se zgodili po vstopu. Na ta način tudi opredelijo možne nadaljne korake razvoja, kar je zelo pomembno v aktualni gospodarski situaciji.

Vendar pa je potrebno upoštevati, da sam prehod na novo valuto ne more rešiti ostalih finančnih težav, ki se pojavljajo v luči globalne finančne situacije. Države morajo skrbeti za vsa področja državnih financ in poskušati voditi politike, katerih rezultati vodijo v stabilnost države (gospodarsko, finančno, socialno...). Primera Grčije in Portuglaske sta vsekakor primera, ki ju ne bi bilo dobro slediti (nevzdržnost sistema javnih financ).

Slovenija je sicer v sam evro sistem vstopila dokaj uspešno, vendar pa bi morala v bodoče predvsem kontrolirati izdatke javnega sektorja in čim bolj dosledno izvajati ukrepe aktivne gospodarske politike, kar bi ji zagotovilo večjo stabilnost celotnega sistema. Posledično bi se tudi s finančno krizo spopadla uspešneje. Pri omenjenem ji bo delovanje v evro območju seveda v veliko pomoč.

LITERATURA

- EVROPSKA KOMISIJA (2007) Ena valuta za eno Evropo – Pot do evra. Urad za publikacije Evropskih skupnosti, Luxembourg.
- EVROPSKA KOMISIJA (2004) Prizadevanje za rast – Gospodarstvo EU. Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- FEKONJA, Barbara (2006) Dvojno označevanje cen: težave in problemi pri uvajanju in izvajanju dvojnega označevanja cen. Založniška hiša Primath, Ljubljana, 2006.
- FERLINC Maja, JEŠOVNIK Peter (2002) Prilagajanje slovenskih podjetij evru. GZS, Ljubljana.
- GRETSCHMANN, Klaus (1999) Evro: skupna evropska valuta. Kalandrovo društvo, Ljubljana.
- KAMINSKY L. Graciela in Carmen M. REINHART (1999) Two crisis: The cause of banking and balance of payments crises. *The American Economic Review*, 89, str. 473–500. Dostopno na: <http://www.e-aer.org/archive/8903/89030473.pdf>.
- KRUGMAN, Paul (2009) *The return of depression economics and the crisis of 2008*. W.W. Norton & Company, New York, London.
- LAVRAČ, Vladimir (2007) Slovenska pot do prevzema evra. Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana.
- MARINŠEK, Peter (2009) Finančni zlom Islandije. Diplomsko delo. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- MRAK, Mojmir (2002) *Mednarodne finance*. GV založba, Ljubljana.
- OBREZA, Simona (2006) Maastrichtski konvergenčni kriteriji in Slovenija. Magistrsko delo. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- OVIN, Rasto (2008) Evro in reforme v Sloveniji. *Bančni vestnik*, št. 1–2, str. 7.
- PAVLIČ Damijan Jože et al. (2003) Ocena makro in mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v Evropsko unijo. GZS-Oddelek za evropske zadeve, Ljubljana.
- STRAŠEK Sebastijan (2006) *Ekonomska analiza in politika*. Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor, Maribor.

- ŠTIBLAR, Franjo (2008) Svetovna kriza in Slovenci: Kako preživeti? Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana.

VIRI

- ABRAMOVIČ, Kruno (2008) Kaj se lahko naučimo iz preteklih finančnih kriz?. Dosegljivo na: <http://www.finance.si/217545> (04. 07. 2008)
- ABREU, Orlando (2006) Portugal's boom and bust: lessons for euro newcomers ECFIN Country focus. Economic and Financial Affairs, Dosegljivo na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1274_en.pdf (22. 12. 2006).
- BANKA SLOVENIJE (2007) Faze uvedbe evra v Sloveniji. Dosegljivo na: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=178> (16. 12. 2007c).
- BANKA SLOVENIJE (2007) Ekonomska politika. Dosegljivo na: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=192> (03. 11. 2007b).
- BANKA SLOVENIJE (2007) Monetarna politika. Dosegljivo na: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija-r.asp?MapaId=191> (03. 11. 2007a).
- BEUC (2002) Euro Study. Dosegljivo na: <http://www.beuc.org/Content/Default.asp?PageID=834> (22. 08. 2002).
- Portugal. Economist Intelligence Unit. Dosegljivo na: http://store.eiu.com/index.asp?layout=show_sample&product_id=50000205&country_id=PT (2006).
- CIA, The World Factbook. Portugal. Dosegljivo na: <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/po.html> (31. 07. 2009).
- EICHENGREEN, Barry. in Michael D. BORDO. Crises now and then: What lessons from the last era of financial globalization? NBER working paper 8716. National bureau of economic research, Cambridge, 2002. URL=«<http://www.nber.org/papers/w8716> (15. 01. 20002).
- Evro – za vse nas. Aprilski Eurobarometer. Dosegljivo na: <http://www.evro.si/zanovinarje/novice/2007-05-31/> (31. 05. 2007).
- EVROPSKA KOMISIJA. Gospodarske in finančne zadeve. Pakt za stabilnost in rast. Dosegljivo na: http://ec.europa.eu/economy_finance/sg_pact_fiscal_policy/index_sl.htm?cs_mid=570 (10. 02. 2009).

- EVROPSKA KOMISIJA. Iceland - EU-Iceland relations. Dosegljivo na: http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/iceland/relation/index_en.htm (04. 08. 2010).
- FERLUGA, Irena. Samo ne v inflacijsko spiralo. Dosegljivo na: <http://www.vecer.si/clanek2008030805302533> (08. 03. 2008).
- FINANCE.SI. Za reševanje krize bo Madžarska namenila 5,2 milijarde evrov. Dosegljivo na: <http://www.finance.si/229502/Za-re%B9evanje-krize-bo-Mad%BEarska-namenila-52-milijarde-evrov> (10. 05. 2010).
- GORJUP, Alenka. Portugalska: Aktualne informacije in poslovne priložnosti. Dosegljivo na: <http://www.gzs.si/slo/8908> (10. 02. 2009).
- GORJUP, Alenka. Zakonodaja. Portugalska. Dosegljivo na: http://www.izvoznookno.si/podatki/prt/poslovanje/poslovna_zakonodaja/ (01. 08. 2005).
- GOSPODARSKA ZBORNICA SLOVENIJE. PT- informacija o državi. Dosegljivo na: <http://www.gzs.si/slo//34890#1> (10. 02. 2009).
- GOVERNO DA REPUBLICA PORTUGUESA. Portuguese economy is growing, selling technology and creating jobs. Dosegljivo na: <http://www.portugal.gov.pt/portal/Print.aspx?guid=> (25. 01. 2009).
- JAPTI. Izvozno okno. Gospodarska rast in industrijska proizvodnja. Portugalska. Dosegljivo na: http://www.izvoznookno.si/podatki/prt/gospodarska_rast_proizvodnja/ (07.11.2008a).
- JAPTI. Izvozno okno. Predstavitev države. Portugalska. Dosegljivo na: <http://www.izvoznookno.si/podatki/prt/predstavitev/> (18. 11. 2007).
- JAPTI. Izvozno okno. Statistični indikatorji. Portugalska. Dosegljivo na: http://www.izvoznookno.si/podatki/prt/statisticni_indikatorji/ (31. 07. 2009).
- JAPTI. Izvozno okno. Pregled gospodarskih gibanj. Portugalska. Dosegljivo na: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Portugalska/Pregled_gospodarskih_gibanj_4256.aspx (07. 08. 2010).
- KENDA, Albina. 2007. Višje cene še vedno glavna evrska skrb. Finance, št. 31, str. 8.
- KROFLIČ, Alenka. Geneza globalne finančne krize in analiza možnih ukrepov za njeno ublažitev. Diplomsko delo. Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor, Maribor, 2009.

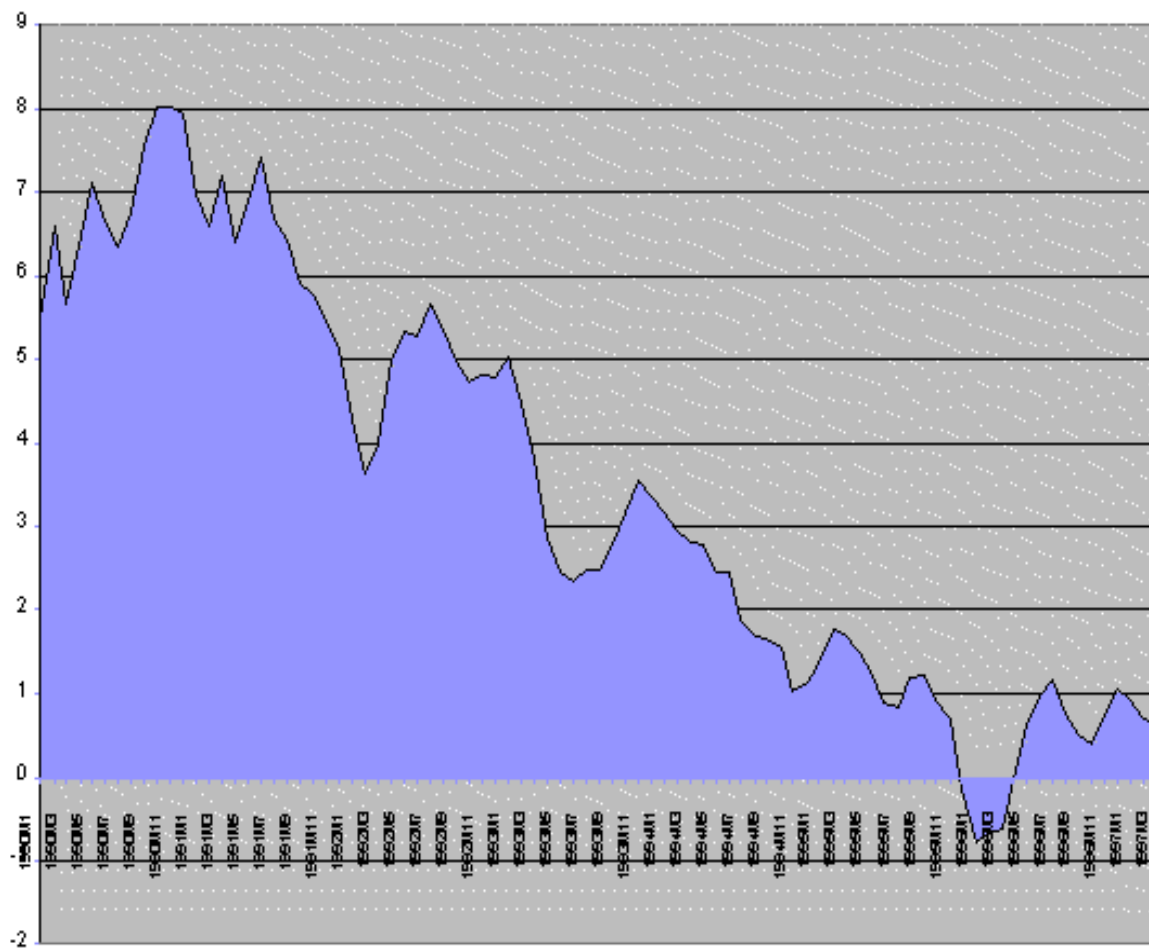

- ECB (2010) Evropska centralna banka. Dosegljivo na: http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/euint/html/ei_006.sl.html (28. 08. 2010).
- EVROPSKA CENTRALNA BANKA. Konvergenčno poročilo 2006. Evropska centralna banka, Frankfurt.
- KROŠELJ, Damijana. Euro tri leta kasneje. VIP, 2005, št. 4, str. 34–36.
- MAGYAR NEMZETI BANK. Analysis of the convergence process from the point of view of the financial crisis. Dosegljivo na: http://english.mnb.hu/Resource.aspx?ResourceID=mnbfle&resourcename=konvergenca_elemzes_2010_en (04. 08. 2010).
- MATEUS, Abel M. Portugal's accession and convergence towards the European Union. Dosegljivo na: <http://library.fes.de/fulltext/id/01135b.htm#E9E.4> (22. 01. 2001).
- MINISTRSTVO ZA FINANCE RS. Izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev. Dosegljivo na: <http://www.mf.gov.si/slov/evro/maastricht.htm> (22. 03. 2007a).
- MINISTRSTVO ZA FINANCE RS. Vlada sprejela Poročilo o prehodu na evro. Dosegljivo na: http://www.mf.gov.si/slov/mediji/2007/spor2_07_02_07.htm (28. 12. 2007b).
- MLADINA. Ali se Sloveniji z evrom obeta portugalski scenarij? Dosegljivo na: http://www.mladina.si/dnevnik/01-08-2007-ali_se_sloveniji_z_evrom_obeta_portugalski_scenarij/ (01. 08. 2007).
- NOVINEC, Manca (2007) Euro- med percepcijo ljudi in uradnimi podatki. VIP. 2007, št. 4, str. 31–33.
- SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika. Spletna izdaja. Dosegljivo na: <http://www.bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (03. 03. 2010).
- SURS – Statistični urad RS. Učinek prevzema evra na inflacijo v Sloveniji. Dosegljivo na: http://www.stat.si/doc/evro/Ucinek-prevzema-evra-na-inflacijo_05mar07.pdf. (31. 05. 2007).
- SURS – Statistični urad RS. Vodič po statistiki. Dosegljivo na: <http://www.stat.si/vodic.asp> (12. 11. 2008).
- ŠTIBLAR, Franjo (2010) Globalna kriza in Slovenija. Dosegljivo na: www.pf.uni-lj.si/media/stiblar.kriza.in.slovenija.pdf (04. 08. 2010).
- TOMAS, Paulo (2006) Economic survey of Portugal. Analiticamento Incorrecto. Dosegljivo na: <http://www.analiticameteincorrecto.blogspot.com/> (24. 04. 2006).

- UMAR (2009) Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2008. Dosegljivo na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/analiza/spoml08/PNGG2002.pdf (30. 09. 2009).
- UMAR (2010) Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2010. Dosegljivo na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/analiza/spoml2010/PNGG_2010_01.pdf (23. 08. 2010).
- UMAR (2010) Poročilo o razvoju 2010. Dosegljivo na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2010/por_s2010.pdf (23. 08. 2010).
- UMAR. (2010) Socialni razgledi 2009. Dosegljivo na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2009/socialni_razgled_2009.pdf (23. 08. 2010).
- UMAR (2010) Ekonomsko ogledalo – januar 2010. Dosegljivo na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/eo/2010/EO0110s.pdf (24. 08. 2010).
- URAD VLADE RS ZA INFORMIRANJE (2008) Vključevanje Slovenije v Evropsko unijo. Dosegljivo na: <http://evropa.gov.si/slovenija-clanica/vkljucevanje/> (13. 01. 2008).
- VLADA RS (2010) Aktivno proti finančni in gospodarski krizi. Dosegljivo na: http://www.vlada.si/si/teme_in_projekti/aktivno_proti_financni_in_gospodarski_krizi/ (10. 05. 2010).
- VUKOVIĆ, Marko (2008) Evro: pasti in priložnosti v nelagodnih časih. Glas gospodarstva. Dosegljivo na: <http://www.gzs.si/slo/iskanje2008> (05. 02. 2008a).
- VUKOVIĆ, Marko (2008) Pipice se vse bolj zapirajo. Glas gospodarstva. Dosegljivo na: <http://www.gzs.si/slo/iskanje> (07. 03. 2008b).
- ZVEZA POTROŠNIKOV SLOVENIJE. Precenimo cene. Dosegljivo na: <http://www.precenimo.cene.si/> (04. 04. 2008).

PRILOGE

Priloga 1: Gibanje stopnje inflacije na Portugalskem med letoma 1990 in 1996

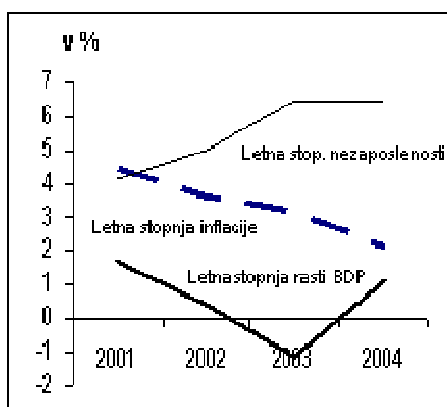
Vir: Mateus (2001, str. 56)

Priloga 2: Osnovne informacije o državi Portugalski – gospodarstvo in struktura BDP

Gospodarstvo				
* ocena	2001	2002	2003	2004
Bruto domači proizvod (BDP), po tekočih cenah (v mrd USD)	110,4	122,4	150,5	188,7
Bruto domači proizvod (BDP) na prebivalca, po kupni moči (v USD)	17.583	17.831	17.862	17.900
Letna stopnja rasti BDP, po stalnih cenah (v %)	1,7	0,4	-1,1	1,1
Letna stopnja inflacije (v %)	4,4	3,6	3,1	2,1
Letna stopnja nezaposlenosti (v %, po ILO)	4,1	5,0	6,5	6,5
Izvoz FOB (v mrd USD)	25,3	27,0	31,1	37,7
Uvoz FOB (v mrd USD)	38,6	39,1	43,7	52,1
Struktura BDP (v %)				
Panoge	2001	2002	2003	2004
Kmetijstvo	5,7	5,8	5,8	5,9
Industrija	31,3	30,7	30,8	30,2
Storitve	63,0	63,5	63,4	63,9

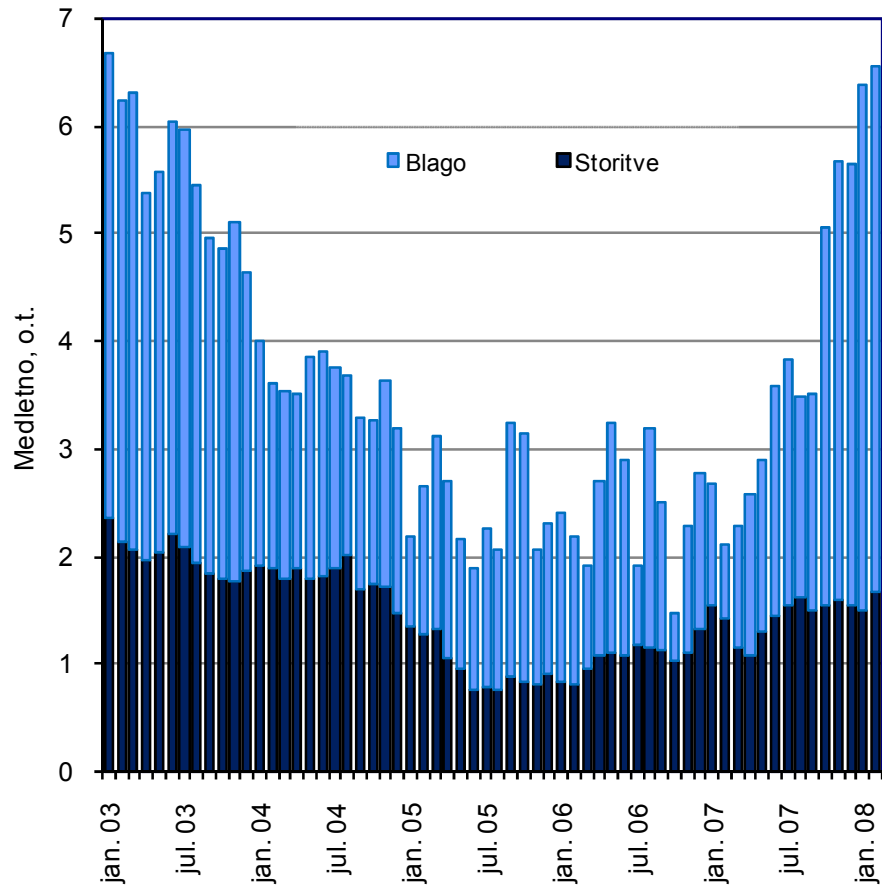
Vir: GZS (2005)

Priloga 3: Primerjava letnih stopenj nezaposlenosti, inflacije in rasti BDP za Slovenijo

Vir: GZS (2005)

Priloga 4: Prispevki rasti cen blaga in storitev k medletni inflaciji v obdobju 2003–2007, v o. t.

Vir: SURS, preračuni UMAR (2008)

Priloga 5: Medletna rast cen v Sloveniji in v evrskem območju, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Cene življenjskih potrebščin	9,0	8,9	2,3	2,8	5,6	2,1	1,8
Blago	7,1	8,8	2,0	2,1	6,0	1,3	1,9
Storitve	15,9	9,2	3,0	4,3	4,8	3,8	1,6
Regulirane cene	10,0	16,0	7,7	2,1	7,2	-7,8	12,6
Energija	8,2	18,9	9,8	3,7	9,6	-11,9	14,7
Drugo	11,4	12,0	3,0	-2,1	1,5	0,4	4,0
Cene življenjskih potrebščin v evrskem območju	2,5	2,5	2,2	1,9	3,1	1,6	0,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Cene – Indeksi cen življenjskih potrebščin, letni podatki, preračuni UMAR (2010)

Priloga 6: Pomembnejši kazalci

Pomembnejši kazalci	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009			2010	2011
							JESENSKA NAPOVED 2009				
Bruto domači proizvod (realne stopnje rasti, v %)	2.8	4.3	4.5	5.8	6.8	3.5	-7.3	0.9	2.5		
BDP v mio EUR (tekoče cene in tekoči tečaj)	25.752	27.162	28.750	31.055	34.568	37.135	35.870	36.386	38.058		
BDP na prebivalca, v EUR (tekoče cene in tekoči tečaj)	12.900	13.599	14.369	15.467	17.123	18.367	17.657	17.866	18.647		
BDP na prebivalca po kupni moči (PPS)	17.300	18.700	19.700	20.700	22.100	22.800	-	-	-		
BDP na prebivalca po kupni moči (PPS EU 27=100)	83.4	86	88	88	89	91	-	-	-		
Bruto nacionalni dohodek (tekoče cene in fiksni tečaj 2007)	24.920	26.760	28.506	30.683	33.854	36.278	35.244	35.527	37.004		
Bruto nacionalni razpoložljivi dohodek (tekoče cene in fiksni tečaj 2007)	24.949	26.716	28.362	30.467	33.627	35.993	35.065	35.441	36.783		
Stopnja brezposelnosti, registrirana	10.9	10.3	10.2	9.4	7.7	6.7	9.1	10.6	10.9		
Stopnja brezposelnosti, anketna	6.7	6.3	6.5	6	4.9	4.4	5.7	6.7	7.3		
Produktivnost dela (BDP na zaposlenega)	3.2	4	4.7	4.2	3.7	0.7	-5	2.5	3.4		
Inflacija, povprečje leta	5.6	3.6	2.5	2.5	3.6	5.7	1	1.5	2.5		
Inflacija, konec leta	4.6	3.2	2.3	2.8	5.6	2.1	1.9	2	2.7		

Vir: SURS, Banka Slovenije, Eurostat – New Cronos; ocena, preračuni in napovedi UMAR (2010)

Priloga 7: Kazalniki

Država	Leto	Kazalnik									
		BDP, tekoče cene, v milijardah US \$	BDP na preb., tekoče cene, v US \$	Inflacija, metoda PPP, v %	Stopnja brezposelnosti	Neto posojila/dolg (zadoloževanje), v % BDP	Stanje tekočega računa, v milijardah US \$	Stanje tekočega računa, v % BDP			
Slovenija	2007	47,38	23.577,76	5,63	4,85	0,26	-2,25	-4,76			
	2008	54,65	27.155,55	2,10	4,40	-0,27	-3,36	-6,15			
	2009	49,21	24.417,45	1,60	6,20	-6,12	-0,14	-0,29			
Portugalska	2007	223,48	21.085,21	2,42	8,00	-2,65	-21,07	-9,42			
	2008	244,94	23.069,79	2,65	7,60	-2,75	-29,67	-12,11			
	2009	227,85	21.407,61	-0,90	9,45	-9,33	-22,91	-10,05			
Madžarska	2007	138,36	13.746,15	7,39	/	/	-9,41	-6,80			
	2008	155,47	15.477,49	3,50	/	/	-11,17	-7,18			
	2009	129,40	12.926,50	5,60	/	/	0,52	0,40			
Islandija	2007	20,42	65.186,97	5,86	1,01	5,40	-3,32	-16,28			
	2008	16,80	53.100,57	18,13	1,64	-0,54	-2,65	-15,77			
	2009	12,13	37.976,65	7,50	8,01	-12,39	0,46	3,78			

Vir: IMF (2010)

